

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Dr. Erdal Atabek

Kışkırtılmış Erkeklik Bastırılmış Kadınlık

Dr. Erdal Atabek 1930 yılında Adapazarı'nda doğdu. 1948 yılında Kabataş Erkek Lisesi'nden mezun oldu. 1950 yılında girdiği İstanbul Tıp Fakültesi'ni 1955'te bitirdi. Fizyoloji Anabilim Dalı'nda asistanlığa başladı. Ardından İç Hastalıkları uzmanlık eğitimi aldı.

1966-1975 yılları arasında üst düzey yöneticilik görevlerinde bulundu. 1980 yılında görevlerinden kendi isteğiyle ayrıldı. Hekimlik alanında 'psikosomatik hastalıklar' üzerindeki çalışmalarına başladı.

Yazılarına 1965 yılında Milliyet Gazetesi'nde başladı. Yazılarını, inceleme ve araştırmalarını halen Cumhuriyet Gazetesi'nde sürdürüyor.

Yapıtları:

Alkol ve İnsan, İnsan Sıcaklığı, Sözümler Sanadır, Kıskartılmış Erkeklik - Bastırılmış Kadınlik, Kendi Yurdunda Sürgünsün, Kuşatılmış Gençlik, Gençlik Duvarları Yıkıyor, Kırmızı Işıқта Yürümek, Belki de Sensin (Öyküler), Beyaz Balınayı Sevmek, Cinsellikten İkmale Kalmak, Çocuklar, Büyükler ve Tavşanlar, Bizim Duygusal Zekâmız, Hayatımız ve Değerlerimiz, Erken Büyüyen Çocuklar, Modern Dünyada Değer Kayması ve Gençlik.

Atabek, yurt içinde ve dışında "Ailenin Değişimi", "Gençler ve Anne Babaların İletişimi", "Sosyal Değerler Nasıl Değişiyor", "Eğitim Neden ve Nasıl Değişmelidir", "Ne Yapıyoruz? Neden Yapıyoruz? Nasıl Yapıyoruz?" gibi çeşitli kültür konularında özgün analiz ve değerlendirmelerini içeren konferans ve seminerler veriyor.

Çeşitli eğitim kurumlarında danışmanlık yapan Erdal Atabek, halen Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Sosyal Psikoloji dersleri vermekte ve araştırmacı yazar olarak çalışmaktadır.

Kışkırtılmış Erkeklik Bastırılmış Kadınlık / Dr. Erdal Atabek

ALKİM / 150 • Kişisel Gelişim: 2

Kapak ve İç Tasarım: Bilgi Erdoğan

© Alkim Yayınevi, 2006

ISBN: 975-992-048-4

1 - 25. Basım: Altın Kitaplar

26. Basım: 2006 Alkim

Baskı: Nesil Matbaacılık

Beymer San. Sit. 2. Cd. No:23 Yakuplu, Büyükçekmece/İstanbul

Tel:(0212) 876 38 68 • Fax: (0212) 876 41 69

Alkim Yayınevi

Mühürdar Cad No 60 Kadıköy - İstanbul • Tel (0216) 449 10 60 (Pbx)

Faks (0216) 449 10 64 • e-mail: alkim@alkim.com.tr • <http://www.alkim.com.tr>

Dr. Erdal Atabek

KIŞKIRTILMIŞ
ERKEKLİK
BASTIRILMIŞ
KADINLIK

alkım

Kendini cesaretle arayan kadınlara...

İçindekiler

Yeni Baskıya Giriş / 11

Yeni Kadın Hareketi Şaşırtırken / 11

Birinci Bölüm

Kışkırtılmış Erkeklik Bastırılmış Kadınlık / 15

Kaderim Daha Doğmadan mı? / 17

Doğmadan Yüklenenler / 18

Zehra'nın Bebeklik Fotoğrafı Neden Yok / 21

«Fallokrasi» mi? / 22

Güç Korkunun Kardeşi mi? / 23

Sünnet Düğünü / 24

Bilim Kadınları, Siyaset Kadınları, Sanat Kadınları Neredeler? / 25

Nora / 28

Her Şey Evlenmek İçin mi? / 39

Yakınmalar ve Yanıtlar / 42

Clara Zetkin'i Okurken / 43

Toplumumuzda Kadının Çalışması / 48

Hülya Koçyiğit'in Söyledikleri / 51

Geleneksel -Çağdaş- Gelecekçi / 54

Dün ve Bugün Bir Arada / 57

«ve Eşi...» / 58

Çağdaşlık ne ki? / 60

Biz Çağdaş Olma Yolunda mıyız? / 62

Kadınların Durumu Değişecek mi? / 66

(ve nasıl?) /

İkinci Bölüm

Hayatı Daraltmadan Yaşamak / 70

Bugün, Gene Kocanızla mı Evlenirdiniz? / 73

İçki ve Kadınlarımız / 78

Ben Kimim? Geleceğim Nedir? / 82

Diyet Yaparken Tuzaklara Dikkat / 86

Beş Duyumuzla Yaşamak mı Yaşamamak mı? / 90

Tatil: Dinlenme mi, Yorgunluk mu? / 93	
Bizim «Suçlu» Cinselliğimiz / 97	
Hayatınızın Rengini Biliyor musunuz? / 101	
Yaşamak İnsanın İşidir / 104	
Beni Kimse Anlamıyor / 108	
Kadınlıktan Uzaklaşmak / 112	
Toplumun «Örnek Kadın» Modeli Değişirken / 116	
Hayatımızın Anlamı ne? / 119	
Erkeklerle Kadınlar Dünyayı Nasıl Paylaşıyor? / 123	
Kızlık Adın / 127	
«Bize Aşk Anlatın» / 130	
Yeter ki Biz Var Olalım / 134	
Öteki Kadın / 137	
Kimi Öldürmek İsterdiniz? / 141	
Kendini Güzelleştiren Kadın / 145	
Dedikodu Sever misiniz? / 148	
On Yıl Önce... On Yıl Sonra... / 152	
Romantizm Öldü mü? / 156	

Önsöz gibi...

Gündelik hayatımız içinde dikkatimizi çekmeyen ne çok davranışımız vardır. Oysa hepsi de farkında olmadan alıştığımız kalıpları, taşıdığımız önyargıları gösterir.

Bize doğal gelen nice olaya dışardan baktığımız zaman hiç de olağan olmadığını görürüz. KADINCA dergisine yazarken en çok bu davranışlarımıza işaret ettiğimi düşündüm. Günlük hayatımızı yaşarken üstünde durmadığımız olguların hepimizi nasıl etkilediğini anlatmaya çalıştım.

Biraz dikkat edersek görürüz ki, kökleri çok gerilere uzanan bir «kadınlık sorunu» var. Çocukluğumuza kadar uzanan yetişmemiz, toplumun üzerimizdeki etkileri bu sorunu hep sıcak tutuyor. Kuşkusuz, yazdıklarımla «kadınların sorununu çözmeye katkı» gibi önemli bir savım olmadı. Ancak, kadınların (ve elbette erkeklerin de) günlük hayatımız içindeki durumlarına küçük aynalar tutmak istedim.

Bu küçük aynalarda gördüklerimiz hepimizi düşündürürse, sorular sormamıza yardımcı olursa sevinirim. İçtenlikle, sadelikle birbirimizi anlamak...

Belki de en büyük gereksinmemiz bu değil mi?

Dr. Erdal Atabek

Yeni Baskıya Giriş

Yeni Kadın Hareketi Şaşırtırken...

Kitap ikinci basımına girerken (Haziran 1989) toplum «Yeni Kadın Hareketi»nin yeni aşamalarını gördü: 1. KADIN KURULTAY'ı yapıldı.

Ülkemizde ilk kez kadınlar «kendi karar verdikleri» bir hareketi gerçekleştirdiler. Bu özelliğin dikkatlerden kaçmaması gerektiği kanısındayım.

Hep söylenir, Türkiye'de kadınlar milletvekili oldu, yargıç oldu, doktor oldu, haklarına birçok ülkeden önce kavuştu gibi. Kuşkusuz bu sözde önemli bir gerçek var, ancak unutmamak gerekir ki, bu hakların sağlanmasında ülkenin başında Atatürk gibi çağdaş, ileriye gören, kadının yerini anlayan bir talihin payı büyüktür. Bu nedenle, bu hakların alınmasında «kadınların istemi ve kararı» değil, devleti yöneten büyük bir insanın «öyle olması gerektiğine karar vermesi» en büyük rolü oynamıştır.

Kadınların toplumun çağdaşlaşmasındaki büyük etkilerinde onlara verilen hakların kullanılması büyük rol oynamıştır ama, yüzyıllardır sürüp giden kadın-erkek ayırımının giderilmesinde yeterli yol alınamamıştır.

Bunun temel nedeni de, kadınların «kadınlık bilinci»ne erişmelerindeki gecikme, böylece «kendi yazgılarının değişmesi için kendi istem ve kararlarını belirleme» eylemine sahip çıkmamalarıdır.

İşte, şimdi değişen budur.

«Yeni Kadın Hareketi», kendi istem ve kararlarını kendisinin belirlediği, kendisinin karar verdiği, kendisinin hayata geçirdiği –bu nedenle de alışılmamış, bu nedenle de şaşırtıcı– bir harekettir.

Bu oluşumu çok önemli buluyorum.

Bu oluşum, sadece kadın hakları için değil, ülkemizin demokra-

tikleşmesi için, ülkemizin özgürleşmesi için, ülkemizin çağdaşlaşması için çok önemlidir.

Bu oluşum, sadece kadınlar için değil, çocuklar için de, erkekler için de çok önemlidir.

Kadınları hayata katılmamış, kadınları toplum dinamiğine katılmada engellenmiş, kadınları bastırılmış hiçbir toplum demokrasiye ulaşamamıştır, özgürleşememiştir, çağdaş olamamıştır.

Kadınlar büyük bir toplumsal güçtür. Bunu fark etmeyenler çok yanılır.

Ama şimdi, en önemli olan yapılıyor, kimsenin bunu fark etmesi beklenmiyor, kadınlar «kendi toplumsal güçlerinin farkına varıyor» ve bunu bütün topluma anlatmaya karar veriyorlar.

1. KADIN KURULTAYI'nın en önemli mesajı budur.

Böylesine önemli bir toplanma eyleminde olabilecek olan –bir ölçüde yaşanan– görüş ayrılıklarının, tartışmaların, farklı algılamaların kanımca fazla önemi yoktur, büyütülmesi gerekmez. Bunlar, her başlangıçta olabilecek, aslında kitle dinamiğinden kaynaklanan hareketliliklerdir.

Soru şudur: Kadınlar «kendi istem ve kararlarıyla» yazgı diye kendilerine dayatılan engellere, dayatmalara, bastırmalara karşı çıkıyorlar mı? Kendi istemlerini, kendi kararlarını gerçekleştirmek için harekete geçiyorlar mı?

Soru işte budur ve 1. KADIN KURULTAY'ı bu soruya kocaman bir «EVET» demiştir.

Toplumdaki herkesin bu soruya ve bu yanıtı dikkat etmesi gerekir.

Bir oluşum birdenbire başlamaz, birdenbire bitmez. Bu oluşumun da gerisinde büyük bir emek vardır, çekilen acılar vardır, ulaşılmak istenen mutluluk vardır, önünde de yürünmesi gereken uzun bir yol vardır, gene taşlı, tokaçlı uzun bir yol.

Ama, yürümek isteyen herkes önce ilk adımı atar, yol birbirine eklenen küçük adımlarla yürünür.

Kadınları kutluyorum.

Bu kitabın okunuşundan, sevilişinden mutlu oldum.

Her zaman söylerim, ben kendisi için yazan biri değilim. Yazdıklarımı insanlar için yazıyorum, toplumum için yazıyorum. Onun için de okunması, anlaşılması, sevilmesi beni mutlu ediyor.

Okuyanlardan duyduklarım da beni mutlu etti. Çoğunu tanımadığım, telefon ettiklerinde adlarını da sormadığım kadın okurum, «kitabı okurken duyduklarını, düşündüklerini anlattılar»:

— Kitabınızı okurken sanki sizinle konuşuyormuş gibi oldum. Siz karşımda oturuyormuşsunuz da benimle konuşuyormuşsunuz duygusunu aldım.

— Yazdıklarınız benim yaşadıklarımı dile getiriyor. Sizi okurken sanki beni tanıyormuşsunuz, duygularımı biliyormuşsunuz gibi bir duyguya kapıldım.

— Kadınların içinde yaşadıkları koşulları, duyguları, sıkıntıları bu denli bilmenize hayret ettim. Bir erkeğin kadın dünyasını anlaması beni şaşırttı doğrusu.

Bu arada katıldığım imza günlerimde kimi kadınlar «bu konuda yeni bir kitap daha yazıp yazmadığımı» sordular.

Bütün bunlar –mutlu etmekten öte– beni düşündürdü, duygulandırdı.

«Kadınlar kendi dünyalarında ne kadar yalnız...» diye düşünmekten kendimi alamadım.

«Toplumsal iletişimimiz ne kadar kopuk,» diye düşündüm.

Sadece kadınlarımız değil, gençlerimiz de bu durumda. Genelde insanımız bu durumda. Toplumsal iletişimimiz kopuk. Herkes kendi kişisel dünyasında kendi yaşama uğraşını vermek zorunda bırakılmış.

Ama bunu yazgımız olarak kabul edemeyiz.

Kabul edemeyiz, çünkü yazgı değil. Bu kopukluk yazgı değil, insana değer vermemekten kaynaklanan bir çarpık yapı, bir bozuk düzen.

İşte karşı çıkmamız gereken budur.

Umutsuzluğa umutla karşı çıkmalıyız.

Sevgisizliğe sevgiyle karşı çıkmalıyız.

İnsansızlığa insanla karşı çıkmalıyız.

Haksızlığa haklarımızla karşı çıkmalıyız.
Karanlığa ışıkla karşı çıkmalıyız.
Yazgıya bilinçle karşı çıkmalıyız.
Ben bunun için yazıyorum, siz bunun için okuyorsunuz.
Yazdıklarım sizin okumanızla anlam kazanıyor, zenginleşiyor,
güçleniyor.
İnsanı insan yapan başka nedir ki?

Dr. Erdal Atabek

Kışkırtılmış Erkeklik... Bastırılmış Kadınlık...

Adam:

«Ben erkeğim anladın mı?» diyordu, «erkek.»

Kadın anlıyordu. Susuyor ve anlıyordu. O erkekti. Onun erkek olduğunu hep anlamak zorundaydı. Hayatı boyunca erkeklerin erkek olduğunu anlamayı öğrenmişti. Babası, ağabeyleri, erkek çocuklar...

Sonra birden aklına geldi. Neden kendisi de «ben kadınım» demiyordu?

Aklından öyle bir sahneyi geçirdi.

Kadın:

«Ben kadınım anladın mı?» diyordu, «kadın.»

Hayır. Olmuyordu. Bu sahne bir türlü gerçekleşmiyordu aklında. Kadın oluşuna canı sıkıldı. Böyle bir şey söyleseydi biliyordu olacağı: «Kadınsan kadınsın, yani, ne olmuş?»

Öyle ya, kadınsa kadındı, ne olmuştu?

Olay neydi, kadın unutmuştu. Aklında kalan, adamın «ben erkeğim anladın mı?» sözleriydi, öfkesi geçtikten sonra da düşündü bunları.

Neden erkekler ikide bir «erkeklik»lerini söylemek zorunda kalıyordu?

Neden kadınlar ikide bir «kadın» olduklarını düşünmek zorunda kalıyordu?

Aman canım, dünyanın düzenini kendi mi değiştirecekti? Böyle olmuştu, böyle gidiyordu işte.

Sonra, bir başka zamanında, daha sakin bir zamanında aklına takılan bu konuyu yeniden düşündü.

Neydi bu erkeklik-kadınlık davası? Neydi bu erkeklerin «ben er-

keğim» böbürlenmesi? Erkek nasıl biriydi? Erkeğin yapısı başka mıydı? Erkeğin kişiliği değişik miydi? Erkeklere nasıl davranmalıdır? Kendisi doğru mu davranıyordu?

Erkekleri kırmamak, incitmemek gerektiğini biliyordu. Hem öyle olduğunu öğrenmişti, hem de kendi yaşadıkları öyleydi.

Erkeği insan olarak istediğiniz kadar eleştirebilirdiniz. Kızdığı zaman bile dinlerdi. Hak verdiği bile olurdu. Ama, erkekliğine söz söylediğiniz zaman, işte o zaman kıyamet kopardı. Söylediğinizin ne olduğuna bile bakmazdı.

Aklından örnekler geçirdi:

«Sen çok kötü bir insansın, ama güçlü bir erkeksin.»

Erkek buna kahkahalarla gülerdi. Hoşuna giderdi. Gururla kurumlanırdı.

Ama şöyle bir örnekte neler olurdu?

«Sen çok iyi bir insansın, ama erkekliğin zayıf.»

Ne demekti bu? Kan çıkardı kan.

Kadın göğüs geçirdi. Böyleydi işte. Ne yapabiliirdi ki? Adamın üstüne üstüne gitmekle ne kazanırdı? Hiç.

Bir oğlu olsaydı. Oğlan anası olsaydı. Oğlunu yetiştirirdi. Oğlu da «anam» derdi de başka bir şey demezdi. «Anam», «anacığım», «benim biricik anneciğim». Oğulların biricik anneleri olurdu. Oğlu kendisine bakardı. Ondan sonra adam da baksın görsündü, kendisi bugünkü çaresiz kadın mı olurdu?

Kadın biraz rahatladı. Sabırlı olmalıydı. Sabırlı olacaktı. Oğlu oluncaya kadar sesini çıkarmayacaktı. Ama sonra görsünlerdi işte.

Kadın, Japon gelinlerinin de böyle duygular taşıdığını bilmiyordu.

Japon gelinleri de yıllar boyunca kocalarının analarına gece gündüz hizmet ederken bir şey düşünürlerdi. Bir oğlan anası olmak. Bir oğlan anası olmak demek, onların da hizmet edecek bir gelinleri olması demekti. Geceler boyunca, kayınvalidesinin yanbaşında, elinde su testisi beklerken bunları düşünürdü. Onun da bir gelini olacaktı. O gelin de, geceler boyunca kendisini bekleyecek, «belki su ister, ben de veririm» diye bakacaktı.

Kadın bunu bilseydi belki daha da rahatlardı: «Gördün mü işte, dünyada da böyleymiş, kaderimiz bu canım» derdi.

Gündüzleri radyoyu açıp şarkılar dinlediği zaman da ne çok duyardı bu «kader» sözünü.

«Kaderimsin, kaderimmiş, kader bunu verdi, kader böyle istedi, kaderim sensin, kaderim kötüymüş...»

Kadere inanmak insanı rahatlatır. Gücü burda.

Kadere inanmak insanı sorumluluktan kurtarır. Yanlışı burda.

Kaderle rahatlamak insan çaresizliğinin ürünü. Ya çaresizlik? O neyin ürünü? İnsan çaresizliği...

Kaderim Daha Doğmadan mı?

İnsanın kaderi daha doğmadan mı çiziliyor? Alinyazımız daha doğmadan mı yazılıyor?

Buna inanmak insanı ne kadar rahatlatır. Oysa «kader» dediğimiz şey, toplumun gelenekleri, önyargıları, boş inançları mı? «Kader» dediğimiz şey, toplumdaki davranışları belirleyen şeyler değil mi?

Kız çocuk-erkek çocuk ayrımı daha doğmadan yapılmıyor mu?

«NEYİNİZ OLSUN İSTİYORSUNUZ? KIZINIZ MI? OĞLUNUZ MU?»

Bu soruya nasıl yanıt verilir?

Kimi zaman akılcı olmaya çalışan yanıt: «Hayırlısıyla doğsun da, kız da bizim, oğlan da.»

Bu yanıt doğumun sağlıklı olmama korkusundan mı verilir, bilinmez. Yoksa annenin de babanın da içinde bir bekleyiş vardır.

Anne bekleyişi daha sade, daha açık: Oğlum olursa ilerde bana bakar (mı acaba, evlendikten sonra değişmez mi?), kızım olursa benim yardımcım olur, arkadaşım.

Baba bekleyişi kendi yorumunda: Oğlum olursa soyadımı sürdürür, benim yapamadıklarımı yapar, ben de gurur duyarım, kızım olursa büyüyünce evlenir gider, ama ne yapalım, hayırlısı olsun.

Çoğu kişinin aklına gelmez ama, bu davranışın temelinde tarım toplumunun geleneksel ekonomik gerçekleri yok mu?

«Oğul eve kız getirir, çapalayan, toplayan kol artar, ailemiz büyür, kız gider başkasına kol olur, başkasına döl olur.»

Sade gerçek budur. Yıllar boyunca bu tarımsal üretim biçimi değişmiştir, ama kültür daha geç değişir, bu geleneksel duygular yaşamayı sürdürür.

Kentleşme, bir ölçüde bu duygusal davranışı değiştirmiştir: «Vallaha, artık bize faydaları olmaz ya, kendilerini kurtarsınlar yerter. Şimdilerde kızmış erkekmiş fark etmiyor. Okurlarsa okurlar, okumazlarsa bir işe girerler, kendilerini kurtarırlar. Bizim onlardan bir şey beklediğimiz yok.»

Gene de «oğul»larının olması babaların daha bir koltuklarını kabartır:

«Erkek adamın oğlu olur.»

Kızı doğan babaların tesellisi gene bir erkekle olur:

«Erkek adamın erkek damadı olur.»

Bu gündelik, sıradan görünüşlü davranışlar bile «erkeklik ideolojisi»nin yaşadığını gösterir.

Daha çocuk doğmadan kendini gösteren bu «ayırımcı davranış» artık bebeklikten başlayıp hayat boyunca sürecektir.

Doğmadan Yüklenenler...

Genç kız 22 yaşındaydı. Kaç kardeşi olduğunu sormuştum.

«Beş kardeşiz. Benden başka dört kardeş. En küçükleri benim. Diğerleri ablalarım. Beş kıyız.» Utangaç bir gülümsemeyle ekledi:

«Hepimiz kıyız.»

O utangaç gülümsemeyi anlamıştım. Bir tür özür diliyordu. Neden özür dilediğini düşünmeden. Belki annesinden özür diliyordu, belki de asıl babasından.

Genç kızın biraz rahatlamasını istedim:

«Ne güzel, beş genç kız. Sizi erkek mi bekliyorlardı?»

«Her çocuğu erkek diye beklemişler. Ama ilk çocuktan sonra daha da fazla. Ben son şansmışım. Benden sonra umudu kesmişler. Ben de kız doğunca artık çocuk yapmamışlar.»

Bir çocuğa, daha doğmadan ne çok şey yüklenmişti.

Anne o çocuktan kendisini kurtarmasını beklemişti. Her kızın doğumunu kendi kusuru gibi gören bir çevrenin ezici bakışlarından belki de bu çocuk kurtaracaktı onu. Hem de kurtarsındı. Ne olurdu Tanrım, bu çocuk oğlan olsundu.

(Benim çektiklerimi kimse bilemez. Töbe, kız anaları bilir. Bizim oralarda kız analarının başı yerden kalkmaz. Eksikli oluruz biz. Komşuya gittiğimizde baş köşeye oğlan anaları kurulur, biz bekleriz. Şöyle kenara ilişiriz. Oğlan anaları ilk konuşur, biz dinleriz. Kız analarının çektiklerini kimsecikler bilmez. Her yükümde ne adaklar adadım, ne türbeler gezdim, ne dualar ettim. Töbe, evlâdın eksiği fazlası olmaz. Ama gel de bizimkine anlat. Oğlan doğurmadımsa kusuru benimdir. Ne yapayım adamımı, ne edeyim de oğlan doğurayım bilmem ki. Gene kız doğurdum. Kusur benimdir. Günah benimdir. Suç benimdir. Ah benim güzel yavrucuklarım, ah benim güzel kızlarım. Ne günahı var onların, bilemedim. Onları nasıl seversim, nasıl bakarım, nasıl yıkarım, nasıl giydiririm. İçim kabarır, sevgiyle dolar. Kimse bilmez bunları. Onların bildiği «oğlan doğurdun mu, doğurmadın mı?» Ah benim güzel yavrucuklarım. Oğlan doğuracağım diye ölecek miydim? Hoş, ölenler de vardı ya. Ben sonuncusunu bekliyordum. En güzel duaları ettim, en büyük adaklar adadım. Sonuncu yavrum da kız oldu. Adamın yüzüne bakamadım. O da benim yüzüme bakmadı. Adını bile koymak istemediler. Öyle şirin bir çocuktı ki. Çocuklarımla en dillisi, en hünerlisi. Yavrucuğum kendini zorla sevdirdi. Zehram deyince bugün bile ciğerimin ucu sızlar.)

«Annem ben oğlan olayım diye ne dualar etmiş doktor bey. Ben kız doğunca kara tasalara girmişler. Sonra sonra sevmişler beni.»

«Gelenekler. Yöresel beklentiler. Giderek azaldı bunlar. Etkilendiniz mi bunu öğrendiğinizde?»

«Aslında çok sonra öğrendim. İyi ki sonra öğrenmişim. Etkilenmedim desem yalan olur. Ama annem çok sevecen bir kadındır. Okumamıştır ama sağduyusu güçlüdür. Hepimizi çok sevmiştir. Babamı da anlıyorum. O da erkek çocuk kendini kurtarır, kız ise hep bekler diye düşünmeye alışmış. Benim mühendis olacağım aklının ucundan bile geçmemiştir.»

«Babanız. O da kimbilir nasıl sevmiştir sizi?»

«Sevmez olur mu? Sevmiştir. Biz onun nasıl sevdiğini hiç bilemedik. Doğrusu, sever miydi onu da bilemezdik. Herhalde sevmiştir diye düşünüyorum. Babam hep susardı. Okumak istediğimizde de susardı, meslek sahibi olmak istediğimizde de. Sanırım, aklında

hep bir türlü doğmamış oğlu vardı. Bana hep oğlunun yerini haksız yere almışım gibi baktığını düşündüm. Sonraları onu da anlamaya çalıştım. Geleneklerle bağlanmıştı. Onun da bir suçu yoktu. Kendim için değil, ama annemin ezikliğine çok tepki duydum. Babamı bağışlamaya çalıştım ama sanırım her zaman başaramadım. Uzun yıllar babama uzak durdum. Oysa öyle isterdim ki. Onun beni sevmesini, kucagina almasını, kollarında hoplatmasını. Öyle isterdim ki. Hep şirinlikler yapardım. Beni sevmesini isterdim. En sevdiği zamanlar, şöyle başımı okşardı, tamam. Şimdi niye anlatıyorum bunları, bilmiyorum.»

«Neden anlatmıyorsunuz? Bunlar bizim hayatımız. Hepimizin hayatı. Toplumsal yapımız bu. Sizin yaşadıklarınızı hepimizin bilmesi gerekli.»

«Sizin çocuğunuz var mı doktor bey?»

«Evet. Bir kızım var.»

«Oğlunuz yok mu?»

«Hayır, tek bir kızım var.»

«Oğlunuz olsun istemediniz mi?»

«Şimdi, bilmiyorum neden, ben kızım olsun istedim ve kızım oldu. Sonraları çok düşündüm bunu. Ne düşündüm biliyor musunuz? Bizim oğullarımız, kızlarımız sadece bizden doğan çocuklar değil. Şimdi böyle olduğunu duyuyorum. Size garip gelir mi bilmiyorum. Bütün çocuklar, kızlar, oğullar hepimizinmiş gibi geliyor bana. Bütün dünyadaki çocuklar ama. Hepsine babalık edebilsem diye düşünüyorum. Hepimiz, dünyadaki bütün çocukların anaları, babaları olabilsek diye düşünüyorum. Hepimiz, çocukların hepsinden sorumluyuz diye düşünüyorum. Hele de meraklı, akıllı, ilgili çocuklar. Onlara karşı daha da büyük bir sevgi duyuyorum. Birkaç değişik çocuğu evlat edinsem diye düşünüyorum. Keşke onlara bakmak için zamanım olsaydı. Biliyor musunuz Josephine Baker, sanırım 22 çocuğu evlat edinmişti.»

«Josephine Baker mı? Kim o?»

«Bilemezsiniz, çok gençsiniz. Zenci bir şarkıcı kadındı. Zamanında çok ünlüydü. Geniş şapkasını anımsıyorum, üstü meyvalarla süslenmiş.»

«Evet, bilmiyorum. Ne güzel bir şey yapmış. Yirmi iki çocuk mu dediniz?»

«Yirmi iki çocuk. Hem de hepsi değişik ülkelerden. Beyaz, siyah, sarı.»

«Değişik ülkelerden mi? Bu daha güzel.»

«Bugünlerin şarkıcılarından sevdikleriniz var mı?»

«Evet var. Tracy Chapman. Zenci kadın şarkıcı. Beyazlardan Sting.»

«Neden onlar?»

«İnsan haklarını savundukları için.»

Zehra'nın Bebeklik Fotoğrafı Neden Yok?

Zehra'nın bebeklik fotoğrafı yoktu herhalde. Gene de sordum:

«Bebeklik fotoğrafınız var mıydı Zehra?»

«Bebeklik fotoğrafımız mı? Yoktu herhalde, bilmem. Neden sorunuz?»

«Birçok evde dikkat ettim. Erkek çocukların bebeklik fotoğrafları var da kız çocukların yok. Ama bu fotoğrafların bir özelliği var, erkek çocuk arkauüstü yatar, öyle durdurulup çıplak fotoğrafı çekilirdi.»

Zehra güldü.

«Şimdi anladım. Doğru, erkek çocukların o fotoğrafı çekilir gerçekten. Babamın hevesi içinde kalmış olmalı.»

Bu fotoğraflar gerçekte «bebek fotoğrafı» değil, «erkeklik fotoğrafı»dır.

«Bakın, bizim neyimiz var» fotoğrafı.

Masum bir heves sayılacak bu davranışın dibinde hangi birikimlerin olduğu düşünülse, toplumun içinde bulunduğu cins ayrımcılığı daha bir anlaşılırdı.

Hiçbir kız çocuğunun böyle fotoğrafı yoktur. Akla bile gelmez. Böyle bir düşünce bile «kıza tecavüz» sayılır.

Ya bizim aslan oğlumuz. Onun bacaklarını böyle açıp da «muhteşem pipisi»ni ele güne göstermenin anlamı nedir? Bu gösteri neyin saldırganlığıdır, neye tecavüzdür? Böylesine gizlenmiş bir saldırı özlemini yeni doğmuş bir bebeğe aktararak neyin doyumunu sağlanmaktadır?

Geleneksel toplumdaki güç gösterileri olan toprak mülkiyeti,

tarlalar, inekler, koyunlar, altınlar arasında «fallus» da mı yer almaktadır? Yoksa, bu güç simgeleri «fallus»a transfer mi olmuştur?

«Fallo-krasi» mi?

Erkek çocuklar, çocukluklarının bir döneminde «işeme yarışı» yaparlar. 5-10 yaşlar arasındaki bir yarışmadır bu. Erkek çocuklar yan yana dizilirler, pipilerini çıkarırlar, birlikte işerler. Kim daha uzağa işerse yarışı o kazanır. Bu olayın simgesini büyüdükleri zaman da «sidik yarışı» diye kullanacaklardır.

Henüz ergen olmamış çocukların güç gösterisi böyle olmaktadır. Daha doğmadan nice beklentiye neden olmuş «erkeklik»leri artık hayatları boyunca onlar için «yaşamsal önemde» olacaktır.

Onlar, artık «fallo-krasi» toplumunun üyesidirler.

Fallus, erkek cinsel organı demek. Krasia da güç anlamına geliyor.

Belki de «fallo-krasi», aristokrasiden de, demokrasiden de daha yaygın, daha etkin bir toplumsal yaşama biçimi.

Ne ki, fallusun böyle kutsanması erkeğin başının büyük belası olacaktır. En büyük mutluluklar da, en derin mutsuzluklar da buradan kaynaklanacaktır. Aşırı böbürlenmelerden bir türlü kendine güvenemeyişe uzanan karmaşık bir zincirlenmenin gel-gitleri erkek çocuğunun güçlü bir iç yönelişi olacaktır.

Böylesi bir «fallosantrik» duygu dünyası belki de erkeğin, cinsel hayatı doğal bir olgu olarak kabul edebilmesinin önündeki en büyük engeldir.

Kanımca, bu «fallosantrizm-fallus merkezcilik», erkeğin duygu dünyasında özgürleşmekte güçlük çekmesine yol açıyor, onu engelliyor, daraltıyor.

Erkeğin bu fallosantrik kapanışı, öncelikle kendisi için sorundur. Ama burada kalmayacak, kadınların duygu dünyasını da etkileyen bir yoğunluk kazanacaktır.

Kadının duygu dünyası (kuşkusuz, insanın duygu dünyası) fallusta odaklaşamayacak kadar zengindir, renklidir, geniştir.

Kadının duygu dünyasının zenginliğini fark edişinde fallusa sahip olmamasının üstünlüğü var. Kuşkusuz, bu üstünlüğünün bilincine ulaşması için onun da «fallus kült»ünü aşması gerekiyor. Bu da,

kadının fallusu tanınması, erkeğin fallusa bağımlılığını anlayışla gerçekleştirebilir.

Bizimki gibi geleneksel kültürün güçlü yaşadığı toplumlarda bu aşama, kadın için evlilik ya da kent koşullarının geleneksel bağları gevşettiği koşullarda gerçekleşir.

Kadın, sezgisel gücüyle erkeğin «fallus bağımlılığı»nı fark eder. Fark ettiği bir diğer gerçek, kendisinde fallus bağımlılığı olmadığıdır.

Kadının erkekten daha önce fark ettiği bir diğer gerçek de, «fallusun cinsel simge olmaktan öte şeyleri de temsil ettiği»dir.

Toplumsal yükleme erkek için o boyutlara varmıştır ki, bütün etkinlik, değerler simgesi, işe yararlılık, varlık-yokluk sistemi fallusta odaklanmıştır.

Bunun farkına varan kadın için bundan ötesi çok kolaydır.

Geleneksel anahtar-kilit benzetmesi (erkeğin penisinin anahtar, kadının cinsel organının kilit oluşu) tersine döner. Anahtar artık kadının elindedir, kilit erkeğin önündedir.

Erkek kendi fallusuyla kilitlenmiştir, kadın isterse o kilidi açar, isterse açmaz, isterse kilidin önünden anahtarı sallayarak geçer.

Güç Korkunun Kardeşi mi?

En güçlü insan en çok korkan insan (mı?)dır. Güçlü insanın aklının derinliklerindeki çekirdek korku güçsüzlüktür.

Ya gücünü kaybederse? O zaman ne olacaktır?

Rezillik, utanç, küçülme.

Aşırı erkeklikle yüklenen her erkek çocuk bu korkuyla da yüklenmiştir.

Artık bu «erkeğini kaybetme» korkusuyla ürkütülebilir.

Ürkütülür de. Erkekler böyle öldürülebilir. Öldürülür de.

Çocukken, «pipini keserim» diye öldürülür.

Hapiste, «artık erkekliğin işe yaramaz» diye öldürülür.

Yatakta, «senin erkekliğin kalmamış» diye öldürülür.

Erkekler bu yolla ne kolay öldürülür, ne çok öldürülür.

Hayatları boyunca ölüp ölüp dirilirler.

İnsan olmanın yolunu buluncaya kadar.

İnsan olmanın «erkek olmak» değilse de insan olmak olduğunu anlayıncaya kadar.

İnsan olmak neden bunca zor?
Düşünmek gerekiyor.

Sünnet Düşünü

Sünnet düşüncümü anımsıyorum. Kandıra'daydık. Dokuz yaşındaydım.

O gün çekilen bir fotoğrafı belleğimde saklamışım. Üç kızın fotoğrafını.

Üç küçük kız, bir merdivenin basamaklarında duruyorlardı. Halamın kızı, kızkardeşim, halamın kızının kızı. Yaşları birbirine yakındı, 12 yaş, 4 yaş, 4 yaş.

Küçük kızlar merdiven basamaklarında bir şeye öyle bakıyorlardı.

Baktıkları bendim. Bir atın üstündeydim. Atın dizginlerini tutuyordum.

Yörenin âdeti oydu. Sünnet olacak erkek çocuklar bir ata bindirilir, kasabanın içinde gezdirilirdi.

Kızlar -fotoğrafta bana hayranlık gibi gelen bakışlarla- bakıyorlardı. Artık erkek olmak üzere hazırlanan, at üstündeki erkek çocuğa, akrabaları, kardeşleri olan bana bakıyorlardı.

O günün canımı sıkan olayı sünnetin acısı değildi. Onu pek anlayamamıştım.

Canımı sıkan olay, bindirildiğim atın bir gözünün görmeyişiydi. At, tek gözünün gördüğü doğrultuya gidiyor, ikide bir yönünü düzeltmek için dizginin çekelenmesi gerekiyordu. Atın dizginleri üzerindeki ellerim göstermelikti, atın kantarması (ağzının içinden geçip yanlardan tutulan koşum parçası) birisi tarafından tutuluyor, atın asıl yönetimi böyle sağlanıyordu.

Doğrusu ya, böyle bir anlı şanlı günümde (tam kenti fetheden komutan olduğum günde) tek gözü görmeyen, ikide bir öndeki adam tarafından çekiştirilen bir ata bindirilmeyi içime sindiremedim. Sünnetten sonra babama en çok takaza ettiğim bu oldu. Her ne kadar babamın atı bulan arkadaşları, onun ne küheylân olduğunu, nasıl bir soylu at olduğunu falan söyledilerse de kırgınlığım geçmedi.

Oysa bu tek gözlü at nasıl da ibretli bir uyarıymış da ben anlamamışım.

Sünnet yatağında yatarken, kutlamaya gelen eş dost annemi (babama gündüzleri işteydi) öpüp kutlarken, ben neyin kutlandığını pek de anlamadan, yastığımın altına sokuşturulan armağanları elimle yokluyordum. Gelenlerin yanında armağanı çıkarıp bakmak ayıptı, elle yoklayıp saat mi, para mı, yoksa başka bir şey mi olduğunu anlamaya çalışıyordum. Birçok saatim olmuştu. Para var mıydı bilmiyorum, benim için hiç önemi yoktu, kimse de sevdiğim şeyleri getirmeyi bilememişti. En çok sevdiğim çakıydı, bir de ağız mızıkası. Onlar gelmemişti.

Bizim zamanımızda bugünlerin «sünnet sarayları», hokkabazlı, şarkılı sünnet düğünleri yoktu. Taşranın gene de kendi ölçüsünde tantanalı bir sünnet düğününü yaşamıştık.

Yıllarca sonra o fotoğrafı neden mi belleğimden çıkarmadım?

Üç küçük kızın, merdiven basamaklarında dizilip sünnet olacak erkek çocuğunu seyreden kızların ilk âdetlerini nasıl gördüklerini düşündüm de ondan.

Erkek çocuklar sünnetle erkek oluyorlardı, ya kız çocuklar?

Kız çocuklar kadınlığa ilk adımlarını nasıl atıyorlardı?

«İlk Âdet Düğünü» var mıydı? Elbette yoktu.

Çocukluktan genç kızlığa geçiş gizliydi, ıslaktı, kirliydi.

Keşke bir «İlk Âdet Şenliği»miz olsaydı. Bir ilkyaz günü, o yıl genç kızlığa adım atanların şenliği kutlansaydı. Genç kızlara çiçekler verilseydi, kızlı erkekli oyunlar oynansaydı, birlikte hazırlanmış kır yemekleri yenseydi.

O zaman belki kadınlarımız âdet görmelerine «kirlendim» demezlerdi.

Bilim Kadınları, Siyaset Kadınları, Sanat Kadınları Neredeler?

Gündelik hayatımızda yer alan nice küçük davranışlar vardır ki, biraz dikkat ettiğimiz zaman önemli ipuçları olurlar.

Gazetelerde «bilim adamlarının söylediğine göre.....» diye başlayan cümleleri hiç de yadırgamayız. «Bilim adamı», bilimle uğraşan insan anlamında kullandığımız bir deyimdir. Gündelik dilimizde bu deymi öyle rahat kullanırız ki bilim dünyasında yeri olan bir-

çok kadına yapılan haksızlığı aklımıza bile getirmeyiz. Hatta, bilimle uğraşan kadınlar bile yeri geldiğinde «bilim adamları» deyimini anlamından hiç de rahatsız olmadan kullanır.

Bu masum görünüşlü davranışın altında bilim dünyasının, politika ve sanat dünyasının «erkeklerin dünyası» olarak kabul edildiği gerçeği bulunmaktadır.

Kadınların bu alanlarda yer almak için yetenekleri mi eksikti? Onlar bu işleri başaramazlar mıydı? Tarihin uzun zaman dilimlerinde böyle olduğuna inanılmıştır. Günümüzde de böyle düşünen (erkek ve kadın) kişilerin sayısının da çok az olduğu sanılmasın. «Kadının yeri evi, işi de eşiyle çocuklarıdır» öğretisi, günümüzde de sanıldığından daha güçlüdür. Yüzyıllar boyunca buna inandırılan kadınların bu çemberin dışına çıkmaları, bilimde, politikada, sanatta başarıyla yer almaları hep biraz «tuhaflıkla», biraz «küçümsemeyele», biraz «teпкиyle» karşılanmıştır.

Bu görünmez ideolojinin kırıldığı falan da sanılmasın. Büyük kentlerde zaman zaman ramp ışığına çıkarılan bilimci, politikacı, sanatçı kadınlarımızın kadın nüfus içindeki sayısı nedir ki? Nice yetenekli genç kızımız, nice yetenekli kadınıımız, bugün de, kendilerine uygun görülen yaşama biçimlerinin içinde tıkanıp kalmıyor mu?

Sırası geldiğinde, kendilerine bu yolların açık olduğunu söylemek neyi açıklar ki? Elllerine, ayaklarına, duygularına, düşüncelerine görünmez zincirlerin vurulduğu insanın önünde açık bir yol bulunması neye yarar?

Kuşkusuz, aynı sorunlar erkekler için de var ama, kadınların sadece kadın olmasından kaynaklanan eklenmiş bir sorunları daha var.

Ünlü ruhbilimci Karen Horney bu konuda şöyle diyor:*

«Bilim, çok bilinen birtakım olaylara yeni bakış açılarından bakmayı her zaman verimli bulmuştur. Yoksa dönüp dolaşıp, yeni gözlem ve verileri değişmez bir biçimde hep aynı düşünce grubunda sınıflandırmak gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalırdık.

Burada sözünü etmek istediğim yeni bakış açısı, Simmel'in** ba-

* Karen Horney, *Kadın Ruhbilimi*.

** Georg Simmel, *Philosophische Kultur*

zı denemelerini okurken aklıma geldi. Simmel'in bu ve öteki denemelerinde vurguladığı ve ondan sonra özellikle dışılerce geliştirilen konu şuydu: Kültürümüzün tamamı bir erkek kültürüdür. Devlet, yasalar, aktöre, din ve bilim erkeklerin eseridir. Simmel bu gerçeklerden, çoğunlukla öteki yazarların yaptığı gibi kadının aşağılık olduğu sonucunu çıkarmaz, ama her şeyden önce, bu erkeksi toplumsal örgütlenme kavramına bir genişlik, önemli bir derinlik kazandırır. 'Sanat, yurtseverlik, genel aktöre, toplumsal düşünceler, kırgısal yargıda kesinlik, kuramsal bilgide nesnellik ve yaşamın derinliği ve enerjisi için gerekli olan şeylerin tamamı genelde bütün insanlığa aittir, ancak bunların gerçek tarihsel dağılımında hepsi de erkeklere aittir. Mutlak görüşler olarak ele alınan bu şeylerin hepsini tek bir sözcükle, 'nesnel' sözcüğüyle tanımlarsak, insan soyunun tarihi boyunca nesnel-erkek denkleminin doğru bir denklem olduğunu görürüz.'»

Kendi kültürümüze baktığımız zaman da bu toplumsal davranışın ne çok örneğini görürüz. En çarpıcı örneklerden birisi, bir kadının azim, kararlılık, dayanıklılık isteyen bir işte gösterdiği başarının «erkek gibi» sözleriyle nitelenmesidir.

Erkeklerin dünyasıyla kadınların dünyası arasındaki farkı açıklayan önemli davranış da «kimin kimin yerinde olmak istediği» değil mi?

Kadınların karşılaştıkları engellemelerde yılan bir kadının «keşke erkek olsaydım» dediğini görürüz de, bir erkeğin «keşke kadın olsaydım» dediğine hiç rastlayamayız. Bu davranışın temel nedeni de erkekliğin yüceltilmesi ve kadınlığın aşağılanmasıdır. Sözcüklerden kaçmamak gerekiyor.

Toplumsal öğretisi, sadece iki durumda kadının bu aşağılamadan kurtulabileceğini gösterir. Bir erkeğin eşi olmak (eşi olunan erkeğin toplumsal değerine bağlı olarak) ve anne olmak.

Dikkat ettiğimiz zaman bu iki «durum»un da kadının kendini geliştirmesiyle ilgili olmadığını, kadının birey olarak değeriyle ilişkisi bulunmadığını görürüz.

Kadının kendini geliştirmesi, meslek sahibi olması, bu mesleklerin en üst basamaklarına çıkması, toplumda yetki sahibi olması gibi

önemli aşamalar bile bir kadının «eş ve anne» olması kadar toplumsal prestij sağlamamaktadır.

Kuşkusuz, bunlar benim kişisel gözlemlerim ve öznel değerlendirmelerim.

Ama, bilim alanında, politikada, sanat dallarında kendi çabasıyla haklı bir değer kazanmış nice kadının «evlilik ve çocuk sahibi olmak» konularında geleneksel ölçütlerde davranışları ya da bu davranışları aşmak için özel bir çaba harcamak zorunda kalmaları gerek değil mi?

Politikada Bakanlık koltuğuna gelmiş bir insani «Bayan Bakan» sözleriyle anmak, bir romancıyı «kadın romancımız» diye nitelemek bile ne çok şey anlatmıyor mu?

Kendini birey olarak geliştirmiş, ekonomik özgürlüğünü de kazanmış bir kadını, artık yürümediği uzun süreler içinde belli olmuş evliliğini bitirmek konusunda duraklatan etken nedir?

Kuşkusuz, bütün olan bitenlerde «tek etken» söz konusu olamaz. Ama bu çok-etkenli oluşumlarda toplumsal önyargıların, toplumsal saygınlık ölçütlerinin, kişiye toplum tarafından verilen değerlerin geleneksel biçimlerinin etkilerini görmezden gelmemeliyiz.

Bütün bu olan bitenleri görmezden gelmek, kadınların durumunu güçleştirmekten başka bir şeye yaramıyor ki...

Nora*

Henrik İbsen'in bir oyunu.

Henrik İbsen Norveçli bir oyun yazarı.

İbsen'in NORA adını taşıyan oyunu, 1879 yılında yazıldı. Bundan 110 yıl önce. Henrik İbsen bu oyunu yazdığında 51 yaşındaydı.

Bu oyundan bir bölümü size aktarmak istiyorum. Bu bölüm oyunun son perdesinde geçmektedir ve oyunun sonudur.

(Eserin kahramanı olan NORA, hali vakti yerinde bir memur ailesinden gelen, genç, güzel, üç çocuklu, fakat eşi tarafından sosyal olaylarla bilerek ilgilendirilmemiş, evlenmeden önce babası, evlen-

* Açıklamalar, Kültür Bakanlığı yayını olan «Henrik İbsen – Nora (Bebeğin Evi)» adlı yapıtta yer alan Cevat Memduh Altar'ın yazısından alınmıştır.

dikten sonra kocası tarafından bebek muamelesi görmüş, iyi niyetli bir kadın.

Kocasını avukat Helmer, henüz genç denecek bir yaşta, yakışıklı, evine bağlı, eşi üzerinde fazla nüfuzu olan, eşinin bilgisinden değil, aksine kadınlık saflığı ve kadınlık aczinden zevk alan, etrafını göremeyecek kadar meşgul ve yaptığı işlerden gurur duyan bir işadamı.)*

HELMER

Ama neden giyindin, şimdi, bu saatte?

NORA

Bu gece, uyumayacağım.

HELMER

Ama Nora'cığım...

NORA

(Saatine bakar) Daha o kadar geç değil. Otur buraya, Thorvald. İkimizin de birbirimizle konuşacak çok şeyimiz var. (Masaya oturur.)

HELMER

Nora... Ne demek istiyorsun? Bu soğuk sözler...

NORA

Otur. Uzun boylu konuşacağız. Seninle konuşacak çok şeyim var.

HELMER

(Masaya, onun karşısına oturur) Beni korkutuyorsun, Nora. Seni bir türlü anlayamıyorum.

NORA

Hayır anlayamıyorsun. İşte bütün mesele burada ya. Beni anla-

* Kitabı özel kitaplığından veren değerli dostum Sami Karaören'e teşekkür ederim.

yamıyorsun. Hem ben de seni, bu akşama kadar anlayamamışım. Hayır. Sözümü kesme. Yalnız sana söyleyeceklerimi dinle. Seninle şimdi hesaplaşacağız, Thorvald.

HELMER

Ne demek istiyorsun?

NORA

(Kısaca susar) Bizim burada böyle oturduğumuzun, sana hiç acayip gelen bir tarafı yok mu?

HELMER

Nesi acayip gelecekmış?

NORA

Sekiz yıldır evliyiz. Her ikimiz de, sen de, ben de karı koca olarak daha ilk defa bugün birbirimizle şöyle bir ciddi konuşabiliyoruz. Sen hiç bunun farkına varmadın mı?

HELMER

Evet, ciddi mi konuşuyoruz? Bu da ne oluyor?

NORA

Bütün bu sekiz yıl içinde hem sekiz yıldan da fazla oluyor birbirimizi ilk tanıdığımız günden beri, seninle ciddi meseleler üzerinde bir tek kelime bile konuşmadık.

HELMER

Senin de mi başını derde sokmalıydım? Hele benim yükümü hafifletmeye faydası da olmadıktan sonra.

NORA

Ben dertten konuşmuyorum. Herhangi bir şeyi tartışmak için, şöyle bir ciddi oturup konuşmaya lüzum bile görmedik, demek istiyorum.

HELMER

Ama, Nora'cığım... Bu tartışmalar olmuş olmamış, sana ne?

NORA

Hah, şimdi meselenin en mühim tarafına geldik. Sen beni hiçbir vakit anlayamadın. Bana çok haksızlıklar yapıldı, Thorvald. Bunu bana önce babam yaptı. Sonra sen yaptın.

HELMER

Ne? Biz mi? Seni herkesten çok seven biz, ikimiz mi sana haksızlık yaptık?

NORA

(Başını sallar) Siz hiçbir vakit beni sevmediniz. Siz, yalnız bana âşık olmaktan zevk duydunuz.

HELMER

Ama, Nora. Bunlar ne biçim söz?

NORA

Evet. Ne yapalım? Bu iş ne yazık ki, böyle, Thorvald. Evde babamın yanında, bir kere babam bana düşüncelerini söyledi mi, artık onları olduğu gibi kabul etmem lâzımdı. Ama kendi düşündüklerimi gizli tutmak zorundaydım. Çünkü benim düşüncelerim de babamın hoşuna gitmezdi. Babam bana, «bebeğim» derdi. Ben kendi bebeklerimle nasıl oynarsam o da benimle öyle oynardı. Sonra senin evine geldim.

HELMER

Evlenme günlerimizin hatıralarını ne biçim sözlerle anlatıyorsun?

NORA

(Sakin bir halde) Yani, «sonra babamın elinden senin eline geçtim» demek istiyorum. Sen her şeyi kendi zevkine göre yaptın. Onun için ben de senin zevkini kendime mal ettim; yahut da öyle

göründüm. Pek iyi bilmiyorum. Zannedersem, her ikisini de yaptım. Bazen öyle, bazen böyle oldu. Şimdi şöyle doğru dürüst düşününce, bana öyle geliyor ki, burada ben tıpkı yoksul bir insan gibi yaşamışım. Avucuma ne koydularsa, ağzıma onu götürmüşüm. Bütün hayatımı, seni aldatmakla geçirmişim, Thorvald. Ama bunu sen kendin böyle istedin. Sen, babam, her ikiniz de bana karşı ağır suç işlediniz. Ben hayatta bir şey olmadımsa, bunun suçlusu ikinizsiniz.

HELMER

Nora, ne anlayışsızsın. Ne kadar nankörsün. Sen burada mesut değil miydin?

NORA

Hayır. Hiçbir zaman mesut olamadım. Mesut olduğumu sandım, ama hiçbir zaman mesut değildim.

HELMER

Mesut değil miydin? Mesut olamadın mı?

NORA

Hayır. Yalnız neşemi kaybetmemiştim. Hem sen bana hep nazik davrandın. Ama şu yuvamız, çocukların oyun odasından farksızdı. Ben bu odanın içinde sana göre büyük bir bebektim, evde de babamın küçük bebeğiydim. Bu böyle olunca, çocuklarımız da benim için birer bebek olmaktan fazla bir şey değildiler. Benimle oynayan, senin nasıl hoşuna gittiyse, benim çocuklarımla oynamam da hoşuna gidiyordu. İşte, bizim evliliğimiz buydu, Thorvald.

HELMER

Bu sözlerle oldukça ifrata, oldukça hayale kaçırıyorsun ama, burarlarda biraz gerçek de var. Ama, ilerde hayatımız tamamen değişecek. Oyun zamanı geçti; şimdi artık terbiye verme zamanı geldi.

NORA

Kimin terbiyesi? Benim terbiyem mi, yoksa çocukların terbiyesi mi?

HELMER

Senin de, çocukların da Nora'cığım.

NORA

Ah, Thorvald. Sen beni, kendine gerçek bir eş olarak terbiye edecek adam değilsin.

HELMER

Bunu sen söylüyorsun ha?

NORA

Ya... ben... Ben de çocuklarımı terbiyeye sanki hazırlıklı mıydım?

HELMER

Nora.

NORA

Biraz önce sen kendin, bu vazifeyi artık bana veremeyeceğini söylememiş miydin?

HELMER

Hiddetle söyledim. Sen bunu nasıl ciddiye alıyorsun?

NORA

Evet, çok haklısın. Ben bu vazifeyi başaramam. Önce daha başka bir meselenin halli lâzım... Önce ben kendimi terbiye etmeliyim. Bu işte bana sen yardım edemezsin. Bunu yalnız başarmak zorundayım. Hem işte onun için seni şimdi terk edeceğim.

HELMER

(Şiddetle sıçrar) Neler söylüyorsun?

NORA

Kendimi, hatta mümkünse çevremi iyice anlayabilmem için, kendimle baş başa kalmak zorundayım. İşte onun için, senin yanında artık daha fazla kalmama imkân yok.

HELMER

Nora, Nora.

NORA

Ben şimdi burdan gideceğim. Christin beni evi pekâlâ misafir eder.

HELMER

Çıldırдың galiba. Sana izin vermiyorum. Seni bundan men ediyorum.

NORA

Artık bundan sonra bana herhangi bir şeyi men etmenin faydası yok. Benim olan her şeyi alıp beraber götüreceğim. Senin hiçbir şeyini istemem. Ne şimdi, ne de sonra.

HELMER

Bu delilik de ne?

NORA

Yarın kendi evimize gideceğim. Yani, doğduğum yer demek istiyorum. Bilmem orada kendime hemen bir iş bulabilecek miyim?

HELMER

Ah. Seni gidi nankör. Seni gidi tecrübesiz mahlûk seni.

NORA

İşte benim bu tecrübeyi kendimin elde etmesi lâzım, Thorvald.

HELMER

Demek sen yuvanı, kocanı, çocuklarını terk ediyorsun ha? Hem arkandan ne söyleneceğini hiç düşünmüyor musun?

NORA

Buna hiç ehemmiyet vermiyorum. Yalnız, burdan gitmenin benim için lüzumlu olduğunu biliyorum. İşte o kadar.

HELMER

Ah, bu ne rezalet. Demek sen en mukaddes vazifelerini ihmal ediyorsun?

NORA

Mukaddes vazife olarak benden beklediğin şeyler ne?

HELMER

Demek bir de bunları sana ben öğreteceğim? Bunlar senin kocana, çocuklarına karşı olan vazifelerinden başka ne olabilir?

NORA

Benim, bunlar kadar mukaddes başka vazifelerim de var.

HELMER

Senin bunlardan daha mukaddes bir vazifen olamaz. Bunlar hangi vazifelermiş, söyle bakalım?

NORA

Kendime karşı olan vazifelerim.

HELMER

Sen her şeyden önce bir aile kadınısın, bir annesin.

NORA

Artık buna inanamıyorum. Zannedersem, her şeyden önce bir insanım. Tıpkı senin gibi... Yahut herhalde, insan olmaya çalışmam lâzım... Birçoklarının sana hak vereceğini de biliyorum, Thorvald. Hem kitaplar da bunu böyle yazar. Ama, ben başkalarının sözüyle yahut kitapların dediğiyle bundan sonra artık avunacak değilim. Bütün bu meselelerde düşünmem, bu meselelerin de esasını arayıp bulmam lâzım.

HELMER

Demek sen, şu kendi yuvandaki yerini kendin tayin edemiyorsun, öyle mi? Yoksa bütün bu meselelerle kendisine tamamen inanaçağın bir kılavuzdan mı mahrumsun? Dine de inanmıyor musun?

NORA

Ah, Thorvald. Hele dinin ne olduğunu, doğru dürüst bilmiyorum ya.

HELMER

Ne diyorsun?

NORA

Daha genç kızken, kilisede Rahip Hansen'in söylediği şeylerden başka bir şey bilmiyordum. Rahip Hansen, din şudur, din budur diye bazı şeyler söylemişti. Buradan çıkıp gittikten sonra, tek başıma kalınca, bu meseleyi de inceleyeceğim. Bakalım Rahip Hansen'in söyledikleri doğru mu? Hiç olmazsa, benim için bir değeri var mı? Onu da anlayacağım.

HELMER

Ah. Bu sözlerin hiçbirisi, genç bir kadının ağzından işitilecek şeyler değil. Ama eğer din de seni doğru yola götürmüyorsa, bırak beni vicdanını ben sarsayım. Çünkü ne de olsa, sen de bir ahlâk duygusunun olması gerekmez mi? Ama cevap ver. Yoksa sende bu da mı yok?

NORA

Evet, Thorvald, senin bu sözüne cevap vermek o kadar kolay değil. Bunu hiç bilmiyorum. Hele bu meselelerde kafam büsbütün bulanık. Yalnız, bu hususta senin düşündüklerinden tamamen başka düşündüğümü biliyorum, o kadar. Hem kanunların bile, benim düşündüklerimden büsbütün başka şeyler olduğunu şimdi işitiyorum. Ama bu kanunların da doğru olduğunu bir türlü aklım almıyor. Yani bir kadının, ihtiyar, ölüm döşeğinde yatan babasını korumaya, yahut kocasının hayatını kurtarmaya hakkı olmasın. Buna inanamıyorum.

HELMER

Çocuk gibi düşünüyorsun. İçinde yaşadığın cemiyeti anlayamıyorsun.

NORA

Hayır, anlamıyorum. Ama şimdiden sonra onu da anlamaya ça-

lısacağım. Onu da arayıp bulmam lâzım... Bakalım kim haklıymış?
Cemiyet mi, ben mi?

HELMER

Sen hastasın, Nora. Ateşin de var. Hem zannedersem, sen hemen hemen aklını kaçırmışsın.

NORA

Hayatımda hiçbir vakit, bu geceki kadar doğru düşündüğümü hatırlamıyorum.

HELMER

Demek bir de bu doğru düşüncenle, kocanı, çocuklarını terk ediyorsun ha?

NORA

Evet, öyle.

HELMER

O halde bunu yalnız bir şekilde yorumlamak mümkün.

NORA

Nasıl yorumlanırmış?

HELMER

Demek artık beni sevmiyorsun.

NORA

Hayır, sevmiyorum. İşin doğrusu da bu.

HELMER

Nora. Bir de bunu söylüyorsun ha?

NORA

Ah... Bunu söylemek, bana ö kadar acı geliyor ki, Thorvald. Çünkü sen bana daima iyi davrandın. Ama başka türlü yapmama imkân yok. Artık seni sevmiyorum.

HELMER

(İradesini zorla zaptederek) Gene o doğru düşüncen mi sana bu kararı verdirdi?

NORA

Evet, buna tamamen inanıyorum. Bundan eminim. İşte onun için artık burda kalmayacağım.

Ve Nora evini terk eder.

Neden 110 yıl önce yazılmış bir oyundan finalde yer almış bir bölümü size aktarmak istedim? Sizin de anladığınız gibi, şunun için: Bugün bizim toplumumuzda bu konuşma gene böyle geçer.

Evlü bir kadın, üç çocuğu olmuş, ekonomik derdi olmayan bir genç kadın, kendi yetişmesini, evliliğini, eşinin kendisine ne gözle baktığını sorgulamaya kalksa, bunun sonucunda hayatına yeni bir yön vermek istese, bu nedenle de evinden ayrılrsa, karşılaşacağı yargılar bu oyundaki eşin ağzından duyulan yargılardır.

Bir kadının kendini «nasıl bir kadın gördüğü» ya da «nasıl bir insan olmak istediği» çok önemli değildir.

Önemli olan «onun nasıl bir kadın olması gerektiği» ya da «nasıl bir insan olması gerektiği»dir.

Böylece, bir kadının kişiliğinde «olan»la «olması gereken» ayrılmaktadır.

Bir kadının kadın olarak, insan olarak yetileri, istekleri beklentileri yerine «kendisini başkasının gözüyle görmeye çalışarak» olması istenen biçime girmesinin yaratacağı bunalımlar yok mudur?

Çocukluğundan beri kapanmaya, içine büzülmeye itilen, bunun doğru olduğuna inandırılan kız çocuğu, kendisinden beklenen evlenmek, iyi bir eş olmak, evinin kadını olmak, çocuklarına iyi anne olmak görevlerinde kendine güvenli midir?

Çocukluğundan beri kız çocuğunun, genç kızın, genç kadının hep bir erkeğin «zimmetinde olması» onun kişiliği üzerindeki sayısız baskı demek değil midir?

Kendine güvenmeye alıştırılmamış, başkasına güvenmesi de korkularla engellenmiş kadının duyduğu «sürekli güvensizlik» davranışlarını olumsuz etkilemeyecek midir? Böylece ortaya «baskıcı toplumun güvensiz kadını» çıkmayacak mıdır?

Her Şey Evlenmek İçin mi?

Küçük çocuk annesine sorar: «Anne, ben neden okula gidiyorum?»

«Nasıl soru bu? Okula gidiyorsun, çünkü öğrenmek gerekiyor, bir meslek sahibi olman gerekiyor.»

«Neden meslek sahibi olacak mışım?»

«Para kazanman gerekiyor da ondan.»

«Neden para kazanmam gerekiyormuş?»

«İlerde evlenebilmek için.»

«Peki anne, ben şimdiden evlensem de okula gitmesem olmaz mı?»

Bu açığız oğlan çocuğunun kısa yoldan amaca ulaşmak isteği, toplumların çocukları üzerindeki beklentilerini anlatırken gülümseten bir fıkracıkla veriliyor.

Evlilik ve aile kavramı son yılların en çok irdelenen konularından birisi.

Aile, en küçük toplumsal birim.

Anne-baba-çocuklar.

Kentlerin güçleşen ekonomik koşullarının, küçülen evlerinin zorunlu kıldığı bir aile modeli: Çekirdek aile. Anne-baba-çocuklar.

Artık büyükannelere, büyükbabalara evlerde yer bulmak güçleşiyor. Evlenen çocukların ailenin yanına yerleştiği, birkaç kuşağın birlikte yaşadığı geleneksel «büyük aile» parçalanıyor, küçülüyor. Çocuklar büyüyünce iş bulmak için başka yerlere gidiyor, orada evleniyor, kendi evlerini açıyorlar. Aile küçülüyor, çekirdek aile oluyor, anne-baba-çocuklar.

Evlenmek, bugün de önemli bir sorun. İki ayrı insan birbirini benimsemek, birlikte yaşamaya alışmak, birbirine yardım etmek için birleşiyorlar.

Evlenmek, bugün de sadece evlenecek iki insanın kararına bağlı değil. Birçok yörede gene iki insanın evlenme kararını kendileri vermiyor, onların yerine büyükleri veriyor. (Evlenecek kadar büyümüş sayılanların bile evlilik kararını verecek kadar büyümemiş sayılmalarında ilginç bir çelişki var.)

Evlilik kararını kendileri veren gençlerin de «evliliğe hazırlanma» gibi bir süreçten geçme olanakları yok: «Kendilerine kimse yar-

dımcı olmuyor. Sadece, birbirini beğenen, birbirini seven iki genç insanın birlikte yaşamak kararını uygulamaları oluyor evlilik.

Ama, nasıl evlenilirse evlenilsin, «evlilik artık bir kurumdur.»

Evlilik, evlenen iki insanı da çok aşan bir kurumdur.

Görevleri, rolleri, beklentileri önceden belirlenmiş bir kurum.

Kız çocuk yıllar boyu bunlar için yetiştirilmiş.

Erkek çocuk yıllar boyu bunlar için yetiştirilmiş.

Birbirleri için değil, kurum için yetiştirilmiş.

Kızın görevleri: «Artık çocuk değilsin. Senin yerin, evindir. İşin kocanın seveceği yemekler yapmak, evini temiz tutmak, çocuk doğurmak, onları temiz, sağlıklı, iyi çocuklar olarak yetiştirmek, kocanın yakınlarına saygıda kusur etmemek, kocanın kazancını iyi kullanmak, böylece kocanı mutlu etmek.»

Erkeğin görevleri: «Artık ailenin sorumluluğu senindir. Çalışmak, gelirini artırmak, sağda solda sürtmenden evine gitmeyi öğrenmek, karına iyi davranmak, ona gerekli giysileri almak, ara sıra gezdirmek, çocuklarını büyütmek, onları ailene, memleketine yararlı evlatlar olarak yetiştirmek.»

Kızın ek görevleri: «Parayı biriktirmek, erkeğin kazanılanları çarçur etmesine meydan vermemek, ilk fırsatta başlarını sokacak bir yuva sahibi olmak.»

Erkeğin ek görevleri: «Anasını, babasını, kardeşlerini unutmamak, büyüklüklerini ziyaret etmek, onlara maddi yardımda bulunmak, karısının ailesine de saygıda kusur etmemek.»

Dünya böylece paylaşılmıştır: Evin dışı erkeğindir, evin için kadının.

Evlilik kurumunun bu denli şematik olmadığını düşünebiliriz ama, toplumun evlilikle ilgili normlarında bu kalıpların yaşamadığını söyleyebilir miyiz?

Şimdi, «iyi ya, ne varmış bunda, böyle olmuş da kötü mü olmuş?» diyenleri de, «işte insanın hayata katılımını sınırlandıran bir kafes» diyenleri de bir yana bırakarak temelde iki insanın birlikte yaşamasını böyle düzenleyen etkenin ne olduğunu görmeye çalışalım.

Her toplum, erkek-kadın birlikteliğine bir biçim bulmak zorundadır. Çünkü, erkek-kadın birlikteliği insan türünün çoğalması için

zorunlu bir olgu. Çocuklar doğacaktır ve insan türü yaşayacaktır. Bu biyolojik zorunluluk, bir toplum yapısına göre toplumsal bir biçimde gerçekleşecektir.

«Evlilik kurumu» içinde yaşadığımız toplumların kendi kurallarını, kendi değer yargılarını aktardığı bir yaşama biçimi.

Her kurallar topluluğu gibi, ona uyanları rahat ettiren, ona uymayanları rahatsız eden bir yapısı var.

Kurumun temelinde «ekonomik güvence» var, «toplumsal güvence» var, «psikolojik güvence» var.

Kurum, erkeğe de kadına da bu «güvenceleri» veriyor.

Erkeğe, toplumdan «ailesinin hakkını isteme» gücünü veriyor, «ev sorumluluğunu yüklenmiş olmanın güvenilirliğini» veriyor, «gidince ayağını uzatabileceği, yuvam diyebileceği bir yer olma» güvencesini veriyor.

Kadına, «aç değilim, açıkta değilim» güvencesini, «evli kadın statüsünü», «cebimde anahtarım, mektupta adresim var» rahatlığını veriyor.

Evli erkeklerle evli kadınlar, başka evli erkeklere ve evli kadınlara bakıyorlar ve şöyle düşünüyorlar: «İşte onlar da bizim gibi canım, hayat herkes için böyle, eksikliğini fazlasına sayacaksın, yürütüp gideceksin, başka ne olacak ki?»

Kimi zaman insanın içinde kabarıveren duygular «herkesin öyle olduğu» düşünülerek bastırılıyor.

«Mutlu muyum ben? Mutlu oldum mu? Bilmem. Mutluyum da diyebilirim, mutsuzum da. Ama çevreme bakıyorum, herkes böyle. Hem mutluluk ne ki?»

«Evden işe, işten eve. Hayatımız bu. Ara sıra bir bira içiyoruz. Mutlu muyum, diye kendime soruyorum. Mutluyum işte, ne olacak? Hem mutluluk dediğin ne ki? İnsan bulduğunun kıymetini de bilmeli.»

Başkalarının da öyle olduğunu bilmek insanı ferahlatır.

Kurumun kötü yanı, insanı insana unutturması.

Tartışmalar «insanın unutuluşunun» yansımalarıdır.

Tartışmaların karşı tezleri hep «kurumun varlığının» hatırlatılması.

Yakınmalar ve Yanıtlar

«Benim farkıma bile varmıyorsun. Bu evde sanki ben yokmuşum gibi. Hep «yemek hazır mı?», «çizgili gömleğim ütülü mü?», «ne var televizyonda bu akşam?» «Evde bir kadın var mı, yok mu umurunda değil. Bıktım artık.»

«Dur, dur, ne oldu şimdi? Anlamıyorum, neyin eksik? Yorgun argın geliyorum, yapma bunu bana. Ben sizin için çalışıyorum. Yoruldun mu, sinirlerin mi bozuldu bilmem, ama haksızsın.»

İnsanın unutuluşuna karşı kurumun üstünlüğü.

«Bir akşam eline bir küçük çiçek alsan da gelsen ne olur? Böyle miydin sen? Akşama kadar çalışıp didiniyorum. Bir tatlı söz de söylemez mi insan? Bir gün de şu yaptığın iyi olmuş demez mi? Şu evde makineden farkım yok. Bir gün, bir gün şurda da bir insan var diye düşünüyor musun?»

«Hoppala, nerden çıktı şimdi bu? Yahu, kadınlar buldukça bunuyor galiba. Biz senin bir eksiğin olmasın diye uğraşıp didiniyoruz, yok eline bir çiçek almıyorsun, yok beni hatırlamıyorsun? Sen şimdi, yoruldun mu, işte neler oldu diye soracağına çiçek, miçek diye üstüme geliyorsun. Şeytan diyor ki eve geleceğine gez, dolaş, bakalım o zaman ne diyeceksin?»

İnsana karşı kurum.

Bu tablonun tersini de unutmayalım.

«Yemeği yedikten sonra Sema'lara gidelim mi? Çoktandır bir yere çıkmadık. Epeydir bir yere çıkmadık. Hem dostlarımızı da çok ihmal ediyoruz.»

«Bu akşam mı? Bu akşam yorgunum. Bir başka zaman düşünerüz.»

«Tamam, gitmeyelim. Bu akşam kalsın. Çok içimize kapandığımızın farkındasın değil mi? Biraz dostlarımızla birlikte olmayı da düşünmeyelim mi?»

«Tabii düşünelim. Ama biraz birbirimizi de düşünelim. Keşke, önce birbirimizle baş başa kalmayı düşünseydik. Bilmiyorum, benim de sıkıntılarım var mı diye düşündün mü? Böyle bir şey görmüyorum da.»

«Senin sıkıntıların? Hepimizin sıkıntıları var. Sen, benim sıkıntılarımı görüyor musun? Farkında mısın? Bu işler böyle kendiliğin-

den oluyor değil mi? Neyse, uzatmayalım şimdi. Yemeği ısıtıyorum.»

«Şimdi kalsın, ben bir yudum bir şey içeyim, sonra yeriz.»

Kurum insanlardan önce. Hep kurum önce ve insanlar birbirini unutuyor.

Yükümlülüklerden, sorumluluklardan insana sıra gelmiyor.

«Unutulan insan...» Belki de hayatımızın en büyük sorunu.

Yükümlülükleri yük yapan, sorumlulukları sorun yapan belki de budur.

Clara Zetkin'i Okurken...

«Ana hukuku'nun kadına muazzam bir toplumsal iktidar konumu sağladığı dönemleri ve hakları bir yana bırakırsak, kadının cinsinin durumu, sürekli **ezilenlerin**, ikinci sınıf insanın, aşağı bir cinsin durumuydu. Erkeğin çıkarıcılığı, daha güçlü olanın kanlı şiddeti, kadının ve toplumsal etkisinin gelişmesini demir zincirlere vurdu ve bu olgunun üstünü adi ikiyüzlülükle, «ev kadınının şerefi» ve iç yaşamının zenginliği üzerine duygusal edebi soytarılıklar ve boş lafazanlık dırdırlarıyla örtmeye çalıştı.

Kadının durumu daima, halkın üretim faaliyetinde bulunan yığınlarının durumuyla eşitti; o da onlar gibi bağımlıydı ve haktan yoksundu. Yunanlı ve Romalı «matronlar»ın* hak ve yükümlülükleri, antik ve kölelerinkine eşitti. Ortaçağın «dilber hanımının, terbiyeli ev hanımının konumu, kendi köle hizmetçisinden hemen hiçbir şekilde ayrılmıyordu. **Modern kadın** hiçbir açıdan, modern ücretli işçiden daha iyi durumda değildir; hatta birçok açıdan modern ücretli işçiden daha kötü durumdadır. Aynı onun gibi sömürülmektedir ve haktan yoksundur, hatta birçok durumda çifte sömürülmektedir ve haktan yoksunluğu da çiftedir.

Bu başka türlü de **olamaz**. Çünkü kadının konumu, belirli, sonsuza dek geçerli düşünceler tarafından; acındırıcı bir çıkarıcılığın uydurması olan «sonsuza dek geçerli kadınlık mesleği»nin **değiştirilemez kaderi** tarafından belirlenemez. Kadının durumu tersine,

* Romalılarda hür ve evli kadın.

belki de dönemdeki **üretim ilişkileri üzerinde yükselen toplumsal durumların sonucudur**. Kadınlara çeşitli tarihi dönemlerde, iktisadi gereklerden doğan belli bir konumu veren bu toplumsal durumlar, aynı zamanda kadının toplumsal rolü üzerine düşünceleri yaratıp beslemektedirler. Bu düşüncelerin tek amacı, gerçekte var olanı güzel göstermek, sonsuza dek geçerli göstermek ve var olan durumu bunlardan esas olarak yararlananlar lehine ayakta tutmaktır.

Kadının toplumsal olarak ikincil konumunun kökeni; fetihçi savaşçının kaçırdığı kadını özel mülkiyetine geçirdiği, kendisi için en mükemmel iş aracına, en önemli üretim aletine dönüştürdüğü, –gebelik ve emzirme döneminde koruma bahanesiyle– ortak yaşama ilişkin kaygıları ve çevreyle ilişkileri tek başına üstlendiği zamana rastlar. Erkek bununla, kadının iktisadi ve toplumsal bağımlılığının temelini attı; doğal işbölümünün (fetihi, kazanıcı, savunucu ve üretici) **var olanı koruyucu** faaliyete gerçekleşmekte olan dönüşmesinin de temelini attı. Bunlardan birincisi erkeğe, ikincisi ise kadına düşmüştür. İşte bu aslında çoktan aşılmış, fakat kökü derinlerde olan «dünya erkeğin evi, ev kadının dünyasıdır» şeklindeki önyargının ilk nüvesidir.

Törelere ve dinlere, şiddetin yarattığını, ebedi bir hak yaldızıyla kutsallaştırmakta tereddüt etmediler. Kadının zayıflığı ve geriliği yüzyıllar sürecinde bir toplumsal dogma, yıkılmaz bir temel dünya görüşü haline getirilmiş ve bunun üzerine bedeni, ruhi ve ahlaki bir baskı sistemi inşa edilmiştir.

Kadın cinsinin köreltilmesi ve köleleştirilmesinde Hristiyanlığın da katkısı büyüktür. Havva'nın suçu sonucu günahkârlık masasından, kadını ilkede günahkâr, şeytani ve cennetlik olmanın önündeki en kudretli engel gören asetizm (çilecilik) öğretisinden kadının değersizliği, düşük değeri ve aynı zamanda erkeğe karşı itaatkârlık ve boyun eğme görevi türetilmiştir.

Nasıl ki dini dünya görüşü, öküzü, insanların biftik yemesi ve derisinden çizme giymeleri amacıyla yaratana yarattı ise; filozoflar ve yasa koyucular da kadının gelişmesine ve rolüne ilişkin olarak, mükemmel insanın, yani erkeğin rahatı için, **ırkın üremesi ve ev kölesi hizmeti yapmak için var olması** amacından başka bir şey tanımamaktadır.

Kadının bütün gelişmesi tekyanlıydı ve sadece hedefe yöneliyordu: Erkeğin koruması ve sorumluluğu altında **aile içinde ve aile için faaliyet**.

Bu dar sınırlı alan içerisinde kadın, ortak ev idaresinin en önemli üretici gücüyle, ailenin gelişmesi ve serpilip büyümesi işlerinden başını alamıyordu, ne var ki ona yalnızca konumunun yükümlülükleri verilmişti, hakları değil. Erkek, deyim yerindeyse, kadının işgücünü, onu ömür boyunca koruma karşılığında sömüren sorumlu aile işvereniydi.

Üretim eski, yetkin olmayan iş araçlarına bağlı olduğu sürece, kadının kendi faaliyet alanını genişletmesi mümkün değildi. İlkel işbölümü sonucu eve zincirlenmişti ve üretimin tarz ve biçimi de onu eve zincirlemekteydi. Eski üretim öyle yorucu, zaman alıcı, az verimliydi ki, kadının bütün güç ve zamanını, çoğu ailenin geçimi için gerekli olan ihtiyaç maddelerinin üretilmesi alıyordu.

Dolayısıyla, kamuoyundaki haktan yoksun konumuna rağmen, iyi bir ev kadınına gösterilen saygı iktisadi sebeplerden kaynaklanıyordu ve **tamamiyle yerindeydi**; onun kadın olmasına değil, tersine ailenin mükemmel, vazgeçilmez, o dönem başka güçlerin yaratamayacağı değerler yaratan bir işgücü olmasına duyulan saygıydı bu.

Geçmiştekiyle bugünkü ev kadınının rolü arasındaki derin özsel ayrılık, son değinilen ilişkilerde yatmaktadır. Birincisinin mütevazı rolü, eski iktisadi yaşam koşullarının varlığından ileri gelmektedir; sonuncusunun rolü ise çoktan her türlü haklılığını yitirmiş olan iktisadi bir anakronizme (çağdışılığa) dönüşmüştür, çünkü üretim ilişkilerinin değişmesiyle birlikte, erkeğe ve kadına dışarda iktisadi yaşamda ve içerde ailede çok değişik roller düşmüştür.

Eski üretim koşulları yürürlükte olduğu sürece neden bir kadın sorununun olmadığıнын, olamayacağıнын sebebi de, tüketim maddelerinin aile içerisinde kadın üretim gücü tarafından üretilmesinin vazgeçilmezliğidir. Geçmişte elbette kadının durumunu şu ya da bu anlamda **belli derecede** yükseltmek sözkonusu olabilirdi, ama-sözcüğün modern anlamında bir kadın sorunu, kadının durumunun bütün temelini sarsmak sözkonusu olamazdı; çünkü bununla tüm o zamanki yaşam, tüm o zamanki «kültür» en derinliklerine

kadar sarsılmış olurdu. Kadın sorunu daha çok, modern işçi sorunu gibi, mekanik aletlerin, buhar gücünün, elektriğin kullanılmasıyla gerçekleşen sanayi devriminin, büyük üretimin çocuğudur. Bu sorun (her ne kadar siyasi ve ahlaki unsurları içinde taşısa da) ne siyasi ne de ahlaki bir sorundur, tersine **ekonomik bir sorundur**.

Kadın, ev kölesi olarak eski çevresinde zincirli kalmak **zorundaydı**; kadının kurtuluşu düşüncesi, kurtarıcı (Mesih) olarak maki-ne ortaya çıkmadan ve dişli çarklarının tangirtısı gümbürtüsüyle kadının insan oluşunu, onun ekonomik bağımsızlığı öğretisini ilan etmeden ortaya çıkamazdı. Modern sanayi geliştiği ölçüde, buhar ve mekanik ile üretimi daha kolay, daha hızlı, daha verimli, ürünleri daha ucuz yaptığı ölçüde, **kadının ev içersindeki üretici faaliyetinin alanları birbirini ardından elinden alınmak zorundaydı**.

Ev sanayisi ve küçük sanayi ile birlikte adım adım kadının aile sanayisi de yok olmak zorundaydı. Büyük üretim, ev idaresinin tüm ihtiyaç maddelerini öylesine ucuz fiyatla sunuyordu ki, bunları aile içerisinde, cüce iktisadın yetkin olmayan araçlarıyla üretmenin güç ve zaman tüketmek olduğu görüldü. Böylece ev kadınının o eski zamanlardaki rolü, büyükannelerin içaçıcı dönemlerindeki rolü, iktisadi önemini ve haklılığını yitirdi. «Üçüncü kişilerin karışması» olmaksızın ev ihtiyaçları için değer yaratan –sabun kaynatan, mum yapan, meyve artıklarından sirke elde eden, ip eğiren, dokuyan, boyayan, biçen, ören, nakış işleyen, ekmek pişiren ve hayvan kesen- «eski saygın ev kadını», gitgide kültür tarihinin hilkat garibesine, iktisadi bir fosile dönüştü. Tekstil sanayii ve konfeksiyon mağazaları her türlü giyim eşyasını sağlıyor. Büyük tüketim mağazaları kadının –sebze ve meyve konservelemesi, et tuzlaması vb. gibi- yemek ön hazırlığını ve çoğu zaman da yemek hazırlamanın kendisini gereksiz kılıyor. Modern sanayi, büyük üretim sayesinde tüm ihtiyaç maddelerini, kadının hammaddeye –hem de kadın bunları mamul hale getirmek için üstelik güç ve zaman eklemek zorundadır- verebileceğinden daha düşük fiyatla sunmaktadır. Çamaşırların uzman kadınlar tarafından yıkanması ve silindirden geçirilmesi, makinelerle işleyen aşağı-yukarı büyük bir sanayiye dönüştü ve iktisadi gelişme, besin maddelerinin üretilmesi ve hazırlanmasını bile aile içinden çıkarıp, toplum içine taşıma yönünde ilerlemektedir.

Demek ki üretim aletlerinin gelişmesi, kadının **aile içindeki** faaliyetinin ekonomik temelini yok etti ve aynı zamanda kadının toplumsal –dışarda, yaşam pazarında– faaliyetinin koşullarını yarattı.

Burjuvanın kadını, «ev idaresi»nin eskisi gibi zengin içeriği kalmayınca, boş kalan zamanını gitgide yalnızca eğlence ve zevk için, istisnai olarak da ciddi beyinsel uğraşlar için, köklü bir eğitim, hayırseverlik, spor için kullanmaya başladı. Ekonomik koşulların büyük altüst oluşundan bu yana, toplumsal yaşamda genelde bir lüks maddesi, bir zevk hayvanı rolünü oynamaktadır.

Orta tabakanın kadın ve kızları, eski yaşam koşullarının yıkılmasıyla **ekmek kazanmaya** zorlandılar; herhangi bir şekilde olanak çıktığında, liberal meslekler denen (öğretmenlik, hastabakıcılığı vb.) mesleklere ve sanata yakın sanayiye yöneldiler. Kadınların **öğrenim hareketini** ortaya çıkaran bilgiye susamışlık değildi; kör gözlerin önünde aniden çakan kadının eşitliği tanısı değildi; esas olarak değişen ekonomik koşullarda, erkek kılığında bir besleyicinin bulunmadığı şartlarda garanti altına alınması gereken bir parça ekmek sorunuydu. Kadınların öğrenim hareketi adım adım ve orta tabakanın yok oluşu ile paralellik içinde gelişti.

Kadın yığınları, mülksüz kesimin kadınları için, onların şimdiye kadarki faaliyet alanlarını yok eden aynı ekonomik koşullar, onların yeni bir çalışma alanına, sanayiye yönelmesini getirdi.

Böylece kadının faaliyeti kesin olarak ev içinden toplum içine kaydırıldı. Başlangıçta kadını fabrikaya çeken şey, görece yüksek kazanç ve daha kolay iş umuduydu. Ama çok geçmeden zorunluluğun gücüyle sanayi yaşamının ta göbeğine fırlatıldı ve orada tutak edildi.

Her yeni buluş, teknik ve bilim sayesinde sınai çalışma biçiminde ortaya çıkan her iyileştirme, zayıf kadınların çalıştırılmasını da kolaylaştırdı; ve öte yandan insan işgücünü gereksiz kıldı; işsizlerden oluşan sanayi yedek ordusunu oluşturdu ve böylece ücretleri gittikçe daha fazla düşürdü. Erkeğin ücreti, ailenin geçimini sağlamaya yetmiyordu, çoğu durumda bekâr erkeğin gereksinimini bile karşılamıyordu. Çok geçmeden, ailenin geçimi, erkeğin kazancının kadının kazancıyla tamamlanmasını talep etti. Kadının faaliyeti tasarruf amacıyla olmaktan çıkıp kazanç amacıyla olmaya dönüştü,

ama kadın bununla erkeksiz de yaşama olanağını kazandı; bu, kadına ilk kez tamamıyla bağımsız bir yaşam sürdürme yeteneğini verdi.»

Clara Zetkin'in yazılarını okurken,* kadının durumunun ekonomik koşullarla nasıl bağlantılı olduğunu öğreniyoruz. Ekonomik koşulların değişmesiyle de kadının durumunun nasıl geliştiğini.

Sadece bu bölümü okurken bile –hele dikkatlice okunursa– kadının durumunun nasıl «kader» olmadığı, ekonomiyle, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle, toplumların değişmesiyle belirlendiğini gösterebiliriz.»

Toplumumuzda Kadının Çalışması

Bizdeki durum da Clara Zetkin'in açıklamaları gibi gelişmedi mi?

Otuz yıl öncesini, 1950'leri gözümüzün önüne getirelim mi?

Otuz yıl öncesi nedir ki? Ama, kadının çalışması pek çok yerde ayıplanırdı.

Hele evli kadının çalışması, düpedüz ayıptı ve erkeğin ayıbıydı.

Erkek, erkek olarak varoluşunun en önemli nedenini «karısını geçindirmeyi» başaramıyordu, artık ona erkek demek bile zordu.

Kadının çalışması üç koşulda hoşgörülürdü: Genç kızlığında, eşinden ayrıldıktan sonra, kadın mesleği olarak bilinenlerde.

Kadın mesleği olarak bilinenlerin başında «öğretmenlik» gelirdi. «Öğretmenlik» kadının sosyal konumuna (evli olup olmadığına) bağlı olmaksızın saygı görürdü. «Ebelik» de öyleydi. Toplum sağlık alanında kadını önce «ebe» olarak tammış, sonra «hemşire» olarak karşılaştırmıştır. Ebe-hemşire mesleği de kadın mesleğidir ve saygı görür. Kadın mesleği olarak bilinmediği halde kadınların çalışmasının saygıyla karşılandığı meslekler olarak «doktorluk», «yargıçlık», «avukatlık» da özel mesleklerdi. Geleneksel mesleklerden «terzilik» de kadınlara yakışırdı.

Ama, evlendikten sonra kadının artık çalışmaması gerekiyordu.

Öyle ya, evlendikten sonra da çalışacaksa kadın neden evlensindi? Evli kadın çalışırsa erkeğin erkekliliği nerede kalırdı?

Bugün, 1990'ların eşiğinde bu değer yargılarının geçmişlerde

* Clara Zetkin, *Kadın sorunu üzerine Seçme Yazıları*, İnter yayınları

kaldığını görmeyi ne kadar isterdim, oysa hiç de değil. «Kadının çalışmaması gerektiği» düşüncesini taşıyan pek çok erkek olduğunu sanırım. Bu konuda «görünür değer yargıları» değişik yansıdığı halde, geleneksel değer yargılarından sıyrılamamış pek çok erkeğin (ve kadının) «evli kadının çalışmaması» yönünde duyguları var.

Geleneksel değer yargılarını değiştiren de «çağdaşlaşma, modernleşme isteği» değildir, ekonomik gerçeklerdir.

Bugün artık kimse açıktan «evli kadın çalışmamalıdır» demiyorsa, temeldeki neden, artık aile bütçesinin tek kişinin geliriyle dönmemesidir.

Böylece erkek Clara Zetkin'in deyimiyle «işveren erkek» olmaktan vazgeçip «evinin içindeki erkek» olmaya razı olmak zorunda kalmıştır.

Yalnız, bunun da az güçlü bir egemenlik olmadığını bilmek gerekiyor.

İkisi de işlerinde çalışıp eve gelen erkek ve kadının durumları hemen değişir.

Erkek soyunur, dökünür, terliklerini giyer, koltuğuna kurulur, yemeğin hazırlanmasını bekler. Çalışmıştır, yorulmuştur, şimdi evine gelmiştir, yemek yiyecek ve dinlenecektir.

Kadın soyunur dökünür, mutfaka koşar, yemek hazırlamaya koyulur. Daha salata yapılacaktır, çocuklara göz kulak olunacaktır. Gire çıka sofrayı hazırlar. Erkeğin «ne yiyeceğiz?» sorusunu uygun biçimde yanıtlar, sofrayı hazırlaması bitince ısınan yemeği getirir, «sofraya, yemek hazır» anonsunu yapar. Gözucuyla televizyona bakılırken yemek yenir, kadın kalkar, sofrayı toplar, bulaşıkları yıkamak üzere sıcak su hazırlamaya koyulur, o arada içeri girip «aman, biraz dinleneyim, bugün yoruldum» der. Daha bulaşıklar yıkanaaktır.

Erkek yemeğini yemiştir, sigarasını yakar, koltuğuna oturur, gazetesini açar, kahvesini bekler.

Böyle dışardan bakılınca kadına haksızlık gibi görünen bu sahne, toplumumuzun büyük çoğunluğunun evinde yıllar boyu yaşanmaktadır ama, erkekler de (şaşılacak ama kadınlar da) bunda hiçbir haksızlık görmezler.

Çünkü, hayat paylaşılacak değil, bölüşülecek bir şeydir. Hayat

bölüşülür, erkek de, kadın da paylarına düşeni bilirler. Bilirler, razıdırlar, böylece mutlu olmaktadır.

Paylaşmak, birlikte yaşamaktır. Bölüşmek ise, ayrı ayrı egemenlik adacıkları edinmek. (Sözcük anlamlarıyla değil, yaşama biçimleriyle kullanıyorum.)

Paylaşmak eyleminde «benim», «bana ait» deyimlerinin yeri yoktur.

Bölüşmede ise «o benimdir» «şu da senin». «Paylaşmayı» öğrenememiş insanların yaşama biçiminde «bölüşme, bölünme» kaçınılmaz olur.

Hayatı paylaşma kültürüne erişmemiş bir toplumda (toplumumuzu böyle görüyorum), kadının çalışması da «değeri bilinmeyen emek» olmaktan kurtulamaz.

Değerli gelir, gene erkeğin geliridir. Kadının geliriye göze bile görünmez.

Erkek, geleneksel işveren durumunu ekonomik açıdan bırakmış olsa bile, toplumsal açıdan bırakmamıştır. Çalışan kadın bile, evliliği süresince «erkeğin kendisine baktığı» duygusunu bırakamaz.

Kadın da, erkeğin çalışarak yorulduğunu, dinlenmeyi hak ettiğini, kendisinin de ona hizmet ederek rahatlatması gerektiğini düşünmekten kendini alıkoyamaz.

Hayatın içinde yaşamaya girmemiş «eşitlik-özgürlük» sözcüklerinin kime yararı olmuş ki?

Gene de, geleneksel değer yargılarının içimizde yaşamasına karşın, kadının çalışmasının ona «büyük bir güvence» «bağımsızlık duygusunda önemli bir aşama» verdiğini görmemiz gerekir.

Kadının çalışma hayatına girmesi, onun kişiliğinin gelişmesine önemli bir katkı yapıyor, bu katkıyı başka hiçbir şey bu ölçüde gerçekleştiremez.

Kadının çalışma hayatına girmesi desteklenmelidir.

Bu konuda kadının önündeki en büyük engel ev işleri değildir. En büyük engel «çocuğun doğması» ve «çocuğun bakılması»dır.

Ne çok sayıda kadının «çocuğu doğduktan sonra» çalışmayı bırakıp evine çekildiğini –bu konuda istatistik çalışması yapılmadığı için– bilmiyoruz.

Ama çevremize bakarsak, bu sayının az olmadığını görürüz.

Birçok kadın, meslek sahibi olsa da, çocuğu olduktan sonra, çocuğunun bakımını yerine getirebilmek için çalışma hayatını bırakmaktadır.

Kadının çalışma hayatında desteklenmesi bu konunun çözümünde ona yardımcı olarak yapılabilir.

Hülya Koçyiğit'in Söyledikleri...

Geleneksel değer yargıları ve çağdaş değer yargılarının bir arada yaşadığına tanınmış sinema oyuncusu Hülya Koçyiğit'in sözleri önemli bir örnek.

HÜRRİYET gazetesinin 21.3.1989 günkü sayısında şu yazı yayımlandı:

«25 yıllık sinema sanatçısı Hülya Koçyiğit, 20 yıllık evliliği ile sanatçılar arasında bir rekora doğru gitmek üzere. Evlilik ile sanatın bir arada yürüyemeyeceği görüşünün yaygın olduğu Yeşilçam'da bu kaniya karşı uzun yıllar direnen, üstelik hep mutlu eş, mutlu anne ve de şimdi mutlu annecanne görüntüsündeki Hülya Koçyiğit'e <siz gerçekten mutlu bir kadın mısınız?> diye sorduğumda şu yanıtı veriyor:

«Ben kadın olarak Selim'e aitim. İnsan olarak ise topluma. Bir erkeğin bunu hazmedebilmesi ve bunu yaşayabilmesi kolay olmasa gerek. Bu yüzden çelişkiler, hoşgörüsüzlükler, hoşgörüler, anlaşmazlıklar, uzlaşmalar yaşıyoruz Selim'le. Ama biliyorum ki Selim beni gerçekten çok seviyor ve saygı duyuyor. Huzurlu ortam için bana veremeyeceği yok gibi. Bir de bizim birlikteliğimize halkın duyduğu bir saygı var. İşte tüm bunlara bakarak, ben mutlu bir kadıyım.»

«Ya sinema? Eğer evli olmasaydınız sinema için daha farklı şeyler yapabilir miydiniz? Yani Selim Bey daha iyi filmler yapmanız için engel mi?» sorusunu ise şöyle yanıtlıyor sanatçı:

«Bekâr olsaydım diyemiyorum ki, çünkü hep evliymişim gibi geliyor bana. Kendimi yalnızca sanatçı olarak görsem herhalde iş zorlaşırdı. Ben hem evliliğimi, hem sinemayı amaçladım kendime. Selim bu konuda bana saygı göstermiştir. Sanatçı olarak işini yapmalısın, demiştir. Ancak o yalnızca ben film çevirirken sanatçı olarak bana saygı duymuş ve izin vermiştir. Oysa benim daha çok sos-

yal yaşam içinde olmam gerekmektedir. Benim arkadaşlarımla bir arada olup, onlarla düşünmem, yaşamam, konuşmam, üretmem gerekir. Sinema çalışmasında, mekân arayışında, sinema tartışmasında, bir film oluşturma hazırlığında onlarla beraber olmayı istemiş, onlara katkıda bulunmayı arzulamışımıdır. Oysa Selim, arkadaşlarının yanında olmamı istememiş, bunu açıkça söylemiştir. Yani Selim için sinema oyunculuğu kamera önünde başlamakta, kamera önünde bitmektedir. Oysa ben bir sanatçı olarak bunun çok daha fazlasını verme isteğini içimde hep duydum. Oysa Selim bu konuda bana karşı çok hoşgörüsüz davranmıştır. İşte burada kıskançlık başlıyor. Selim gerçekten çok kıskanç ve de sahiplenme içgüdüğü korkunç olan bir erkek. Ben de evimde huzursuzluk olmasın diye ona bu konuda karşı çıkamadım. Eğer bu tür etkinliklerin içinde olsaydım, hiç kuşkusuz şu anda daha farklı bir yerde olurduym.»

Hülya Koçyiğit, gerçekten de toplumca sevilen ve saygı duyulan bir sanatçı.

Buna hem sinema sanatçısı olarak ulaştığı başarıları, hem de sergilediği kadın imgesiyle (dedikodulara karışmaması, eşine bağlılığı gibi, anneliği gibi toplumca olumlu karşılanan yanlarıyla) hak kazanmış durumda.

Hülya Koçyiğit'in yukardaki, içtenlikle söylediği sözlerini neden ele alıyorum? Şundan ki, bu sözlerde toplumumuzda kadının yaşadığı karmaşanın birçok ipucu var.

İşte, toplumumuzun «ekonomik güvencesi» olan bir kadını. «Yaptığı işe saygısı olan» bir kadını. Çeşitli konuşmalarından da bildiğimiz gibi akıllı, duyarlı, bilgili bir kadını.

Ama böyle bir sanatçı kadın:

«Ben kadın olarak Selim'e aitim» diyor.

Eşi, Selim Soydan, bir zamanlar Fenerbahçe'de futbol oynamış, sevilen bir sporcu. Hayatının futboldan sonraki döneminde de toplumun sevgisini azaltacak bir davranışı görülmedi.

Aile yapısı, elbette çok içerden bilmiyoruz ama, görüldüğü kadarıyla «mutlu, birbirine bağlı bir aile.»

Hülya Koçyiğit'in sözlerinde bu imgenin kuralı dile geliyor:

«Ben ona aitim. (O da bana ait.)»

Ama bu «ait olma», kadınlıkla ilgilidir.

Sanatçı olarak bir kişiye «ait olmak» olanaksız olduğundan, sanatçı topluma ait olduğundan, işin bu yanı da şöyle dile getiriliyor: «İnsan olarak ise topluma (aitim).»

Peki, bir insan hem bir kişiye hem de topluma «ait» olabilir mi? Burada bir çelişki yok mu? Bu çelişki Hülya Koçyiğit'in eşi olan Selim'in «erkek kimliği»yle açıklanıyor:

«Bir erkeğin bunu hazmedebilmesi ve bunu yaşayabilmesi kolay olmasa gerek.»

Burada, bizim toplumumuzun bir kadınının, bizim toplumumuzun bir erkeğini anlaması, onu hoşgörmesi, dahası ona hak vermesi görülüyor.

Sanatçı olarak (insan yanıyla) topluma ait olan Hülya Koçyiğit, kadın olarak ait olduğunu bildiği erkeğin «bunu hazmedebilmesini ve yaşayabilmesini» kolay görmüyor. Burada, erkeğine saygı duyan bir kadının duyarlı yaklaşımını görüyoruz.

Bu yaklaşımda toplum normlarına uygun, o normları onaylayan bir «aile saygınlığı» kavramı ortaya çıkıyor.

Peki, bu durum, sanatçının sanatının gelişmesini engellemiyor mu?

Hülya Koçyiğit, işin bu yanını görmezden gelmiyor. Açıklıkla, içtenlikle istediklerini, yapamadıklarını da söylüyor. Neymiş bunlar?

Sinemanın sadece kamera karşısında başlamadığını, daha bir film oluşurken birlikte konuşmanın, tartışmanın, değişik boyutlar aramanın önemli olduğunu, çalışmalar o aşamadayken katılması gerektiğini, bunu istediğini söylüyor. Ama bütün bunları yapamıyor. Çünkü, eşi Selim'e göre «sinema oyunculuğu kamera karşısında baştar, kamera karşısında biter». Sinemanın mutfağında yapılan çalışmalara bir kadın sanatçının katılmasını eşi istememektedir. Çünkü «Selim gerçekten çok kıskanç ve de sahiplenme içgüdüüsü korkunç olan bir erkek»tir.

Bu sözlerle tanıdığımız erkeğin toplumumuz için yadırganacak, hatta eleştirilecek bir yanı yoktur. Tersine, bu erkek beğenilecek, övülecek, pek çok kadının ve erkeğin «işte erkek dediğin böyle olur, aferin Selim Bey'e, ne yani, karısını olur olmaz yerlere mi bırakacaktı?» diyerek onaylayacağı bir erkek tipidir.

Sonuçta Hülya Koçyiğit, «tüm bunlara bakarak, ben mutlu bir kadını» demektedir.

«Çelişkiler, hoşgörüsüzlükler, hoşgörüler, anlaşmazlıklar, uzlaşmalar» birlikte yaşanmaktadır. Kuşkusuz, ne «hep iyi»dir ne de «hep kötü». Birlikte yaşanmaktadır.

Geleneksel-Çağdaş-Gelecekçi...

Dünün dünyası, bugünün dünyası, geleceğin dünyası...

Bunlar birbirinden ayrı mıdır, birbirinin devamı mıdır, birbirinin içinde mi yaşarlar?

Durumumuzu anlamak için bu soruların gerçekçi yanıtlarını bulmak zorundayız. Bulamazsak, bugün içinde yaşadığımız çelişkileri anlayamayız da ondan.

Dünün dünyası –geleneksel toplum– feodal toplum düzeni.

Sosyolojik olarak birbirinin aynı değildir ama, kısaca «geleneksel toplum» dediğimiz zaman anladığımız yapıyı düşünelim.

Dar bir ekonomik ortam. Kapalı aile sistemi. Büyük ve kapalı aile. Birkaç kuşağın bir arada yaşadığı evler. Sıkı bir aile içi dayanışma. Toprağa ve mülke bağlılık. Şiddetli duygusal değerler. Toplumsal değer yargılarına yüksek derecede bağlılık. Kuralları katı bir yaşama biçimi. Dışa kapalılık ve şüphecilik.

«Geleneksel toplum»un hayatında sevgi ve saygı kavramları da değişiktir. «Sevgi» zayıftır, suçludur, utanç vericidir, gizlenmelidir. «Saygı» kesin zorunluluktur, töresel biçimleri vardır ve kesinlikle uyulması gerekir, çok gösterilmesi doğrudur.

«Sevgi» büyükten küçügedir, «saygı» küçükten büyüğe.

«Özveri» ne büyük erdemdir. En çok özveri gösteren insan en değerli insandır.

Dostluk, yakınlık, kardeşlik en değerli bağdır, maddi çıkar en değersiz bağdır.

İnsanın kendisi için değil, başkaları için yaşaması asıldır. Bu başkaları, kardeşler, eş, çocuklar, vatan, din ya da bunların hepsi olabilir.

Dinin ve din kurallarının çok önemli bir yeri vardır. Bu kurallara uymamak kusurdur ama görmezden gelmek suçtur. Kusur bağışlanır, suç bağışlanmaz.

Bu yaşama biçiminde özgürlük, kurallara hiç tartışmasız bağlılık demektir.

«Geleneksel toplum» kendi içinde bütünlüğü olan bir sistemdir. Sistemin en önemli yanı verdiği «güvence»dir. Bu güvence «toplumsal», «ekonomik», «psikolojik» güvencedir. Kurallara uygun yaşayan insan, içinde bulunduğu toplumun kesin güvencesi altındadır. Bu güvencelerin dışına çıkmayı göze almak, ölmeyi göze almakla eşdeğerdir.

Bu sistemde «evlilik» kesin doğrudur, «boşanmak» kesin yanlış.

Sistemde her şey «kesin»dir. Ya «ak» vardır ya da «kara». Ara renkler yoktur.

Daraltılmış ve güvenceli bir yaşama biçimi.

Bir yaşama biçimini eleştirmek yerine anlamak daha önemli. Bir kadınla bir erkeğin gidip de kendilerine yaşayacak bir yer buldıkları zaman yapacakları nedir? Gidip bir toprağa yerleşmek, toprağı ekip biçmek, hayvan yetiştirmek, çocukların doğmasını, büyümesini sağlamak. Bütün bunlar için de doğaya karşı, kendi dışlarındaki her şeye karşı mücadele etmek ve bunun kurallarını uygulamak. Çoğaldıkları zaman da bu kuralları korumak, topluluklarını dışa karşı güvenceli kılmak.

Onun için de geleneksel yaşama biçimi, küçük ölçekli yerleşme yerlerinde zorunluluktur. Köyler, kasabalar, küçük kentler ekonomiden kaynaklanan bir değerler sistemini korumuşlardır.

Ekonomi dışı açıldıkça, toprak yerine para ekonomik birim olmaya başlayınca, yerleşme birimleri genişleyip büyük kentler doğdukça, bu değişmeye uygun «değer yargıları» da doğdu ve hayatı yönetmeye başladı.

Bu değişimin ilginç bir tablosunu geçen yıl Kuşadası'nda yaşadım.

Bir mokamp'ın önünde halka açık plajda turistler denize girmek için gelmişlerdi. Turist kadınların çoğunluğu üstsüz. Sonra, bir Türk ailesi geldi. Erkek mayolu, kadın başörtülü ve şalvarlı, yanlarındaki çocukları giysisiyle. Yanlarındaki torbaları açtı kadın ve bir gazocağı çıkardı. Gazocağını yaktılar, üstüne çay koydular. Deniz sefasına gelmişlerdi. Hiçbir grup ötekinden rahatsızlık duymuyordu.

Düşündüm. Ekonomi her şeyi nasıl da değiştiriyordu. O Türk ailesi belli ki yakınlarda oturuyordu. Belki de tarım ürünleri yetiştirip satıyorlardı. Bu yolla kazanıyor, geçiniyorlardı. Bu pazar günü de (günlerden pazardı) dinlenmeye, deniz kıyısına gelmişlerdi.

Kadın kendi durumu için ne düşünüyordu? Belki hiçbir şey, belki de birçok şey, bilinmezdi. Ama, görevlerini kusursuz yerine getiriyordu. Çayı bittikçe kocasına çay koyuyor, gazocağının üstündeki çayın suyunun bitip bitmediğine bakıyor, çocuğunun yanlarından pek uzaklaşmaması için sesleniyordu. Adam kumlara yatmıştı, sağa sola dönüp dönmediği bile belli olmuyordu, öyle sessiz yatıyordu. Ne zaman kalkıp gittiklerini göremedim.

Ekonomi değişiyordu ve her şey değişiyordu. Bilim-teknik ekonomiyi değiştiriyordu, sonra da her şey değişiyordu. O ailenin çocuğu, babası gibi yaşamayacaktı. O ailenin kızı annesi gibi olmayacaktı. İşte, toplumsal değişme denilen şey buydu.

Hayatın öğrettiğini hiçbir şey öğretemezdi.

Çağdaşlaşma, bireyin değer kazanması demektir.

Çağdaş toplumda «insan», «başkası için taşıdığı değer kadar» değil, «kendisi olarak değer» taşır. Bu, «insanın metalaşması»na karşı «insanın insanlaşması»dır.

Ekonomi kapalı aile ekonomisinden uluslararası boyutlara uzanmış. Yerleşme birimleri büyümüş, metropoller doğmuş, aile dağılmış, ailenin büyüyen bireyleri yeni yaşama odakları oluşturma peşinde, çekirdek aile yaygınlaşıyor, anne-baba-çocuklar. Bu sistemde katı kuralları koruma olanağı yok, kurallar her gün biraz daha değişiyor, toplumsal değer yargıları gevşiyor, kuruyor, yerine yenileri geliyor.

İnsanın sarsılmaması olanaklı mı? İnsanın kuşkulara düşmeme-si, «doğru olan ne?» diye sormaması olanaklı mı?

Bu değişme dönemlerinin insanı «psikolojik güvence»den yoksundur.

Toplum artık onu korumuyor ve o da kendini nasıl koruyacağını henüz öğrenememiş.

Ekonomik güvencesi yok ve bunu nasıl bulacağını bilemiyor.

Sosyal güvencesi yok ve bunu nasıl sağlayacağını anlayamıyor.

Karışıklık burada ve insanımız bu kargaşayı yaşıyor. «Neyi bı-

rakmalıdır ve neyi tutmalıdır?» bilmiyor. Geçmişin kayıp gitmesi ve geleceğin yakalanamaması. İnsanın yaşadığı kargaşa bu. Dünü ve bugünü bir arada yaşamak.

Dün ve Bugün Bir arada...

Dünü ve bugünü bir arada yaşıyoruz. Bir arada, iç içe, alt alta üst üste.

Neyin dünden kaldığı, neyin bugünden geldiği belli olmuyor.

Kabuğumuzda çağdaşı yaşıyoruz, içimize gelenekler sinmiş. Yürünü konuşurken dünü yaşıyoruz.

«Kadınları haklı bulmak» çağdaş, yanımızdaki kadının hakkını tanınamak geleneksel. Erkeklerimiz de öyle yapıyor.

«Kadın haklarını istemek» çağdaş, «bizimki bundan hoşlanmaz» demek geleneksel. Kadınlarımız da öyle yapıyor.

İki değer sistemi de birlikte içimize yerleşiyor. İkisini de birlikte yaşıyoruz. Kimi zaman birine göre davranıyoruz, kimi zaman öbürüne göre.

Şaşırtıcı insanlar görmemiz bundan. Şaşırtıcı erkekler. Şaşırtıcı kadınlar.

Toplumsal değer yargıları «ahlak» demek.

Ahlakımız büyük ölçüde geleneksel.

Ahlak-namus-kadın gelenekselde özdeş. Bugün de özdeş yaşıyor.

Gelenekselde «ailenin namusunu kadın taşıyor ve namus onun bacak arasında ve onun korunması gerekiyor, çünkü o zayıf ve her an kötülük yapabilir, çünkü mayası öyle ve bu biliniyor.»

Gelenekselde «kadın bunu kendine yapılmış bir hakaret saymıyor, kendisi öyle olmadığı halde, demek ki öyle olabilir, diye düşünüyor ve hep korunması gerektiğine inanıyor, sokaktan ve erkeklerden korkuyor, çünkü kendisi zayıftır ve her an bir kötülüğe uğrayabilir, evlilik onu koruyor ve hiçbir nedenle evliliğinden ayrılmak istemiyor, çünkü o zaman yapayalnızdır ve cırlıçıplaktır.»

Kadın, koruyucu aile yanında yaşayan bir çocuk gibidir.

Erkek koruyucu güçtür ve sadece varlığı korumaya yetiyor.

Yaygın bir söz var ve erkekli, kadınlı buna inanılıyor:

«Erkeğin elinin kınası, kadının yüzünün karası.»

Bu söz, kural dışı cinsel ilişki için kullanılıyor.

Erkekler, evlilik dışı bir cinsel ilişkide bulundukları zaman «bir kadını daha fethetmiş» oluyorlar, zaferlerinden ötürü hoşnutluk duyuyorlar ve kadının saçlarını (daha kimbilir nelerini) içlerindeki av panosuna asıyorlar ve kıs kıs gülererek, görünmez bir tahtaya bir çizik daha atıyorlar.

Bu, bir «kaçamak» oluyor, şirin bir yaramazlık.

Kadınlar evlilik dışı bir cinsel ilişkide bulundukları zaman «bütün kutsal varlıkları kirleten bir ihaneti yaşıyorlar, namuslarını kirletiyorlar, suçludurlar ve günahın ezikliği (kaçınılmaz tadını da) duyuyorlar.»

Bu, bir «namussuzluktur» ve bağışlanamaz.

Erkeğin elinin kınasıdır ve kadının yüzünün karası.

«Geleneksel ve çağdaş» bir arada yaşıyor, her ikisi de doğru oluyor, uyumlu ve geçimli.

Çelişkileri yadırganmıyor, çelişki sayılmıyor.

Erkek için doğru olanın kadın için yanlış olması çok «normal.» Çünkü o «erkek»tir ve öteki «kadın.»

Ama hep «erkek için doğal olan, kadın için yanlış» oluyor.

«Kadın için doğru olanın erkek için yanlış olduğu» bir örnek yok.

Sorun sayılmayan sorun bu.

«Ve Eşi...»

Fransa'nın bir yerinde, erkekle kadın kavga ediyorlar.

Erkek çok kızıyor ve kadına:

«Biliyor musun» diyor, «senin beş paralık değer yok.»

Kadın, alaycı bir gülümsemeyle:

«Ya» diyor, «öyle mi?»

Erkek, telefonla bir taksi çağırıyor. Şoföre soruyor:

«Bizi istasyona kaç götüürsün?»

«150 franga mösyö.»

«Peki, beni tek başıma kaç götüürsün?»

«Gene 150 franga mösyö.»

Erkek gülümseyerek kadına dönüyor:

«Gördün mü, beş paralık değer yok işte.» Kadının beş paralık değeri yoktur ve her şey bunu doğruluyor, öyle mi?

Erkekler bu fıkrayı birbirlerine anlatıyor ve gülüyorlar.

Bir gün bir kadın evlerine gelen bir davetiyeye bakıyor, o zamana kadar hiç dikkatini çekmemiş olan «davetiyenin üstündeki yazı»ya bakıyor.

«Sayın Ahmet Türkmen ve eşi» yazıyor davetiyenin üstünde.

Betül Hanım sonradan bunu anlatırken şöyle diyecektir:

«Gerçekten de yıllar boyu hiç dikkatimi çekmemiş. Ne demek ve eşi?» Demek ki davet edilen ben değilim. Ahmet Türkmen. Ahmet'in eşim olması bir şey ifade etmez. O davet ediliyor ve onun yanında olan kimse, o da davetli. Bunun ben olması için adımın yazılması gerekmiyor mu? O davete gitmemeye karar verdim.»

Akşam, Ahmet Türkmen eve geliyor. Betül Hanım davetiyeyi gösteriyor, «seni davet etmişler» diyor. Ahmet Bey, «ne demek, seni davet etmişler, davetiye bize gönderilmiş, biz de gideriz.» Betül hanım:

«Ben gitmem» diyor, «ben davetli değilim.» «Ne demek sen davetli değilsin, işte yazıyor «ve eşi». «Evet yazıyor, senin eşini davet ediyorlar.» «Anlayamadım, sen benim eşim değil misin?» «Evet, eşim, ama gerçekten de anlamıyorsun, şimdi bu davetiyenin üstünde benim adım olsaydı, yazının devamı da «ve eşi» deseydi sen ne duyardın?»

«Sayın Betül Aydın ve eşi» «Evet, böyle bir davetiye gelseydi, ne yapardın?»

«Yani, şimdi, sen mesele mi çıkarmak istiyorsun? Bir kere, senin soyadın değişti Aydın değil Türkmen, sonra da neden öyle yazsınlar? Davetiyeler hep böyle yazılır. Sahi, nereden çıktı şimdi bu?»

«Bu bir yerden çıkmadı. Birden gözüme çarptı. Gerçekten de yıllardır dikkat etmemişim. Şimdi dikkat ettim. Neden hep erkek çağrılır da yanında «ve eşi» denir. Bu «ve eşi», şimdi düşünüyorum da «tefferruat» gibi, «geri kalanı» gibi, «ıvır zıvır» gibi geliyor bana. Sen şimdi sinirlenmeyi bırak da düşün, öyle değil mi?»

«Evet, hiç düşünmedim doğrusu, ama sen söyleyince, bir tuhaflık var gibi geliyor bana da.»

«Bak canım, sen modern bir insansın, insana bakmayı bilirsin, ben de sana onun için söylüyorum zaten, pek çok evde böyle bir konuşma kadının hakarete uğramasıyla sonuçlanır, biz elbette farklı

yız. Ama sen söyle, böyle değil mi, bu davetiyenin yazılış biçimi öyle bir düşünceden kaynaklanmıyor mu? Belki düşünce bile değil, alışılmış yerleşmiş bir kural. Düşünce olmaması gücünü artırıyor, değişmesini zorlaştırıyor, öyle değil mi?»

«Evet öyle. Şimdi düşünüyorum da, tamamen haklısın. Bu tam bir cins ayrımcılığı, haklısın. Ama ne yapalım? İnsanlar davetiye yazarken bunları düşünmezler ki. Sadece, öyle yazıldığını bilirler ve öyle yazarlar. Şimdi ne diyelim, siz davetiyeyi böyle yazdığınız için biz de gelmiyoruz mu diyelim?»

«Yok, gideriz. Ama senin beni anladığını görmek gerçekten beni mutlu etti. Anlayışına teşekkür ederim.»

«Ben de senin dikkatini beğendim. Keşke herkes bunu görebilse.»

Bu konuşma gerçekten uygar iki insan arasında geçer.
Böyle bir konuşmaya hasret olmak ne kötü.

Çağdaşlık ne ki?

Çağdaşlaşma bireyin değer kazanmasıdır.

Çağdaş toplumda «insanın değeri», «başkası için taşıdığı değer» değil, «insan olarak taşıdığı değer» dir.

Gelenekselden çağdaşa giden yol öyle uzun ki. Öyle uzun ve öyle çileli ki.

Toplum için de, birey için de böyle.

Geleneksel toplumda çağdaş olmak, başlıbaşına bir çile, uyumsuzluk, dışlanmak, anlaşılmamak, paylaşamamak.

Çağdaş toplumda gelenekseli yaşamak gibi bir şey. O da, yalnızlık, mutsuzluk, anlaşılmazlık demek.

Çağdaşlaşmanın temelinde de ekonomi var. Kapalı aile ekonomisinden dışa açılan, büyüyen ekonomiye geçiş. Büyük yerleşme merkezlerinin kuruluşu. Kentleşme. Kentlerde yaşamaya başlama.

Aile içi dayanışmanın gevşemesi. Bunun yerini yeni komşuların, iş arkadaşlarının, yeni duyguların, yeni düşüncelerin, arkadaşlıkların alması.

Genişleyen çevrenin yeni değer yargılarını da birlikte getirmesi.

Dışa açılmayla birlikte yabancılara karşı kuşku yerine merak duyulması, onlarla ilişki kurulmaya başlanması.

Karşılıksız özverinin kutsanması yerine, karşılıklı ilişkilerin dengesinin kurulması. Bu dengedeki oynamaların «olabilir» karşılanması.

Sevginin gizlenecek, utanılacak bir şey olmadığına, tersine, duyulmasının, gösterilmesinin, geliştirilmesinin doğru olduğunun farkına varılması.

Saygının yeniden biçimlenmesi, eski «büyüğe, yaşlıya, egemen olana zorunlu gösterilen saygı» yerine, hangi yaşta olursa olsun «insanın emeğine, çabasına, iyi niyetine, insan oluşuna gösterilen saygı» biçimini alması.

Kan bağının yerini duygu ve düşünce bağlarının almaya başlaması.

Din kurallarına tartışmasız bağlılık yerine, akılla değerlendirmenin, aklın irdelemesiyle «elde edilen, tartışılan, değiştirilebilen değerler» sisteminin konması.

Her türlü baskıyı direnmesiz kabul etmek yerine, hiçbir baskıyı kabul etmemenin, her şeyi kendince irdelenmenin, kabul edip etmeme özgürlüğünün yaşanması.

Yaşama çevresini kendisi ve ailesi ölçeğinden çıkarıp, içinde yaşadığı toplum, içinde yaşadığı dünya, bütün insanlar ve insanlık ölçeğinde genişletmesi.

Yalnız kendisinden ve ailesinden sorumlu olmak yerine, bütün dünyadan, bütün insanlardan sorumluluk duymanın bilincine varması.

Çağdaşlık; insan olmanın değerini, kendisinde, toplumunda, dünyada fark etme, bu değerlere saygı duyma, bu değerlere sahip çıkma bilincidir.

Çağdaşlık; önyargılardan kurtulmak, tabuların dışına çıkabilmek, «insan olma» değerinin en büyük değer olduğunu fark etmek demektir.

Çağdaş bir toplumda kadınların «kadın olmaktan kaynaklanan sorunları» olmayacak, insanların «insan olmaktan kaynaklanan ortak sorunları» çözümlenmeye çalışılacaktır.

Biz Çağdaş Olma Yolunda mıyız?

Bu soruyu sormamız gerekiyor.

Ülkemizde kadınların durumuyla bu sorunun yanıtı arasında çok yakın bir ilişki var. «Çağdaş olmak» gibi bir umudumuz var mı? Yoksa, giderek çağdaşlıktan uzaklaşıyor muyuz?

Bir genç kadın bu soruyu şöyle yanıtlamıştı:

«Öyle hemencecik cevaplanacak bir soru değil bu. Eğer evlerde kullanılan mutfak aletlerine, televizyonlara bakarsanız değişen bir şey göremezsiniz. Aynı katı kurallar, aynı hot zot, burada ilerleyen bir şey yok. Sonra, insanına göre, yerine göre, durumuna göre değişik şeyler görüyor insan. Biriyle karşılaşıyorsunuz, son derece medeni bir insan, her şeyi rahatlıkla konuşabilirsiniz, bir başkasını görüyorsunuz, öyle görünüyor ama aslında öyle değil. Konuşurken kızıp da daha içten konuşmaya başlayınca anlıyorsunuz ki, aslında basit bir kişiliği var. Bütün bunlara bakınca insan neye karar vereceğini bilemiyor. Yani önceden insanlar şöyledir diyemiyorum, konuşmam, değişik koşullarda tanımam gerekiyor. Onun için de, başlangıçta herkese kuşkuyla bakıyorum, ancak hakkındaki düşüncelerim olumluysa olumlu davranmaya başlıyorum. Bu da pek doğru değil herhalde, ama elimden bir şey gelmez. Ortam böyle, insanlar böyle, benim iyi niyetim havada kaldıktan sonra ne önemi var?

Bence çağdaşlaşıyoruz elbette, aksi mümkün değil, ama gerektiği hızla değil. Eşyalarımız kafalarımızın içinden daha hızla çağdaşlaşıyor. Korkarım ki, çağa pek de ayak uyduramayacağız.»

«Peki, kadınların durumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Kadın hakları bu gelişmeden payını alacak mı?»

«Bir kere, durup dururken her şeyin değişeceğine hiç inanmıyorum. Böyle bir şeyi beklemek safdilliktir. Erkekler kendi düzenlerini kurmuşlar, rahatlarını sağlamışlar, bunu kadınlara da kabul ettirmişler. Neden bundan vazgeçsinler ki? Biz kadınlarda analarımızdan gelen bir korku yaratmayı başarmışlar. «Ya evlenemezsem ne olur?», «ya evim olmazsa ne olur?», «ya kocam olmazsa ne olur?» korkusunu içimize sokmuşlar. İçimizde hep «yarım elma» olmak korkusu. Neymiş, «elmanın yarısı sen, yarısı ben»miş. Hep elmanın yarısını arama telaşı. Hep paslanmamak, çürümemek, kız kurusu olmamak kaygısı. Bunun sonu yok ki. Çalışsan da tasan koca bulmak, okusan da.

Kendi ev hayatımı düşünüyorum da. Annemin ömrü ağlamakla geçti. Babamın onu hep ağlattığından falan değil. O zamanların tipik evliliği idi işte. Erkeğin kesin üstünlüğü, ama karşılıklı saygı da var. Annem babama «bey»siz hitap etmez, babam da anneme çok saygılı. Ama konuşmazlar. Babam ne anneme ne bizlere sevgisini belli etmez, belli ederse ayıp. Annem de en küçük bir derdini söylemez. Boyuna ağlar. Ağlama, artık bir ifade biçimi olmuş. Sessiz sinema gibi. O zamanlar, kaş göz işareti çok anlamlıydı. Çocuk terbiyesinde de önemli yeri vardı. Annemi biliyorum, «hep gözlerime bakacaksınız» derdi. Hep gözlerine bakacağız. Kaşlar yukardaysa «olmaz, yapmayın» demek, kaşlar yerindeyse «peki, olabilir» demek.

Düşünün, ordan buraya geldik, az şey mi? Bizim kuşağımız için artık kocalar ilah değil, evlendiğimiz erkekler. Birdenbire ne onlar, yeni erkekler olabilir, ne de biz, yeni kadınlar. Olsa da o kadar oluruz. Ama değişme var. Bunu görmezsek geleceği de göremeyiz. Şimdi önemli olan, bizim çocuklarımızı nasıl yetiştireceğimiz. Sorun burada. Sorunun önemi de şurada ki, bunu nasıl yapacağımızı biz de bilmiyoruz.»

«Ama bakın, siz önemli bir analiz yaptınız, giderek modern bir anlayışı da sergilediniz, nasıl olur da çocuklarınızı yetiştirmeyi bilemezsiniz?»

«İnanın bilmiyorum, arkadaşlarım da bilmiyor. Bilmiyoruz derken elbette deneylerimiz, sezgilerimiz bize bir ölçüde yol gösteriyor ama yeterli mi? Ben olmadığını sanıyorum. Kitaplar var, alıyoruz okuyoruz da. Ama bu iş sadece kitap okumak değil gibi geliyor bana. Gündelik davranışlarımız var ki ne kitaba sığıyor ne de hesaba. Gündelik davranışlarımız var ve bunlar çocuklarımıza belki de en etkili örnekler oluyor, işte orada ne kadar gelenekseliz ne kadar çağdaşız, bilemiyorum. Davranışlarımızı etkileyen o kadar çok şey var ve biz bunların o kadar azını biliyoruz ki.

Çağdaşlaşmak diyorsunuz, çok doğru. Bence çağdaşlaşma, çocuklarımızın yetiştirilmesiyle başlamalı. Çocuklarımızı doğru yetiştiremezsek gelecekte onlardan ne bekleyebiliriz? Sonunda onlar da bizim gibi erkekler ve kadınlar olacaklardır.

Şimdi, ben bunu biliyorum. Ama bilmem yeterli değil ki? Önce

kafamdaki soruların doğru karşılıklarını bulmalıyım. Bunları bulmamda bana yardımcı olacak, bana destek olacak kurumlar gerekli, kişiler gerekli, bilim adamları gerekli, aile danışmanları gerekli. Bunların hiçbirisi yok. Ya da tek tek bazı kişiler var, ancak ücretle onlardan yararlanabilirim. Gene de nasıl yararlanacağımı bilemiyorum. Ayrıca onların da gerçek bir özümleme yapmış olduklarına inanmam gerekiyor. Hiç değilse temelde onlarla anlaşabilmeliyim. Bunu da bilmiyorum. Sonunda iş gelip benim sezgilerime kalıyor. Nedir ki benim sezgilerim? Doğru mudur, yanlış mı, emin değilim.»

«Nasıl bir çocuk eğitimi olmalı sizce?»

«Nasıl bir çocuk eğitimi olmalı? Siz de biliyorsunuz, konuştuk bunları. Geleneksel çocuk eğitimiz neydi, erkeği aşırı erkeklikle yükleyen, kadını bastırılmış kadınlıkla yükleyen bir yetiştirme sistemi. Erkek için de yanlış, kız için de. Neden yanlış? Onlara insan olma eğitimi vermediği için yanlış. İşte biz, çocuklarımıza önce insan olma eğitimini vermeyi öğrenmeliyiz diyorum, önce insan olma eğitimi nasıl verilir, bunu bilemiyorum. Bilemiyorum, çünkü bir yandan onlara insan olma eğitimi verirken, bir yandan da ilerde erkek ve kadın kimlikleri kazanmaları gerektiğini unutmamalıyız. Eğitim insanlıkla erkeklik ya da kadınlık kimliğini birlikte vermeli. Artık birlikte mi vermeli, sırayla mı vermeli, işte bunları bilmiyorum. Bilmek istediğim pek çok şey var.

Şimdi, özellikle erkek çocukların eğitiminde fark ettiğim garip bir şey var. Çok mu ileri gidiyorum?»

«Rica ederim, konuşuyoruz, her şeyi konuşabiliriz.»

«Erkek çocukları yetiştirirken korkulan bir şey var, onları kız gibi yetiştirmek. Yani, erkek çocuklar sert yetiştirilmezse, yumuşak olurlarsa acaba eşcinsel mi olurlar diye bir korku var. Ben bunu gördüm. Bu korku nerden geliyor onu da biliyorum. Bir erkek çocuğuyla ilgili en büyük korku «bu çocukta kız gibi haller var» dedirten davranışlar. «Neymiş kız gibi haller?» diye sorsanız bunu diyenler de tam bilemez belki. Ama, bir kedinin kuyruğuna teneke bağlayan erkek çocuklara gülerek bakarlar da, oturup bir kediyi seven erkek çocuklara fazla yakınlık duymazlar. Kedileri okşayıp sevenler kız çocuklarıdır. Siz hiç bebekle oynayan erkek çocuk gördünüz mü? Sahi, öyle bir erkek çocuğum olsaydı ben ne yapardım? Belki

ben de dehşete düşerdim. Çünkü, bebekle kızlar oynar. Bunlar hep önyargılarımız değil mi?»

«Benim de pek düşünmediğim şeyler söylüyorsunuz?»

«Düşünmediniz, çünkü erkeksiniz, siz de bu toplumun bir erkeğisiniz. Anlayışlı olabilirsiniz ama sonuçta erkeksiniz.»

«Size göre de, erkek çocuklar tabancayla oynar, kız çocuklar bebekle değil mi?»

«Doğru. Bunun doğru olduğunu söylemem gerekiyor.»

«Erkek çocuğunuz bebekle, kız çocuğunuz tabancayla oynasaydı ne düşünürdünüz? Söyleyebilir misiniz?»

«Düşünüyorum, durun bakalım, siz ilginç sorular sormaya başladınız, biraz düşünmem gerekiyor.»

«Düşünün öyleyse. Bu konuda kitap yazıyorsunuz ya.»

«Peki söyleyeyim. Bebekle oynayan erkek çocuğumun «bir tuhaf» olduğunu düşünürdüm. İçeride dönüklük, farklı davranış, psikolojik bir sorun falan. Hepsinin altında da eşcinsel bir eğilim korkusunun yattığını kabul etmem gerekiyor. Evet, böyle.

Kız çocuğumun tabancayla oynayışından pek rahatsızlık duymazdım herhalde. Geçici bir heves mi derdim, pek bilmiyorum.»

«Peki, doğrudan sorayım, erkek çocuğunuz eşcinsel olsaydı ne düşünürdünüz? Cinsel bir tercih mi, bir hastalık mı, rezalet mi?»

«Ne o, şimdi de anket mi yapıyorsunuz?»

«O gazete anketlerini okuyoruz. Çok da gülüyorum. Hiç de içtenlikli yanıtlar değil. Siz ne dersiniz? İşte soruyorum.»

«Peki, söyleyeyim. Dürüst olmamız gerekiyor. Cinsel bir tercih demeyi isterdim, belki de öyle düşünüyorum, ama kesinlikle diyemem. Bir hastalık olmadığını düşünüyorum, öyle düşünmediği halde hastalık diyenleri de eleştiriyorum. Ama duygularım, erkek çocuğumun eşcinsel olmasına şiddetle tepki gösteriyor ve «bu bir rezalet» diyor. Dürüstçe yanıtlamalıyım ki, böyle.»

«Şimdi siz geleneksel bir erkek misiniz, çağdaş bir erkek mi?»

«Geleneksel bir erkek olduğumu kabul etmek gerekiyor.»

«Ama çağdaşlığı savunuyorsunuz?»

«Şimdi çağdaşlık böyle mi ölçülecek? Pek uç bir kriteri aldınız, belki kriter bile değil, tartışılabilecek bir konu. Eşcinsellik dünyanın

birçok yerinde cinsel bir tercih olabilir. Bizim kültürümüzde henüz böyle değil. Neden ben kendi kültürümüzün dışında bir kriteri kullanmak zorunda olayım? Hem konumuz bu mu? Kadınların durumuyla eşcinsellik sorununun bağlantısı var mı?»

«Var elbette. Önyargılardan söz ediyoruz değil mi? Toplumumuzda kadınlara karşı olan önyargılardan söz ediyoruz. Eşcinselliğe karşı olan önyargılar da bunların bir parçası. Önyargıları yıkmadan, tabuları yıkmadan insanı nasıl değiştireceğiz? İnsan olma eğitiminden söz ediyorduk.»

«Evet, gene ona dönelim isterseniz.»

«Peki, ona dönelim.»

Genç kadın gülümsedi. Doğrusu kendimi biraz yenik, biraz tatsız duyuyordum. Konuşmanın buralara uzanması pek de iyi olmamıştı. Yorulmuştum.

«Çocukların yetiştirilmesinden söz ediyorduk. Gerçekten çocuklarımızı nasıl insan olarak yetiştirebiliriz, bilmiyorum. Açık söyleyeyim, kimsenin doğru dürüst bildiğini de sanmıyorum. Eğitim denince bildiklerimizi aktarmak olacaksa buna nasıl çağdaş eğitim diyebiliriz ki? Yok, eğitim, onların da bizler gibi olmasıysa bunca tasa neden? Zaten onlar bu ortamda yetişince bizler gibi olacaklar.»

«Durun durun, daha sakın düşünelim. Sanırım buna gerek var.»

«Peki, daha sakın düşünelim.»

Kadınların Durumu Değişecek mi? (ve nasıl?)...

«Kadınların durumu değişecek mi? Ve nasıl?»

Soruyu sorduğum kadın, elli yılı gerisinde bırakmış deneyimler geçirmiş.

Sorumu şöyle yanıtlıyor:

«Değişecek mi? Değişiyor bile, sürekli değişiyor. Ben kadınların durumunun sürekli değiştiğini görüyorum. Kişiliklerini bulma yolunda önemli şeyler yapıyorlar.»

«Ne yapıyorlar? Ne gibi şeyler? Toplum bunların pek farkında değil gibi.»

Gülümsüyor.

«Toplum bunların farkında, farkında da, görmezden gelir gibi yapıyor. Şimdi bakın, kadınlar ne mi yapıyor? Konuşuyorlar, yazı-

yorlar, hareket ediyorlar ve bunlar çok önemlidir. Kendileri için çizilen alanın dışına çıkıyorlar. Kendi alanlarını kendileri çiziyorlar. Kendilerinin karar verdiği yeni adımlar atıyorlar. Önemli olan bunlar. Geçmişten çok önemli. Geçmişte de kadınlar birçok şey yapmıştı ama, dikkat edin, hep kendileri için başkalarının verdiği kararların uygulanmasıydı bunlar. Başkalarının verdikleri kararlarla. Babaları öyle istediği için, kocaları öyle istediği için, devlet büyükleri öyle istediği için birçok şeyi yaptı kadınlar. Meslek sahibi oldular, dernek kurdular, mebus oldular. Ama dikkat edin, bütün bunlar kendi istekleri değildi, onlardan istenendi. Farklıdır bu, çok farklı.

Şimdi yaptıkları, kendi istedikleri şeyler. Az olabilir, yanlışlar da yapılabilir, bunun ne önemi var?

Açık söyleyeyim, yeni kadınları beğeniyorum, çok beğeniyorum. Kadın kimliğini aramalarını beğeniyorum, erkek üstünlüğüne kafa tutmalarını beğeniyorum, atılganlıklarını beğeniyorum.»

«Zaman zaman fazla sertleşmiyorlar mı? Erkeklere karşı tutumları aşırı değil mi?»

«Sert buluyorsunuz değil mi, aşırı buluyorsunuz. (Gülümsüyor) Sertler de ondan, aşırıları da ondan, öyle olmaları gerekiyor. Anlamanız gereken bu.

Bu öyle uzun sürmüş bir ezilme ki, anlamanız gerekiyor.

Öyle uzun sürmüş bir öfke ki, öyle uzun sürmüş bir baskı ki. Yıllar, yıllar, yıllar boyu sürmüş bir sıkıntının birikimi. Anlamanız gerekiyor.»

«Ama siz sorunlarınızı sertleşmeden anlatıyorsunuz.»

«Siz öyle anlıyorsunuz. Benim sertliğim sözcüklerimde değil, davranışlarımda değil. Benim sertliğim içimdeki kızgınlıkla içimdeki öfkede. Bakın, ben çok ezilmiş bir kadın olmadım, benim talihim vardı. Ama, kadın ezilmişliğini gördüm ben, gördüm ve yaşadım. İnsanın bir haksızlığı görmesi için ille de kendisinin yaşaması gerekmiyor. Yeni kadınları, ben onlara «yeni kadınlar» diyorum, ben yeterince sert bile bulmuyorum. Daha sert olmaları gerekir, daha aşırı, daha reddedici. Hakları bu.

Erkeklere karşı tutumları mı? Bunda da hakları var. Erkekler, yüzyıllar boyu süren haksızlığın temsilcileri olmadılar mı? Hiç de rahatsızlık duymadan bu haksızlığın senyörlüğünü yapmadılar mı?

Onlara neden anlayış göstermek gerekiyor? Hayır. Erkeklerle, yaptıkları haksızlıklar tam anlayacakları dilden anlatılmalı.»

«Ama erkekler de bu yanlışlıkların kurbanı değiller mi? Onlar da aşırı yüklerinin altında ezilmediler mi?»

«Bu aynı şey değil. Bir zalimi de içinde bulunduğu kötü düzenin kurbanı sayabilirsiniz, öyledir de. Ama bu onun zalim olmasına engel değildir. Zalim olarak hak ettiği karşılığı görmesine de engel değildir. Erkeklerin durumu bundan farklı değil ki.»

«Belki haklısınız, böyle söyleyince haklı görünüyorsunuz. Ben gene de kadın sorunlarının bir toplumsal yapı sorunu olduğunu düşünüyorum da, bunun sorumlusu erkekler değil diyorum.»

«İlerde size hak vereceğim. Sizin söylediklerinizi paylaşacağım ama ilerde. Hele bir öfkemizi boşaltalım, tabularımızı kiralım, efendilerimizi tahtlarından indirelim sıra ona da gelecek... Cumhuriyeti ilan etmek için önce kralı devirmek gerekir. Şu egemenlik simgeleri bir bir devrilsin hele. Onun da sırası gelecek.»

«İyi de, bunlar iç içe olgular değil mi? Kadınların durumuyla toplumun yapısı birbirinden ayrı şeyler mi? Kadınların bu denli ezilmesine yol açan toplumsal yapının bozuklukları değil mi? Kadınların sömürülmesi, kadın emeğinin karşılığı verilmeden alınması toplumdaki genel sömürünün bir parçası değil mi?

Kadın sorunları insan sorunlarının bir parçası değil mi?»

«Olmadığını söyledim mi? Kuşkusuz iç içe sorunlar. Ama kadın ezilmişliğini sadece sisteme bağlamak yeterli değil. Kadın sorunun kökü çok derinlerde.

Ayrıca şunu da görmeniz gerekiyor. Kadınların kendi durumlarının kötülüğüne karşı çıkmalarında toplumsal yapının çatlaklarına karşı çıkma özünü görmüyor musunuz? Nasıl karşı çıkarsa çıksın, nerede karşı çıkarsa çıksın, ezilmişliğine karşı çıkan kadın, aslında ezilmişlik olayının karşısına çıkmış demektir.»

«Bunun toplum için önemini bilmek gerekiyor.»

«Doğru, belki de biz acele ediyoruz. Kadınların durumu değişiyor dediniz. Neye bağlıyorsunuz bu değişimi?»

«Kadının kendinin farkına varmasına. Kadının kendine değer verişine. Kadının araç olmaktan çıkıp insan olmasına. Kadının ken-

dinin bilincinde olmasına ve bu bilinci çevresine de anlatmak istemesine. İşte buna bağlıyorum.

Bu da nasıl olacak? Kadının kendi emeğini değerlendirmesiyle.

Kadının kendi emeğini değerlendirmesinin yolu eğitimidir, çalışmadır.

Kadın hem kendini eğitecek hem de çevresini. Bu çevreye ana baba da girmektedir, kardeşler de, arkadaşlar da, eş de, çocuklar da. Çevre herkeştir.

Politikayla ilgilenen kadın, kendi değeri hakkında çevresini eğitmeye başlamış demektir. En etkili eğitim yolu davranışlardır. Kadın davranışlarıyla çevresini eğitmektedir. Ama, sadece bu yol yeterli olamaz.

Ekonomik olarak bağımlı kadın ruhsal zincirlerini kıramıyor. Aslında ev çalışmasının önemli bir ekonomik değeri var ama bu değeri ne çevresi algılar ne de kadın. Onun için de kadının çalışması, emeğinin karşılığında ücret alması, bu yolla emeğinin değerini açıklaması gerekiyor.

Bir de, kadın emeğinin değerini yükseltecek yol katılımdır.

Kadının hayatın her yönüne katılımı gerekiyor. Eve ve bir çembere tıklıp kalmamak, hayata katılmak gerekiyor.

Bunun için de kadınların dayanışması ve örgütlenmesi gerekli.

Böylece önümüze çıkan görünüm şudur:

Kadının hem kendi, hem çevresinin eğitimi,

Kadının çalışmasının değerlendirilmesi,

Kadının hayata katılımının sağlanması,

Kadınlar arası dayanışma,

Kadınlar arası örgütlenme.

«Düşündüklerim ve gördüklerim bunlar.»

«Teşekkür ederim.»

«Ben de.»

Hayatı Daraltmadan Yaşamak

«Ben, evimin kadınıyım. Doğrusu insanın evi tertipli, düzenli olmalı. Bir gün bakma, her taraf toz içinde kalıyor. Ne bileyim, yemektir, çamaşırdır, bulaşıktır, gün bitiyor, evimin işi bitmiyor. Daha ben işimi bitirmeden çocuklar gelir, etrafı yeniden dağıtırlar. Haydi mutfağa. Yemeği hazırlarım, salata falan derken, bizimki gelir.

İstediğim gibi olmuyor, ama doğrusu biraz titizimdir, çalışan kadınlar nasıl yapıyor, anlamıyorum. Ben, evimin kadınıyım.»

«Ben, çocuklarımla anasıyım. Diyeceksiniz ki, herkes çocuklarının anası, öyle değil canım. Ben, her şeyimi çocuklarıma göre ayarlarım. Onların yemesi, beslenmesi, temizlenmesi, çalışması her şeyden önce gelir. Sen onlara emek vereceksin ki, onlar da yetişsinler, değil mi? Çocuklar gelir, ana konkende. Çocuklar acıkır, ana gezmede. Çocuklar çalışacak, ananın umuru değil, çağırması bir sürü insan, bağırış, çağırış. Böyle olmaz efendim. Bir evde çocuk varsa, her şey ona göre düzenlenecek. Ben çocuklarımla anasıyım.»

«Ben, erkeğimin kadınıyım. Evlenince baktım, ben bu adamla yaşayacak mıyım? Evet mi? Kızım, dedim kendime, gözünü aç, adam neyi istiyor, neyi istemiyor, anla. Ona göre kendini tetiğe al. Baktım, aç kalınca sinirli oluyor, öyle mi, yemek hazır, gelir gelmez sofraya hazır. Baktım, gelir gelmez fazla laf istemiyor, söylemeyiveririm. Elektrik şu kadar gelmiş, şu iş aksi gitmiş, zamanı var, hiç ağızımı açmam. Ev işi mev işi, ona göre. Çocukları da ona göre ayarlarım. Adam dinleniyor mu, seslerini kessinler, patırtı istemem. Kendime de bakarım. İşte öyle. Ben, erkeğimin kadınıyım.»

«Ben, mesleğimin kadınıyım. Yıllarca okudum, emek verdim. Yok öyle ev işiymiş, çocukmuş, kocaymış, kendimi kaptırmam. Hayatımızda hepsinin yeri var, ama hiçbirisi de insanın amacı olmama-

lı. Evin işi bitmez canım. Bugün yaparsın, yarın gene pislik. Çocuklar büyür, vallahi seni görmezler bile. Koca dersin, onun da yarın ne olacağı belli değil. Emek verdiğin şey, emeğini inkâr etmemeli. Mesleğimden memnunum. Yalnız parası değil, o da var ya, hayatıma değer kazandırıyor, çevrem oluyor. Doğrusu, kimseye tabi değilim. Şaşıyorum o evinin hamalı, koca budalası kadınlara. Adamlar da değer verse, hadi neyse. Adamların da umuru değil, buna ne buyrulur?

Ben mesleğimin kadınıyım.»

Bu KENDİNİ ADAMIŞ KADIN simgesi, toplumumuzda çok yaygın gibi geliyor bana. Kızlarımızı yetiştirme biçimimiz mi, kendini bütünleme isteği mi, hayatını anlamlı kılma çabası mı, yoksa bütün bunların ve daha başka nedenlerin birlikte yönlendirilişi mi, tam bilemiyorum, yukardaki örneklerle sık sık karşılaştırıyor insanı.

«Kendini adamak» gizemli bir tat verse de, başkalarının yapmadığını yapma duygusuyla üstünlük hazzı yaşatsa da, verdiklerine değip değmeyeceği kuşkusunu da birlikte getirir.

«Evi temiz tutmak, her gün silip süpürmek iyi. İyi de, kim farında bakalım. Kimse bir çöpün ucundan tutmaz. Bari, değerini bilseler.»

«Çocuklar çocuklar dersin. Bir gün de «anneciğim» demezler. Bunlar şimdiden böyle. Yarın okuyup büyüsünler, hele evlensinler. Gözleri anne görür mü? Ne yapalım, biz bize düşeni yapıyoruz.»

«Adama hayatımı verdim. Kendimi unuttum, kendimi. Alıştı da, usul böyle sanıyor. Çevresine bir baksa ya. Elin erkekleri kendilerini umursamayan karılarına pervane oluyor. Böyle mi yapsaydım acaba?»

«Mesleğime bir ömür verdim. Verdim de ne oldu? Parası para değil. Ondan geçtim, gündüz işte çalış, gel akşam da evde çalış. Tiyatroyu, sinemayı geçtim, evde televizyona bakamıyorum. Baksan da ne var deme. Bir değişiklik hiç değilse. Bıktım vallahi.»

Yavaş yavaş artan bir bıkkınlık, bir boşluk varmış da dolmuyormuş duygusu giderek sarar insanı. Tekdüzeleşen hayat, beklenip beklenip de bir türlü yaşanamayan heyecanlar, artık yerinden pek kıvıldamayan duygular, yaptıklarından, yaşadıklarından tat almamalar.

«Nerede yanlış yaptım?» soruları zaman zaman yoklar insanı. «İyi hoş da, ne yaşadım şimdiye kadar?» soruları kıpırdanmaya başlar. «Ne oluyor, neler yıprandı, neler tükeniyor?» korkuları ufaktan yeşerir.

Bu TIKANMIŞLIK DUYGUSU, bu TÜKENMİŞLİK DUYGUSU her zaman insanın bilincine çıkmasa da, sanıldığından daha çok kıpırdar insanın içinde.

Ama, insanın çaresi bitmez. Bir yerde biteni, bir yerde başlatır insan. Öyle de olması gerekir. Yoksa, insanın yüz binlerce yıllık serüveni buralara gelir miydi? İnsanı, pek çok canlı gibi yok olmaktan kurtaran özelliği, değişen koşullara uyabilme yeteneği değil midir?

«Hayatın tıkanıldığı», «yaşamın tükendiği» duygusuna karşı insanın özlemi başkaldırır. Bu özlemin adı da «HAYATINI YAŞAMAK»tır.

Geçmiş sanki yabancılaşmıştır. O zamana kadar yaşanan hayat değildir. «Hayatını yaşamak» özlemi, belirsizliğin vadediciliğini de getirir. Ama ortada somut bir şey yoktur. Yakınmalar bu özlemi yansıtır.

«Hep başkaları için yaşadım. Ben, hayatımı yaşamadım.»

«Ben çocukken anam, babam için yaşadım. Kendi çocuklarım oldu. Bu kez de onlar için yaşadım. Kendi hayatımı yaşamadım.»

«Bazen diyorum ki, her şeyi bırak git, kendi hayatını yaşa.»

Bu «kendi hayatını yaşamamış olmak» duygusu, yaşadığı hayata kendini katamamış olmak duygusu, bir özlemden çok, bir yazıklanmayı açıklar.

Geçmiş yıllara, yaşamının tadını bir görev duygusu içinde ya-
vanlaştıran hayat biçimine, verilen onca emeğin karşılığını görememiş olmaya duyulan bir yazıklanma.

Neden bu isteksizlik, neden bu tekdüzelik, neden bu kurumuşluk, neden bu tükenmişlik? Neden? Neden?

Hayat Tek Boyutlu Değildir

Hayat, çok boyutlu bir canlılıktır. Hayat değişir, yaşayanlardan da bu değişime ayak uydurmayı bekler. Hayat gelişir, yaşayanlardan da bu gelişmeye uyum sağlamayı bekler.

Doğaya bakalım. Doğa, her yıl yeniden canlanır. Geçen yılın kurumuş yapraklarından toprağa geçen maddeler üzerinde yeni, yeşil

yapraklar filizlenir. Doğa geçmişine tıkanmaz, onu aşar, onun üzerine yeni bir gelecek kurar.

İnsan, doğanın en gelişmiş canlısı. İnsan, doğayı kullanmayı bilen canlı.

Neden biz, geçmişimize tıkanıp kalalım? Neden biz, geçmişte yaptıklarımızı yargılayıp da «**Ah, ne yanlışlar yapmışım?**» diye hayati kurutalım? Neden biz, yaşamayı tek boyuta indirip de, sonra «**Neden hayatımı yaşamıyorum?**» diye yakınelım?

Hayır, böyle yapmayalım.

Kendimize, kendi hayatımıza emek verelim. Evimizin, eşimizin, çocuklarımızın, mesleğimiz, işimizin, isteklerimizin, zevklerimizin, hepsinin, hepsinin hayatımızda yeri var. Hepsinin ayrı, özel, anlamlı yeri var. Ama, hiçbirisi de bizim hayatımızın tümü değil.

Hayatın her boyutuyla ilişkimiz olsun, hepsine hayatımızın içinde hak ettikleri yeri verelim.

Ama, ne onları sırtımızda taşıyalım, ne de onlara kendimizi taşıtalım.

Onları geliştirirken, kendimizi de geliştirelim.

Onları yetiştirirken, kendimizi de yetiştirelim.

Onlara verirken, kendimize de verelim.

Onları severken, kendimizi de sevelim.

Onlara saygı duyarken, kendimize de saygı duyalım.

Onlara çaba harcarken, kendimize de çaba harçalalım.

Hayatın canlı sesini dinleyelim. Kendi soluğumuzu, yaşamanın soluğuna katalım. Kendimizi hayatın içinde turalım.

Yoksa, hayat bütün canlılığıyla sürerken, biz, kendimizi hayatın dışına atılmış buluveririz.

Hayatın dışında kalmak, gerçek acıdır. Acı, umut kırıcı, umarsız.

Onun için, gelin, «**bir şeyin kadını**» olmak yerine, «**yaşamanın insanı**» olalım. Bunu öğrenelim, bunu başaralım.

Hem, en değerli yanımız, kadın ya da erkek olmaktan çok, insan olmak değil mi?..

Bugün, Gene Kocanızla mı Evlendiniz?..

Adam mutfak kapısına gelir, elini kapıya dayar, mutfakta çalışan karısına: «**Biliyor musun**» der. «**Ne düşünüyorum?**»

Kadın mutfakta yorulmuştur, daha yapacak bir sürü işi vardır,

kocasının hep böyle olmadık zamanlarda işinin arasına girdiğini düşünür. İsteksiz döner: «İşim var görüyorsun, ne diyeceksin?»

Adam, «Biliyor musun» der. «Bugün evlenseydim, gene seninle evlenirdim.»

Kadın duraklar, elinden, soymakta olduğu patates düşer. (Gerçek mi söylediğin, diye düşünür. Gerçekten bugün evlenseydin gene benimle mi evlenirdin? Söyle bunu. Bir daha söyle.)

Evli kadınların bilinçdışında yaşayan en önemli korkunun bu olduğu söylenir: KOCAM YENİDEN EVLENSEYDİ GENE BENİMLE Mİ EVLENİRDİ?

Ya siz? Gene yeniden evlenseyediniz, gene kocanızla mı evlenirsiniz?

Evet mi, hayır mı, biraz daha düşünür müydünüz?

Evetse, neden?

Hayırsa, neden?

Biraz daha düşünürseniz, neden?

Yukardaki sahneyi, bir de sizin açınızdan düşünelim.

Kadın koltuğun kenarına gelir, elini koltuğa koyar, gazetesini okuyan kocasına: «Biliyor musun» der. «Ne düşünüyorum?»

Adam işten yorgun argın dönmüş, gazetesine dalmıştır. Karısının böyle olmadık zamanlarda kimbilir ne tatsız bir şey söyleyeceğini düşünür. İsteksiz, başını kaldırır: «Ne düşünüyorsun, söyle bakalım?»

Kadın, «Biliyor musun» der. «Bugün evlenseydim gene seninle evlenirdim.»

Adam durakalır, sevgiyle karısına bakar, elindeki gazete yavaşça yere kayar.

Bu iki sahne arasında hiç fark yok. Sadece erkekle kadın yer değiştiriyor. Ama erkeğe öğütlenen bu davranışın kadına önerildiğini hiç duymadım. Evlilik, sosyal bir kurum. Bir bağın iki ucunda iki insan. Ama, durumları birbirinden ne kadar farklı.

Şimdi, düşünün bakalım.

YENİDEN EVLENSEYDİNİZ, GENE KOCANIZLA MI EVLENİRDİNİZ?

Bu soruya ne yanıt verirdiniz?

EVET Mİ?

Bu «evet»in de çeşitli nedenleri vardır.

«EVET, ne yapayım yani, daha iyisini mi bulacağım? Çevreme bakıyorum, erkekler hep birbirinin aynı. Bakıyorum, aynı bencillik, aynı tepeden bakma, aynı dediğim dedik. Hiç değilse kocamın huyunu suyunu biliyorum.»

«EVET. Seçme şansım yok ki. Gene bekleyeceğim. Birisi ilgi duyacak da, ben onu beğeneceğim de, yeniden evleneceğim de, yeniden alışmayı başaracağım da. Aman, yerinde kalsın, böylece gitsin daha iyi.»

«EVET. Kocam iyi bir insan. Bana, çocuklara iyi davranıyor. Eviyle ilgili. Daha renkli bir insan olsun isterdim. Hayatımızda bazı değişiklikler olsun isterdim. İnsan rahat olunca başka şeyleri de istiyor mu bilmiyorum. Ben kocamdan memnunum. Yeniden evlenseydim gene onu isterdim, evet.»

«Evet, inanın yeniden evlenseydim, gene kocamla evlenirdim. Bazen kendime soruyorum, mutluluk nedir diye. Bakın, biz arkadaşlığımızı kaybetmedik. Hatta, yıllar geçtikçe arkadaşlığımız daha da güçlendi diyebilirim. Belki de mutluluk, arkadaşlıktan başka bir şey değil. Ama, bakalım o memnun mu? Ben, memnun olduğumu sanıyorum, ama bir de ona sormalı, değil mi?»

Gelin bir de HAYIR'lara bakalım.

«HAYIR. Yeniden evlenseydim, öyle mi? Ne kocamla evlenirdim, ne de bir başkasıyla. İnanın, evlilik canımdan bezdirdi. Galiba, ben kocamdan değil de, evlilikten bezdim. Bazen düşünüyorum. Her gün birbirinin aynı. Yapılan iş birbirinin aynı. Konuşulan şeyler birbirinin aynı. Hoş, artık, kocamla bir şey konuştuğumuz da yok ya. Gündelik işler, laflar o kadar. Yani biz, bunlar için mi evlendik? Hayır. Kocamla evlenmeye değil de, evlenmeye hayır.»

«HAYIR. Galiba, HAYIR. Bir süredir artık kocamı tanıyamıyorum, öyle değişti. Nerde evlendiğim erkek, nerde karşımda oturan adam. İnanın, ben de tanıyamıyorum. Bazen kendimden bile kuşku duyuyorum. Kocam hep böyleydi de, ben mi fark etmemişim diye. Ama, olmaz, biliyorum. Bir insan bu kadar farklı olamaz ki. Değişti. Bazen kendimi öylesine yabancı duyuyorum ki. Şimdi tanıdığım, daha doğrusu tanımadığım bu erkekle evlenmezdim, hayır.»

«HAYIR. Yeniden evlenseydim kocamla evlenmezdim. Bakın neden? Ben değiştim. Evet, değiştim. Hayatımın bir anlamı olsun istiyorum. Hayatımın anlam kazanmasını istiyorum. Böyle tekdüzelik içinde kaybolup gitmek istemiyorum. Yo, öyle saçmasapan değişme istekleri falan değil. Doğru bir değişme isteği bu, biliyorum. İnsan, daha iyiye, daha güzele değişmezse hayatın ne tadı var, doğrusu anlayamıyorum. Neden kocamla evlenmezdim, onu da biliyorum. Kocam benim farkımda değil. Benim değişimlerimin farkında değil. Nasıl değiştiğimin, neden değiştiğimin farkında değil. Böyle bir niyeti de yok. Çünkü, onun için hiçbir şey değişmez, değişmemeli. Hayatın gelişme olduğunu görmeyen, görmek istemeyen insanları anlayamıyorum, haklı da bulmuyorum.

Ben, yeniden evlenseydim kesinlikle kocamla evlenmezdim, nedenleri de çok açık olarak bunlardır. Hatta bırakın yeniden evlenmeyi, bu evliliğimizin de günün birinde bitmesinden endişe duyuyorum.»

Bu soruya hemen EVET diyemeden, hemen HAYIR demeden düşünmenin de elbette yeri var. İsterseniz, bir de DÜŞÜNCELERE BAKALIM.

«Bilmem. Yeniden evlenirsem gene kocamla mı evlenirim? Doğrusu, siz soruncaya kadar düşünmemiştim. Düşündürücü bir soru. Neden mi düşündürücü? Uzunca bir süredir kendimi mutlu duymuyorum. Ama, mutsuz da duymuyorum. Şimdi, nasıl söylenebilir bilemiyorum, sanki duygularım aşınmış gibi, ya da duygularım kabuk bağlamış gibi. Üstümde sanki bir kayıtsızlık var. Hani, yorgun olursunuz da kolunuz kanadınız kalkmaz ya, öyle bir şey.

Düşünsem de bir sonuca varamayacağımı sanıyorum. Duygular yorulur mu bilmiyorum, ama duygularım yorgun diyeyim, artık siz anlayın.»

«Sorunuzu düşünmem gerek. Öyle bir anda yanıt veremem. Neden derseniz, bakın onu da bilemeyeceğim. Bazen bakıyorum, kocamla mutluyum, kendimi mutlu duyuyorum, bazen de kendimi çok mutsuz duyuyorum, kocam sanki yabancılaşıyor. Şimdi siz bana «kararsız» olduğumu söyleyeceksiniz. Galiba öyleyim

de. Evlenirsem gene kocamla evlenir miydim? Bu sorunuza bazen «evet» derim, bazen «hayır». Galiba, biraz gününe bağlı.»

«Bakın, siz soruyu yanlış soruyorsunuz. Bu konu, kocayla yenisinden evlenmek falan değil. Ben, yanlışlığın evlilik kurumunda olduğunu düşünüyorum. Hayat sürüyor, hayatın binbir rengi çevrenizde değişip duruyor; siz, iki insan bütün bunları paylaşamıyorsunuz. Burada yanlış sizde değil. Ne kocamı eleştiriyorum ne de kendimi. O kendi yorumunu yaşıyor, ben de kendi yorumumu yaşıyorum. Daha doğrusu yaşamamız gerekiyor. Ama, birbirimize bağlı oluşumuz ikimizi de kısıtlıyor. İki insanın birlikteliği bu olmamalı. Başka türlü de olmuyor. İnsanlar dönüp birbirini suçluyorlar. Oysa açık yürekle suçlanması gereken evlilik kurumudur. Bence, siz soruyu yanlış soruyorsunuz. Onun için de yanlış yanıtlar veriliyor.»

Peki de, ben ne diyecektim? Bu yazıya başlarken söyleyeceklerim vardı. Ama, soruya değişik yanıtlar alırken, ben de kendimi kapıp koyverdim.

Tamam, söyleyeceklerim vardı, şuydu:

Hayat akıp giderken, zaman zaman durup kendimize, eşimize, çocuklarımıza, dostlarımıza bakıyor muyuz? Hayatın bizi, eşimizi çocuklarımızı her şeyi, herkesi değiştirdiğini görüyor muyuz?

Eğer, hiçbir şeyin değişmediğini sanıyorsak, yanılıyoruz.

Eğer, her şeyin değiştiğini sanıyorsak gene yanılıyoruz.

Doğrusu, bazı şeylerin değiştiği, bazı şeylerin değişmediğidir.

Görmemiz gereken de, nelerin değiştiği, nelerin değişmediğidir.

İnsanın özelliği, hayatın da özelliğidir: DEĞİŞME...

Biz de değişiriz. Kendi özelliklerimizle değişiriz, eşimizle birlikte değişiriz, onu da değiştiririz, çocuklarla birlikte değişiriz, çocuklarımızı değiştiririz.

Önemli olan BİRLİKTE DEĞİŞİP DEĞİŞMEDİĞİMİZDİR...

Önemli olan insanın değişme özelliğini BİRLİKTE OLMAYA, BİRLİKTE GELİŞMEYE, BİRLİKTE ANLAM KAZANMAYA YÖNELTEBİLMEKTİR...

BİRLİKTE sözcüğünün anlamı ise açıktır: Ne erkeğin ne kadının tek başına yapamayacağını ortak yapabilmek...

MUTLULUK BAŞKA NEDİR Kİ?

İçki ve Kadınlarımız

«Biraz içki alır mıydınız?»

Bundan otuz yıl önce bu soruyu çoğu kadına sormak akla bile gelmezdi. Erkeklerin içki içmesi pek normal karşılanan bir ortamda bile, kadının içki içebilmesi –pek dikkat edilerek– eşi olan erkeğe sorulurdu. «Acaba hanımefendi de biraz içki alırlar mıydı?» Hele hele altmış yıl öncesinde böyle bir sorunun akla bile geldiğini sanmam.

Kadınlar içki içmezdi.

İçki içen kadın da toplum törelerinin pek dışına çıkmayı göze alan bir çevreden olabilirdi. Pek Avrupai, ziyadesiyle «asri» bir kadın olacaktı da, bir kadeh içkiyi çevreye meydan okur gibi önüne koyacaktı. Eşinin de bu durumu «kaldırabilmesi» için pek Avrupai, pek «asri» olması, biraz da karnının geniş olması gerekcekti.

Toplumsal değişimin yarım yüzyıl içinde geldiği noktada kadınlarımızın içkiye karşı tutumları da değişti.

İçki, kadınlarımız için tabu olmaktan çıktı. Pek çok erkek için gündelik yaşamın düzenli bir alışkanlığı olan «içki içmek» kadınlarımız için bu noktaya gelmediyse de, içkili toplantılarda, kokteyllerde, akşam yemeklerinde, hatta kadınlar arasında yapılan toplantılarda, yazımızın başındaki soruya kadının yanıtı şu olmaktadır:

«Evet, biraz alırım.»

Gerçekten de, genel olarak «biraz» içki içilmektedir, «hafif bir şey olsun» istenmektedir, «bana bu kadar yeter» denmektedir. Bu tutum, erkeklerin genel tutumundan farklıdır. Erkeklerimiz, genel olarak «biraz» içmemektedir, «hafif içkileri» sevmemektedir, «yeter» demeyi de pek sevmezler.

Kadınlarımızın davranışı başlangıçta «erkeğe arkadaşlık etmek» gibiydi. Sonraları «pek çığlık oluyor canım» diye içildi. Bir süredir kadınlarımız «içkiden hoşlanıyor».

Toplumumuzda içki içen kadın oranının yükseldiği de bir gerçek. Çeşitli toplum kesimlerinde geniş bir araştırma yapılmaması önemli bir eksiklik. Bu bakımdan değerlendirmelerimiz gözlemlere dayanıyor.

Hangi İçkiler?

Cin-tonik, konyak, şarap. Bu üçlü kadınlar arasında diğer içkilerden daha çok beğenilir görünüyor. Erkeklerin birinci içkisi olan RAKI, anason kokusu nedeniyle, sert erkek içkisi olan VİSKİ, özel tadından dolayı kadınlar arasında yaygınlaşmıyor.

CİN-TONİK... İstenilen sertlik –yumuşaklıkta hazırlanabilmesi, ortak bir içki olabilmesi, limonla tatlandırılması bu içkiye beğeni kazandırıyor. Yemek öncesi içkisi olarak, kolayca hazırlanan «cin-tonik» belki de «en çok içilen içki». Her yaşta içilebilmesi de, bir ölçüde avantaj sağlıyor.

KONYAK... Alkol derecesi yüksek olan bu sert içki, az miktarda içilmesiyle de «rahatlık verici» etkisini gösterebiliyor. Sert içkiye alışık olanların, karınlarını şişirmek istemeyenlerin seçkin içkisi. Konyak içmenin biraz «içki alışkanlığı» gerektirmesi, pek genç yaşların üstünde bir yaş diliminden olmayı «daha uygun» kılıyor.

Konyak da bir yemek-öncesi ya da yemek-sonrası içkisi...

ŞARAP... Kadınlarımızın yemekte içmeyi yeğledikleri içki, genellikle «şarap». Ülkemizde yapılan gerçekten kaliteli şaraplar, yemek içkisi olarak sevilen bir seçim yapmaya olanak veriyor. Yumuşak bir içki olarak şarap, kadehte duruşunun zarıflığı yanında, yemek süresince yudumlanmayı da sağlıyor.

Elbette, diğer içkiler de, alışma biçimiyle, tadının iyi gelmesiyle, değişik özellikleriyle içilebilir. Ancak, RAKI olsun, VİSKİ olsun ya da BİRA olsun, kadınlarımız tarafından daha az içiliyor.

Neden İçiliyor?..

«Neden içki içiyorsunuz?»

Böyle bir soruya değişik yanıtlar alınır:

«Bilmem, ben aslında kendi başıma içmem. Çevreye uymak için herhalde.»

«Arkadaşları yalnız bırakmamak için.»

«Eşim kendisiyle birlikte içmemi istedi. Ben de ona arkadaşlık etmek için içtim. Şimdi, başka zamanlarda da arkadaşlarla biraz içiyorum.»

«Doğrusu hoşlanıyorum. İçki beni rahatlatıyor, çekingenliğim azalıyor. Çevreyle daha rahat ilişki kurmamı sağlıyor.»

«Belli ölçüde içki içmeyi seviyorum. Mutsuzsam rahatlamamı sağlıyor, mutluyum daha mutlu oluyorum.»

Bizim toplumumuzun çağdaş, modern toplumlardan farkları var. Bu farkların birisi de, «içki ve kadın» konusunda.

Bizde kadınlar genellikle yalnız başlarına içki içmezler. Kadının içki içmesi, bizim toplumumuzda, arkadaşlar, toplantılar, eşin içmesi gibi etkenlerle birliktedir. Batının modern toplumlarındaki «öğleden sonra içkicisi kadın» tipi, bizde çok ender denecek kadar azdır. Eşini işe, çocuklarını okula gönderip şişenin başına geçen kadın, bizde yok sayılır.

İçkiye başlama olgusu da, her başlangıç gibi belirli nedenlere dayanır.

Bu «başlangıç»ta, önemli etkenler ÇEVREYE UYUM SAĞLAMA, İÇKİ İÇEN EŞE ARKADAŞLIK ETME, BÜYÜDÜĞÜNÜ KANITLAMA, NASIL BİR ŞEY OLDUĞUNU MERAK ETME gibi çeşitli nedenler olabilir.

SONRA da, içkinin rahatlatıcı, çekingenliği yenmede yardımcı oluşu, çevreye uyum sağlayıcı, çevreden ilgi görmeyi artırıcı yanları fark edilir.

İçki içmenin –pek fark edilmeyen- bir MODERNLİK ÖLÇÜTÜ olma özelliği de duyumsanır.

Bu noktaya kadarını sorun saymamaya alışılmıştır. Ancak, kadının içki içmesinde dört dönemeç vardır ki, çok dikkat edilmesini gerektiren kılar.

İçkide Dönemeçler...

1. Toplumumuzun kadının içki içmesine erkeğin içmesi gibi hoşgörülü davranmadığı unutulmamalıdır. Ölçüyü kaçırıp da «dağıtan» bir kadın şiddetle kınanır. Sosyal prestiji kadının diğer toplumsal yanlışlarına göre daha çok zedelenir. Bu durumdaki kadın «kendini denetleyemeyen», «içmeyi bilmeyen» etiketinin takılıverdiğini çevre ilişkilerinde hemen görür.

Bu dönemece dikkat edilmesi gerekir. Böyle bir durum, kadının kendini aşağılamasına, kendine güven duygusunu yitirmesine yol açar.

2. Belirli sağlık nedenleri kadınların içki içmelerinde çok dikkat-

li olmalarını zorunlu kılar. Karaciğer hastalıkları bunların başında gelir. Geçirilmiş bir hepatit (sarılıkla beliren karaciğer hastalığı) çok önemli bir «içki içmeme» nedenidir. Safra kesesi hastalıkları içki içmekle kötüleşir. Midenin gastrit, ülser gibi hastalıkları, oniki barsak ülseri, kalın barsakların yangılı hastalığı (kolit) gibi hastalıklar içkiyle bağdaşması güç durumlardır.

Gebelikte içki kesinlikle içilmemelidir. Doğacak çocuğun sağlığının etkilenme olasılığı, kadınların bu dönemde içkiden uzak durmaları için yeterli nedendir.

3. İçki içmede önemli bir dönemeç, «sorunlarını çözmek ya da sorunu örtmek» için içkiyi kullanmaktır. Aslında, hiçbir sorun içki içerek çözülmez. İçki, insanı içinde bulunduğu gerginlikten kurtarmak, böylece sorunun yarattığı tedirginliği azaltmak için içildiği zaman iki sonuçtan kurtulmak zorlaşır: İlki, içki giderek daha çok içilmeye başlanır; ikincisi alışılmışın dışındaki zamanlarda da içilmeye başlanır.

Bu dönemeç, tehlikeli dönemeçtir. Alkolizme giden yolun başlangıcı bu dönemeçtir. Dikkat. Dikkat. DİKKAT...

4. Alkollü içkilerin normal karaciğere zararlı etkileri kadınlarda erkeklerden daha kısa sürede görülür. Nedenleri henüz tartışmalı da olsa, çeşitli araştırmalar, kadınların erkeklere göre «alkolün karaciğerdeki zararlı etkileri bakımından» daha duyarlı olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, kadınlarımızın içki içerken daha ölçülü, daha az miktarda, daha kısa süreli davranmalarının önemli bir nedenidir.

Ülkemizdeki içki sorununa hiçbir zaman «yasakçı», «haramcı» bir açıdan bakmadım. Ama gene hiçbir zaman «vur patlasın, çal oynasın» kolaylığında, «atın ölümü arpadan olsun» rahatlığında da bakmadım.

Her şey gibi içki de tadında güzel, ölçüsünde güzel.

İsterim ki, yaptığımız şeylere sonradan pişman olmayalım.

Hepsi bu...

Ben Kimim? Geleceğim Nedir?

Geleceğini merak etmeyen insan var mıdır, bilmiyorum. GELECEK önümüzde bütün gizleriyle dolu bizi beklerken biz de en küçük bir ışık görebilmek, en küçük bir işaret alabilmek için her yola başvururuz.

Fallar, burçlar, gizli güçler dünyası hep bu BİLİNMEYENİ ÖĞRENMEK merakının başvurduğu, yollardır.

Sahi, FAL'a inanır mısınız?

«Aslında pek inanmazdım. Fakat geçen gün bir yerdeydik. Dostlarımın ahababı bir hanım da oradaymış. Güzel fala bakar dediler. Kahve falına bakıyormuş. Kahveleri içtik, hadi kapa fincanı da hanım bir fal baksın dediler. Biraz meraktan, biraz da ayıp olmasın diye kapadım. Fincan soğuduktan sonra hanım fincanı açtı, şöyle evirdi, çevirdi, başladı söylemeye. Yani başkası söylese inanmazdım, neler bildi, neler söyledi, şaştım kaldım. İki oğlum olduğunu, büyüğünün bizi çok üzdüğünü, evde büyük bir sıkıntı atlattığımızı, şimdi biraz daha rahat olduğumu, iki insanın baş başa verip bizi konuştuğunu, neler canım neler. Şişmanca bir insandan büyük iyilik göreceğimi, baştan çok sıkılacağımı, ama sonra ferahlayacağımı. Şaştım kaldım.

Bilmesem, hanım bizimle yaşamış diyeceğim.

Gene fala tam inanıyorum diyemem, ama bilenler var.»

«Ben fala inanırım. Neden inanmayayım? Baksanıza insanlar neleri buluyorlar, neleri biliyorlar. Herkes her şeyi bilemez ki. Elbette bazı insanların değişik sezgileri, başka güçleri var. Onlar bazı işaretlerden doğru şeyleri anlıyorlar. Kimisi kahve falına bakıyor. İskambil falı var, el falı var, bakla falı var. Bazısı uydurmadır tabii, para tuzağı. Ama, bazıları gerçekten çok şeyi biliyor.

Ben fala inanıyorum. Size de söyleyeyim, bir yerde iyi falcı varmış diye duyarsam, ne yapar eder ona giderim. Fala çok meraklıyım.»

«Fala inanmam canım. Fal dediğimiz şey, insanların gerçeklerden kaçması, kendi umutlarını başkalarının ağzından duyma isteği. Ben inanmam ama, inananları da anlarım. Hayatın katı gerçekleri doğrusu bunaltıcı. Eh, insanın da bazı bazı rahatlamak istemesi normal. Ama, her şeyi fala bağlaması, her şeyi faldan beklemesi yanlış.

Böyle olunca insan kendi iradesinden vazgeçmiş demektir ki bence yanlış. İnsan falı merak edebilir, ama geleceğini fallara göre düzenlemeye kalkarsa çağıdışı kalmış demektir.»

BURÇLAR konusu biraz daha değişik. ASTROLOJİ adıyla biraz da gizemli bir bilimsel görünüm verilen BURÇLAR, insanın yalnız geleceğine değil, kişiliğine, davranışlarına, talihine, mutluluğuna ilişkin ipuçlarını da verme iddiasında.

Burç meraklıları arasında günlük işlerini bile burçlarına göre düzenleyenler var. Piyango biletini burçlarının gösterdiği talihli günlerinde alanlar, arkadaşlık edeceği insanın burcunu soranlar sanıldığından daha çok.

İMZA FALI diye bilinen GRAFOLOJİ ise, gerçekte bir fal değil. İnsanın yazısının, imzasının onun kişiliğine, davranışlarına, içinde bulunduğu ruh durumuna ilişkin bazı bilgiler taşıdığı doğrudur. Ancak, bunu anlayabilmek için konuyla uğraşmış olmak, bu ipuçlarını doğru değerlendirmek gerekiyor. GRAFOLOG adını taşıyan bu uzmanlar özellikle «kriminoloji-suç bilimi» alanında önemli işlevler yapıyorlar.

Ben Nasıl Bir İnsanım?..

Kendini tanımak, kendi kişiliğini bilmek, davranışlarını anlayabilmek yerinde bir meraktır. İnsanın kendini tanıması birçok bakımdan yararlı, hatta zorunludur.

Hiç unutmam, Burhaniye Ören'de geçirdiğimiz bir yaz tatilinde, oraya gelen bir Alman kadının elinde Adler'in bir kitabını görmüştüm. Kitabı dikkatle okuyuşuna bakarak Alman kadını doktor ya da psikolog sandım. Okuduğu kitapta ilgilendiğimi söyledim, konuştuk. Böylece, Almanya'da bir fabrikada işçi olduğunu anladım. Alman da olsa bir işçi kadının Adler'i neden merak ettiğini sordum. Kadının yanıtı şuydu:

«Adler'i okuyorum. Çünkü kendimi tanımak istiyorum. Kendimi tanımam, insanlarla ilişkiyi daha doğru temellere oturtmamı sağlıyor. İşyerinde nasıl davranmam gerektiğini anlamama yardımcı oluyor. Eşime, çocuğuma davranışlarımı daha doğru değerlendiriyorum.»

Alfred Adler, Avusturyalı bir ruh sağlığı uzmanı hekim. İnsan davranışlarına ilişkin görüşleri, kuramları var.

Kendini tanımak için, çevresini tanımak için, ilişkilerini daha doğru düzenlemek için Adler'in, Freud'un, Jung'un yapıtlarını okumak bizim pek de başvurmadığımız bir yöntem.

Sigmund Freud, yüzyılımızın kültürüne damgasını vurmuş bir büyük kültür adamı. İnsan ruhunun derinliklerini aydınlatmış, insana insanı tanıtmış. Bulduklarını, yazdıklarını kaçımız okudu, hele hele kaçımız anladı?

Kendini Tanımak, Çevresini Tanımak, Davranışlarını Düzenlemek...

Bunlar, güzel meraklarımız. Derindeki güvensizlik duygularımızı gidermenin doğru bir yolu.

Kişiliğimizi geliştirecek, bizi daha güçlü kılacak bir yöntem.

Bütün bunları BURÇLARA göre anlamaya çalışmak sevimli bir merakımız olabilir. Ama, hayatımızı BURÇLARIN yönetmesine izin verirse, kaderciliğin insanın gücünden vazgeçmesine yol açan yanlışlığına düşmemiz kaçınılmaz olacaktır. Bu da, çok merak ettiğimiz kişiliğimizin gerilemesidir.

Onun için de, BURÇLARA teslim olmak yerine, kendi kişiliğimizi tanımalı, kendi kişiliğimizi güçlendirmeliyiz.

Kendimize korkmadan bakabilmeliyiz. Korkularımızı görebilmeliyiz. Kaygılarımızla tanışabilmeliyiz.

Kendimize bir insan olarak bakabilmeliyiz. O zaman doğrularımızı, yanlışlarımızı görebiliriz. O zaman doğrularımızı çoğaltabiliriz, yanlışlarımızı azaltabiliriz.

Kendimizi tanımak kendi işimizdir, yıldızların değil.

Geleceğim Nedir?..

Bir an için, geleceğimizi tümüyle bildiğimizi varsayalım.

Kaç yıl yaşayacağımızı biliyoruz. Hangi hastalıkları geçireceğimizi biliyoruz. Ne zaman evleneceğimizi, evliliğimizin nasıl geçeceğini, çocuklarımız olup olmayacağını, kaç çocuğumuz olacağını, hangi işi yapacağımızı, nerelerde yaşayacağımızı, ne zaman öleceğimizi biliyoruz.

Varsayalım ki, bütün bunları biliyoruz.

Kendimize soralım, bunu gerçekten ister miydik?

Ben istemezdim, kimsenin de istediğini sanmam.

Eğer geleceğimizi tümüyle bilseydik, hayat çok tatsız olurdu, sıradan bir zaman geçirme olurdu.

Öyleyse, geleceğimizi neden bu denli merak ediyoruz, neden öğrenmek için her yola başvuruyoruz?

Bu merakın temel nedeni, bizi nelerin beklediğini bilmek, kendimizi onlara karşı hazırlamaktır.

Belki de geleceğimizi bilseydik, onu değiştirmek için bir şeyler yapabilirdik değil mi?

Peki, neden bunu şimdiden yapmıyoruz?

Neden geleceğimizi etkilemeyi düşünmüyoruz, neden bunun için kendimizi hazırlamıyoruz?

Geleceğiniz daha iyi olabilir, eğer SİZ İSTERSENİZ...

Nasıl mı?

Yaşamaktan Korkmayalım...

Pek de farkına varmadan «yaşamaktan korkutulduğumuzu» bilmem hiç düşündünüz mü? Çocukluğumuzdan beri en çok duyduğumuz sözler «şunu yapma, bunu söyleme, öyle oturma» gibi duraklatmalardır. Bu açık, gizli, sesli, sessiz baskılar yoğunumuzda bir «yaşama korkusu» oluşturmuştur. Oysa, geleceği biçimlemenin ilk koşulu, «yaşamaktan korkmamaktır.»

Kendimizi Geleceğe Hazırlayalım...

«Kendimizi nasıl bir geleceğe hazırlamak gerekir?» sorusunun yanıtı «nasıl bir gelecek istiyorum?» sorusunun yanıtında yatar. İstedığınız gelecekte bilgi gerekiyorsa bilgi edineceksiniz. Yabancı dil gerekiyorsa öğreneceksiniz. İnsanlarla doğru iletişim kurmayı öğreneceksiniz. Aranılan kişi olmayı, çekici olmayı, kendinize uygun tipi yaratmayı öğreneceksiniz. Bilgili olmakla bilgi satmak arasındaki farkı öğreneceksiniz. Güzellikleri fark etmeyi, hayatı paylaşmayı, insanlara değer vermeyi, sevmeyi öğreneceksiniz. Hayatı özümlemek için, hayatı anlamak için öğreneceksiniz.

Beklemeyelim, Arayalım...

Hayat beklentiler değildir, arayışlardır. Kendimizi bir ülke ya da mücevher yerine koyarak keşfedilmeyi beklemeyelim. İstedığımız neyse, onu biz arayalım. Nasıl arayacağımızı bilerek, nerelerde bulacağımızı düşünerek, bulunca nasıl davranacağımızı düşünerek.

Bilgi, iş, insan... Ne olursa olsun bulduğumuzla yetinmeyelim.

Yetinmemek ille de değiştirmek değildir. Gerekirse değiştirmeyi de bilelim. Ama, asıl önemlisi bulduğumuzu geliştirmektir.

Bilgi, iş, insan... Ne olursa olsun, aradığımızı bulsak da orada kalmayalım. Onu geliştirelim, ona kendi kişiliğimizi katalım, onu kendimizle daha zenginleştirelim.

Unutmayalım ki, DOĞANIN EN BÜYÜK GİZİL GÜCÜ, İNSANIN KENDİ GÜCÜDÜR...

Diyet Yaparken Tuzaklara Dikkat

Diyet zamanları geldi. Pardesüler çıktı, önümüz yaz, mayolar giyecek. Bakalım nasıl olacak bu iş? Kış aylarının rehaveti içinde kilolara pek dikkat edilmedi. Hele o karlı günlerde yenilenin içilenin hesabı bile olmadı. Ama işte tatsız gerçek aynanın karşısında duruyor. Beller kalınlaşmış, kalçalar genişlemiş. Hadi bakalım, diyetlerden diyet beğen.

Tamam. Azmin elinden bir şey kurtulmaz. Fazla kilolar da verilir. Diyet çileli bir yoldur. Başa gelen de çekilir. Ne var ki, diyet yaparken insanın karşısına öyle «tatlı tuzaklar» çıkar ki, farkına varılmazsa birinden kurtulan öbürüne düşer. İşte bu tuzaklara bir göz atalım diyorum.

«Yemezsen Darılırim»

Bu «tatlı tuzaklardan birisi, karşımıza sevgiyle çıkar. Pek sevdiğimiz arkadaşımızın davetine gitmişizdir. Birbirinden nefis yiyecekleri önümüze getiren sevgili arkadaşımız bizim «vallahi yiyemem, diyet yapıyorum» sözlerimizi bir dinlemiştir ki, iki dinlemiştir, sonunda restini çekmiştir:

«Yemezsen darılırim.»

Böyle sevgi dolu bir tuzağa düşülmez de ne yapılır. Hele diyeti-miz bu akşam kalsın.

«Bir Taneden Bir Şey Çıkmaz»

Bu baştan çıkarıcı sözle ne diyetler yıkılıp gitmiştir bilseniz.

«Tamam, diyet yapıyorsun, çok iyi. Ama, bir taneden bir şey çıkmaz ki. Bak, diyet kalori hesabı değil mi? İşte, bunun kalorisinden ne olacak?»

Bu sözlerdeki bilgi ve akıllılık doğrusu dayanılacak gibi değildir. Üstelik de kulağa olduğu kadar akla da hoş gelir.

Ondan bir tane, ötekini atla, şunu da atla, bundan da bir tane. Ucundan kulpundan diyet sakatlanır gider.

«Görünce Dayanamadım»

Sevgili diyetimizin bir, iki günü geçmiştir. Azimle sürdürmekteyiz diyetimizi. İçimizin ezilmesine yüreklice göğüs germekteyiz. Şimdilik görünürde kilo verme falan yoktur ama, hafiflediğimiz de inkâr edilmez.

İşte tam bu günlerde pek canımızın çektiği bir şeyi görüveririz. Bu sofrada önümüze gelmiştir. Uzun yılların aklımızda kalan tadıyla bize melul mahzun bakmaktadır. Bu bakışta öyle bir hüznü vardır ki, insan yüreği dayanmaz. İnsan ne kadar katı olsa artık bu hüznü yumuşar. El uzanır ve özlem dolu bir kucaklaşma yaşanır.

«Görünce dayanamadım» tuzağıdır bu.

«İçim Ezildi»

Bazen birdenbire «içimiz ezilir.» İnsanın içi ezilince gözü de kararır. Burada fizyolojik bir gerçek vardır. Yeme zamanlarının arası iyi ayarlanamamıştır. Kan şekeri düşmüştür. Gerçekten de bir şey yenmesi gereklidir.

Diyet yapanların bu noktayı iyi bilmeleri gerekir. Kalorisi düşük bazı şeylerle bu nokta pekâlâ geçirilebilir. Ama dikkat edilmezse birçok şeyi yemek de olasıdır. Artık o anın dayanma gücüne kalmış bir «kritik nokta.»

Eğer bu «kritik nokta»yı seversek, sık sık yineleyeceğinden kuşumuz olmamalıdır.

«Ne yapayım, içim eziliyor, dayanamıyorum.»

Gerçekten de ne yapacağımızı bilmezsek diyet de sakatlanır gider.

«O Şişmanlatmaz ki»

Bu bilimsel görünümlü tuzağa dikkat etmek gerek. Diyeti neden yapıyoruz? Zayıflamak için değil mi? İyi ya, «o şişmanlatmaz». Nerden mi biliyorum? Geçenlerde okudum. Hayır, şişmanlatmıyor. Senin aklında yanlış kalmış. Ben hiç çekinmeden yerim. Kilo falan da almıyorum. Sen ekmeğe dikkat edeceksin.

İnsanın pek işine gelen bir tuzaktır bu. İyi niyet dolu. Dostça. Sıcak. Önümüzde pek de güzel durmaktadır. Demek ki ben yanlış biliyordum.

Aklımda öyle kalmış. Şişmanlatmıyor demek. «Gene de çok yemek gerekir herhalde.» «O şişmanlatmaz, ama sen istediğin kadar ye.» El uzanır, «o şişmanlatmayan» nefis şeylerden bir iki atıştırılır.

«Bir Şeyler Yiyiverdim»

Diyet yapıyoruz ya. Düzenli yemekleri bıraktık. Diyet listemiz de ne varsa onları yiyoruz. Ama, çalıştığımız yerde ne yapacağız? Yanımıza sefertası alacak halimiz yok ya. Orada da dikkat ediyoruz. Artık bulabildiğimiz şeyleri yiyoruz.

Burada bir belirsizlik vardır. «Bir şeyler yiyiverdim.» Bu belirsizliğin içinde pek hesap kitap yer tutmaz. Şöyle göz kararı, el yordamı bir şeyler. Bir gün diyet dışı bir şey giriverir, bir gün tatlı bir şey.

«Bir şeyler» tuzağının girdisi çıktısı pek boldur.

«Dur, Tadına Bakayım»

«Biliyorsun diyetтейim, yiyemem.»

«Biliyorum şekerim, ye diyen kim? Şöyle tadına bakıver. Pek güzel oldu.»

«Tamam tadına bakarım, ama ye diye sakın ısrar etme.»

«Eder miyim canım? Diyette olduğunu bilmiyor muyum? Sen de çok katı diyet yapıyorsun ama, sonra hasta falan olmayasın?»

Ve o nefis yiyeceğin «tadına bakılır».

Tadına bakmak ömür bir iştir. Şöyle ucundan bir lokmacık alınır.

«Gerçekten pek güzel olmuş, eline sağlık.»

Bir küçücük lokmacık daha.

«Sen bunu değişik yapmışsın, içine ne koydun?»

Bir «minicik çatal ucu» daha. Doğrusu pek nefis.

«Artık tamam. Yemem. Vallahi kendimi tutmasam hepsini yiyeceğim.

«Yok, yok, ısrar etmem. Diyet yapıyorsun, biliyorum.»

«Dur, tadına bakayım» tuzağı, doğrusu ya düşülmeyecek tuzak değildir. Pek az kişi kendini bundan kurtarabilir.

«Burnumda Tüttü»

Ne çok şey insanın «burnunda tüter». Ah, bu diyet yapmak zorunda kalmak. İsteddiğini yiyip de kilo almayanları kıskanıyorum. İstedğim hiçbir şeyi şöyle doya doya yiyemedim. Hep ölçülü, hep dikkatli olmak. Ne yapalım bizim de yapımız böyle. Yakamıyorum işte. Yediğimi yakamıyorum.

Yiyemediğim şeylerin hepsini özlemiyorum. Yemeyiveririm biter gider. Ama, bir şey var ki «burnumda tütüyor». Kaç gündür aklıma takıldı.

«Canım ölecek değilsin ya. Bir kerecik yersin, dur biter.» «Aklınla yaşa. Vallaha doğru. Diyet yapıyorum diye kendimi de öldüremem ya. Hayatımız zaten zehir oluyor. Onu yapma, bunu etme, biktım artık.»

«Burnumda tüttü.» Ben de tuttum, bir güzel afiyetle yedim. Yok, öyle aklıma geldikçe yediğim mediğim yok. Bir kerecik yedim. Aklimdan çıktı ama. Doğrusu, pek pek «burnumda tüten» bir şey olur sa yerim.

«Birbirinden Tatlı Tuzaklara Dikkat»

Diyet yaparken birbirinden tatlı tuzaklara dikkat. Bir ikisine düşsek bile kendimizi toparlarsak pek sorun çıkmaz. İnsan hemen-cek kötü yola düşmez. Ama, diyetin zahmetli yollarında ayağımız sık sık tökezlerse, tuzakların birinden çıkıp ötekine düşersek, sonumuz pek iyi olmaz.

İlk yaza girdik, önümüz yaz. Mayolar giyilecek. Bu bellerle, bu kalçalarla nasıl olacak bu işler? Aman dikkat.

İnsanları tatlı sözlerle kandırırlar da sonra elinden tutan olmaz. Siz siz olun, önümüze de konsa, yanınızda, yörenizde de dolaşsa tuzaqlardan kendinizi koruyun.

Siz kendinizi korursunuz, biliyorum da, ben öylesine yazdım...

Beş Duyumuzla Yaşamak mı? Yaşamamak mı?

«Geçen gün yolda karşılaştık, selam vermeden geçtin, farkında mısın?»

«Ne zaman? Seni gördüm de selam mı vermedim? Hiç öyle şey olur mu? Fark etmemişim, nerde karşılaştık?»

Bakmakla görmek arasındaki farktır bu. Nice şeye bakarız da bazılarını görürüz, bazılarını görmeyiz.

Eskiden okuduğunuz bir kitabı yeniden okuyun, eskiden gördüğünüz bir filmi yeniden görün, bunu daha iyi anlarsınız, insana, kimi yerlerini ilk kez okuyor, ilk kez görüyor gibi gelir.

Bir akşam üzeri kendinize beş dakika zaman ayırın. Aklınızdan her türlü düşüncüyü çıkarın. Beş dakika çevrenize bakın. Bir ağaca bakın, bir çocuğu bakın, denize bakın. Başka hiçbir şey düşünmeden bakın. Ne çok şey gördüğünüze şaşacaksınız. «Her gün ordan geçerim de hiç fark etmemişim» dersiniz. Gündelik hay huy içinde beş duyumuzu hiç de gereği gibi kullanmadığımızın ayrımına pek varmayız.

Oysa bakmak başka şeydir, görmek başka şey.

Aşk edebiyatında bu durumun güzel örneklerinden biri Leyla ile Mecnun'un öyküsüdür. Leyla'nın aşkı uğruna çöllere düşen, başıboş gezen Mecnun'a herkes üzülmektedir. Bunlardan biri, günün birinde Leyla'yı görür. Bakar ki, kara kuru bir kız. Şaşar kalır. «Mecnun bu kızın nesine tutulmuş da böyle dolaşıp durur?» der. Mecnun'a da söyler bunu. Mecnun'un yanıtı şudur: «Sen bir de benim gözümle görebilsen.»

İnsanlara bakışımız da öyle değil midir? Eşimize, çocuklarımıza, arkadaşlarımıza, dostlarımıza hep gündelik hayatın içinde, sıradan, alışılmış bakışlarla bakmıyor muyuz? Belki de görmeyen bakışlarla.

Sonra da şaşmıyor muyuz? Kocam birden değişti. Karım eskisi gibi değil. Oğlumu tanıyamıyorum. Bu kıza ne oldu böyle?

Aslında, kimse birdenbire değişmiyor. Ama biz, görmeyi bilmiyoruz da ondan şaşırıyoruz. Sadece bakıyoruz. Bakıp geçiyoruz, o kadar.

Beş duyumuzun hiçbirini yeterince kullanmıyoruz.

Nedir beş duyumuz?

Görme, işitme, dokunma, koklama, tatma.

İşitmeyi alalım.

Sesler, sözler kulağımıza geliyor. Peki, biz bunlardan ne anlıyoruz? Belki de kendi anlamak istediklerimizi anlıyoruz. Hiç üzerinde durup düşünüyor muyuz? «Anlamak» işine önem veriyor muyuz, zaman ayırıyor muyuz?

Şöyle konuşmalar neden insanlar arasında yapılıyor?

«Ben sana bunu daha önce söyledim. Sen önem vermedin.»

«Söyledim, bak farkına bile varmamışsın.»

«Hep böyle yaparsın sen.»

Bu anlaşmazlıklar küçük gibi görünür ama, işitmekle duymak arasındaki ayrımı ne güzel yansıtır.

İşitmek başka şeydir, duymak başka şey.

Tren yoluna bitişik bir evde oturan ailede yapılan gözlemler göstermiş ki, anne bütün gece boyunca geçen trenlerin sesiyle uykusundan uyanmıyor da, bebeğinin ilk ağlayışında uyanıyor.

Annenin bebeğinin sesine karşı duyarlılığı her şeyin üstünde. Tren gürültüsüne ise alışmış.

Alışkanlık duyarlılığı azaltır.

Bu yalın gerçek, artık duyamadığımız nice heyecanın nerelere yitip gittiğini de açıklıyor. Heyecanlar, alışkanlıkların tekdüzeliğinde yok oluyor.

Beş duyumuz dedik değil mi?

Dokunma, en önemli duyularımızdan biri değil mi?

Üzüntülü bir zamanımızda omzumuza dokunan bir elin bize verdiği güç nedir? Omzumuza dokunan bir insan elinin bize verdiği şey nedir?

Sevdiğimiz bir insana neden dokunmak isteriz?

Sevmediğimiz bir insana neden dokunmak istemeyiz?

«Bana ilk dokunduğu zaman bir tuhaf oldum.»

«Bana dokunacak diye korktum. Tüylerim diken diken oldu.»

Bir sevgiyi, bir nefreti, bir isteği, bir uzaklığı dokunma duyusu ne açık belirtir.

Acaba, dokunma duyumuzu yeterince kullanıyor muyuz?

Bir anda içimizden gelen bir sevgiyle, içimizden gelen bir şefkatle eşimizin saçlarını okşama duyugumuzu ne zamandır duymadık?

Sakin bir akşam, kadının birdenbire kalkıp eşinin saçlarını okşadığını düşünelim. Eşi ne yapar acaba?

Saçını okşayan eli tutup öper mi?

Başını kaldırıp «hayrola, ne var şimdi?» diye sorar mı?

«Okuyorum şimdi, görüyorsun» mu der?

Farkına bile varmaz mı?

Eşiniz size şöyle sevgiyle, şefkatle dokunmayalı ne kadar oldu?

Yoksa, ancak sevişme öncesinde mi okşamak ister?

Dokunma duyumuzu ne kadar az kullanıyoruz.

Desmond Morris «Sevmek dokunmaktır» diyor.

Günlük hayatımızı şöyle bir düşünelim. Nelere dokunuyoruz, nelere dokunmuyoruz diye bir düşünelim.

Galiba en az birbirimize dokunuyoruz. En az insana dokunuyoruz.

Oysa, dokunmak nice incelikli, nice duyarlı bir duyu.

Beş duyuya devam.

Koklama duyumuz var değil mi?

İyi kokular var, kötü kokular var, güzel kokular var.

Kadınların kokuları daha iyi algıladığı da bilimsel bir gerçek.

Kadınların çoğu, pipo tütünü kokusundan hoşlandıklarını, yaprak sigarasının kokusundan hoşlanmadıklarını söyler.

Her insanın kendine özgü bir kokusu var.

İnsan kokusu kendine özgü bir dünya. Bir çocuk, annesinin gardırobunun kapısını açıp da duyduğu kokuyu içine çekerek «annem kokuyor» dediği zaman doğruyu söylemektedir. Orada «annesi kokuyor»dur. Bir erkek sevdiği kadını kokladığı zaman, bir kadın sevdiği erkeği kokladığı zaman önemli bir duyu yaşanmaktadır.

«Kadın kokusu» bir film, bilmem gördünüz mü? KOKU-Das Parfüm, bir romanın adı. Patrick Süskind'in bu romanı bizde de yayınlandı. Kokusu olmayan bir insanın öyküsü bu. Düşündürücü.

Erkek kokusunun birlikte yaşanan kadının âdetlerini düzenledi-

ği anlaşıldığından beri kokunun insan hayatında önemli bir boyutu da ortaya çıktı.

Duyuların daha nice boyutu var. Bilemediğimiz. Körleşmiş. Duygusuzlaşmış. Aşınmış. Yalama olmuş. Kullanıyor sanıp da kullanamadığımız. Kullanma gereğini duymadığımız. Ayrımına varmadığımız.

Beş duyunun biri de tatma duyumuz. Tat organımız da dilimiz. Onu nasıl kullanıyoruz? Yemekte mi? Belki, yemekte bile değil. Önümüze konan yemeği bir an önce yiyip kalkmayı düşünürken tat duyumuzu nasıl kullanacağız?

Acı, tatlı, ekşi, tuzlu. Hepsi bu mu?

Beş Duyumuzla Yaşamak...

Beş duyuyla yaşamayı belki de yeniden öğrenmemiz gerekiyor. Beş duyuyla doğaya bakmayı, insana bakmayı, beş duyuyla sevmeyi belki de yeniden öğrenmek gerekiyor.

Cinsellik cinsellik denen şey, belki de beş duyuyla sevişmeyi bilmektir.

Belki de duygularımızın eğitilmesi gerekiyor. Yeniden yeniden eğitilmesi gerekiyor.

Duygularımıza hayatımızda yitirdiğimiz yeri yeniden vermemiz gerekiyor. «Ne olacak?» demeden, «olsa ne olur, olmasa ne olur?» demeden, «bir bu işimiz mi kaldı» demeden, duygularımıza yeniden bakmamız gerekiyor.

Kimbilir, belki de «yaşama sevincini yitirmek» dediğimiz şey budur.

Yeniden insan olmak, yeniden canlı olmak, yeniden yaşamak.

Asıl işimiz bu değil mi?

Tatil: Dinlenme mi, Yorgunluk mu?

«Tatil iyi de, dinlendim mi, yoruldum mu anlayamadım. Tatilde hiçbir iş yapmayayım diyorum olmuyor. Gene onu getir, bunu götür, çocuklara göz kulak ol, orayı topla, burayı temizle, evden beter. Tek başına tatile gidenlere imreniyorum. Bir tura katılacaksın, hiçbir şeyle ilgilenmeyeceksin. İşte ona tatil derim ben.»

«Tatil iyi geldi, ne olursa olsun. İnsan anlamıyor, ama bütün yıl yoruluyor demek ki. Çevre değişikliği iyi geldi. Orada iyiydi ya, döndükten sonra ayrıca bir dinlenme tatili gerekli. Bir şey diyeyim mi, tatilde daha çok yorulmuşum. Dönüp geldik, çamaşırdı, temizlikti, tatil mi yaptım, dinlendim mi, unuttum gitti.»

«Seneye başka bir yer bulalım. Ben gürültü istemiyorum. Denizinde menizinde değilim, kafamı dinleyeyim yeter. Şöyle insanı az, sesi az, kiri az bir yer bulalım. Dinlenmek istiyorum, dinlenmek.»

«Aman anne. Kendi başımıza kalacak olduktan sonra evden çıkmaya ne gerek var. Tatilde eğlence olmalı. Müzik, hareket, yeni arkadaşlar. Siz uyuşmuşsunuz. Tatile mi gidiyoruz, yaşlılar yurduna mı?»

«Bakalım seneye tatil yapabilecek miyiz? Fiyatlar korkunç, artmış. Düşündüğümüz paranın neredeyse iki katını harcadık. Millet nasıl rahat para harcıyor anlamıyorum. Nereden buluyorlar bu parayı? Sizin de parayı falan düşündüğünüz yok. Onu alalım, bunu içelim. İyice silkelendik ha.»

«Senin de paradan başka düşündüğün yok. Yılda bir kere tatile çıkmışız, ne yapalım yani. Zamanında bir yazlık edinseydik şimdi nereye gideceğiz diye düşünmezdik. Tatil başkalarına rahatlık, bize dert. Bıktık vallahi.»

«Yazlık mı? Hep aynı yer, aynı insanlar, aynı konuşmalar. Bedava verseler istemem. Evden ne farkı var yazlığın. Üstelik, kışın da aklın kalacak. Kapı açık mı, camları kırdılar mı? İstemem.»

Reklamlardaki Tatil Nerde?

Ne güzeldir reklamlardaki tatil. Havuzun kenarına uzanmış genç kadın. Yanında, ayakta duran genç bir erkek. İkisinin de elinde içkileri. Bronzlaşmış tenler, mutluluk yayılmış yüzler, incecik vücutlar, çevrelerinde küçük masalar, uzaktan görünen garsonlar. Ah, reklamlardaki tatiller.

Reklamlardaki genç kadının, genç erkeğin de ne para derdi vardır, ne yıkanacak çamaşırı. Akılları fikirleri «şimdi ne içelim?», «akşam nereye gidelim?» diye çalışır. Tatil diye buna denir işte. Neyse, biz şimdilik reklamdaki güneş yağını alalım da, belki bir yanımız onlara benzer.

Belki de tatilin en güzel yanı bir umut olmasıdır. İnsanın yaşadığı çevreden, yaptığı işten, her gün gördüğü insanlardan, sıkıntılardan, bıkkınlıklarından, tekdüzeliğinden kaçma umudu. Belki de, kendinden bile kaçma umudu.

Onbir Ayın Bir Sultanı

«Onbir ayın bir sultanı» diye ramazan ayına denirdi. Ramazan ayını sultan sayanların sayısı artsa da, insanların aklındaki «sultan ay» tatil ayıdır. Evde yoruldunuz mu, gelsin «aman bu yıl iyi bir tatil yapayım» isteği, işten sıkıldınız mı, gelsin «bu yıl tatile temmuzda çıkayım» düşüncesi.

Tatile bunca umudu yüklemek yanlış ama, başka yolumuz yok. Hem, bunca umudu tatile de yüklemesek ne yapacağız? Umut yüklenecek ne kaldı hayatımızda?

Tatile umutlarınızı götürün, ama sorunlarınızı götürmeyin. İnsan varsa sorun da vardır. Ne yapalım? Gelin, tatilimizi sorunların da tatili yapalım. Aklımıza takılan ne varsa erteleyelim. Tatile kendimizi götürelim.

Herkesin de tatile kendini götürmesini kabul edelim. Kendi tatilimizi başkasına kabul ettirmeye çalışmayalım. Bu «herkes», özellikle eşimizdir, çocuklarımızdır.

Tatilin Keyfini Çıkarmak

Tatilin keyfini çıkarmak bizim elimizdedir. Ama, bu keyfi kaçırmak için elimizden gelen her şeyi yapmaya da pek meraklıyızdır.

«Kitap mı okuyorsun? Tatilde kitap okunur mu?»

«Gez, toz başka düşündüğün yok. Derslerine de arada bakıversen ne dur?»

«Şu sigarayı biraz az içsen olmaz mı? Güya temiz havaya geldik.»

«Kadına bak. İnsan o mayoyu giymeden önce vücuduna bir bakar. Sen kim, o mayoyu giymek kim?»

«Şu yanıımızdakilere öyle kızıyorum ki. Bıraktılar çocukları deniz kenarına. Boğulsalar haberleri olmayacak.»

«Hadi, kalkalım artık. Duşlar kalabalık olur sonra.»

Bırakalım bu kent alışkanlıklarını. Bırakalım bu titizlenmeleri,

kaygılanmaları. Herkesi biraz kendi haline bırakalım. Kendimizi de. Asıl kendimizi. Kendimizi biraz kendi haline bırakalım. Denizin maviliklerine bırakalım. Kumların sıcaklığına bırakalım. Güneşin ışınlarına bırakalım. Asıl gereksinmemiz belki de odur.

Tatilde İnsanı Tanımak

Tatil günleri, insanları yeniden tanımak için iyi bir fırsattır. Günlük hayhuyun içinde yeterince dikkat etmediğimiz davranışları, insan değişmelerini tanıyabiliriz. Eşimize ne kadar uzun süredir şöyle dikkat etmediğimizi tatilde anlayabiliriz. Onun değişen özlemlerini, değişen beklentilerini fark etmenin zamanıdır şimdi. Büyüyen çocuklarımızı fark etmenin zamanıdır.

Bu fırsatı kaçırmayalım, değerlendirelim. Uzun zamandır yakınlarımızla bile böyle yakın olmadık. Onlara bakalım, anlamaya çalışalım, onlara karşı nerelerde yanlış yaptığımızı düşünelim.

Kendimize de yakından bakalım. Bizde neler değişti, neler değişmedi, düşünelim. Hayattan neler bekledik, neler oldu, daha neler bekliyoruz, düşünelim. Tatil günlerinin bize verdiği fırsattan yararlanalım.

Tatil Kişilik Geliştirir

Biz pek fark etmeyiz ama, tatil insanın kişiliğini geliştirir. Yeni yerler görmek, kısa süre için de olsa yeni bir yaşama biçimini denemek, yeni insanlar görmek, insanın kişiliğini geliştirir.

Çocuklar için topluma karışmak, gençler için yeni arkadaşlar edinmek onların kişiliğini geliştirir. Onların toplumsallaşmasında önemli bir rol oynar.

Tatili sadece dinlenme saymak, sadece günlük hayattan uzaklaşma saymak, eksik değerlendirmedir.

Tatil hayata yeni bir yerden bakma şansıdır. Çevreye, doğaya, insana yeni bir yerden bakma şansıdır.

Bu şansı kullanabilenler için tatilin özel bir değeri vardır.

Kişiliğimize yeni bir şeyler katmak, kişiliğimizi zenginleştirmek, kişiliğimizi güçlendirmek için tatili kullanmak akıllı bir davranıştır.

Tatil Dışında da Dinlenmesini Bilmek

Tatilden dönüş biraz tatsızdır kuşkusuz. Güzelim tatil günleri bitmiştir. Tatilden geriye yorgunluk, yıkanacak giysiler, boşalmış bir cüzdan kalmıştır. Ama, güzel günleri unutmayalım, bu duyguları aşmasını bilelim.

Dinlenmek için sadece tatil beklemeyelim. Kendimize aylık, haftalık, günlük dinlenme zamanları ayıralım.

Ayda bir gün, haftada birkaç saat, günde on beş dakika dinlenmeyi öğrenelim. Bu süreyi kendimize ayıralım..

Dinlenmek, sadece sırtüstü uzanmak değildir. İstiyorsak öyle yapalım. Ama, başka dinlenme biçimleri de vardır. Şöyle bir dolaşmak, müzik dinlemek, kitap okumak ya da benzer bir yolla dinlenebiliriz.

Tatiller gelir geçer, kalıcı olan insandır.

Bizim «Suçlu» Cinselliğimiz...

«Cinsellik konusunda herhalde yazılmadık şey kalmadı.» Gazetelerde, dergilerde yayınlanan yazıları okuyunca insanın aklına bu geliyor. Ama, yazıları okuyunca bakıyorum ki, çoğunun bizim toplumumuzun yaşadığı sorunlarla ilgisi sanıldığından daha az. Cinsel konulardaki yayınların en önemli yararı, bu konuların artık «yasak» olmaktan çıkarılmasına yaptığı yardım.

Yoksa, Amerika'da yapılmış bir cinsellik araştırmasının, Alman toplumundaki cinsel davranışların bize aktarılmasının yararları sınırlı.

Sınırlı, çünkü, cinsel davranışlar, cinsel eğitimler, cinsel sorunlar, her toplumun insan yetiştirme biçimlerine, değer yargılarına, «doğru hareketler-yanlış hareketler» cetveline sıkı sıkı bağlı.

Biz, kendi toplumumuzda insanın cinsel konulardaki anlayışını, davranışını, eğilimlerini, beklentilerini, sorunlarını araştırmadığımız, incelemediğimiz sürece de böyle gidecek.

Bakınız, toplum içinde cinsel konuları hiç konuşmayız.

Bakınız, cinsel konuları aslında çok merak ederiz.

Bakınız, cinsel konuları konuşurken ya sıkılırız, ya güleriz.

Neden? Hâlâ «gizli»dir de ondan, hâlâ «yasak»tır da ondan.

Oysa, cinsellik; doğal bir güdü. Yaşamın bir parçası.

İşte, doğal bir güdü, böylesine «ayıp»la, yasak arasına sıkışırsa, sürekli olarak itildiği yerde gereğinden çok kımıldar, gereğinden çok kendini belli eder. Biz de bu gereğinden çok kımıldayan dürtüyü, aşırı cinsellik sayarız.

Toplumumuzun en çok alıştığı cinsel davranış tipi budur: Gizli, kışkırtıcı, yarım bırakılmış.

Bunun nedeni de, gene toplumun değer yargılarının insandan beklediğidir.

Gizlilik, ayıplanmayı önler.

Kışkırtıcılık, cinsel güdünün itişini belirtir.

Yarım bırakılmışlık, suçtan kurtarır.

Düşünmek ayıp, yapmak suçtur. Ayıpla suç arasına sıkışmış bir güdü de, sürekli diri kalarak yaşamaya çalışmaktadır.

Bir kız çocuğunun nasıl yetiştiğini düşünelim. Bir kadın olarak kendinizi düşünün: Nasıl yetiştiniz? «Kadının Adı Yok»u okudunuz değil mi? Duygu Asena'nın bu kitabında hepimiz, kendi toplumumuzun kadınına biraz daha tanıdık.

Ya erkekler? Erkeklerin nasıl yetiştiğini düşündünüz mü? «Erkeğin Adı Yok»un da yazılması gerekli. Bir erkek çocuğunun doğumundan beri sürekli kışkırtılması onu nasıl etkiliyor, düşündünüz mü? O, arka üstü yatırılmış, pipisi gururla fotoğraf makinesine çevrilmiş çocuk, nasıl yetişiyor? Daha 3-4 yaşlarında başlayan «kızlar oğlumdan korksun» anlayışıyla aşırı erkekleştirilmiş bu çocuk, büyüyüp de tıpkı kız çocukları gibi «ayıp»ların, «günahların duvarlarına çarpınca hangi çelişkileri yaşar? Aşırı kışkırtılmış «üstün erkek»liğiyle, kendi korkuları arasında nasıl bunalır?

Gazetelerin cinsel sorunlar sütunlarında, «penisimin boyu normal mi, yoksa küçük mü?» sorularının sıklığı çok düşündürücüdür.

«Ben çok erkeğim ama, bakalım penisimin bundan haberi var mı?»

Bu «çok erkek»in sürekli kadından övgü beklemesinin, kadını mutlu ettiğinden bir türlü emin olamamasının altında hangi güvensizlikler yatıyor?

Sürekli «çapkın olma», «çapkın görünme», «dayanılmaz erkek olma» dürtüsünün hangi güvensizliklerden kaynaklandığını düşünüyor muyuz?

Erkeklerimiz «anlamak»tan çok «anlaşılma»la uğraşıyorsa, nedeni nedir?

Kadının da, erkeğin de kişiliğini anlamazsak, cinsel sorunlarımızı nasıl çözebiliriz ki? Çözölmeyişi de bundan.

Sevişmek, paylaşmaktır.

Sevişmek, duyguları, düşünceleri, umutları, acıları, sevinçleri, beklentileri, bugünü, geleceği, dünyayı paylaşmaktır.

Böyle olmayan bir sevişme, sevişme değil, «insanlı mastürbasyon»dur.

Sevişmek, kadının verdiği erkeğin aldığı bir eylem değildir.

Sevişmek, çiftleşmek değil, tekleşmektir.

Cinsellik, paylaşılan, hayatın bütünü içinde gelişir ya da kurur.

Tanıdığım akıllı bir kadın, «cinsellik, bir erkeğin sokak kapısından girişiyle başlar ya da biter» demişti. Sokak kapısından girerken kadına sevgi gösteren, onu şefkatle öpen, özlemini belirten bir erkek, gerçekten de, kadını çiçeklendirmiştir. Kapıdan girerken, elindekilere kadına vermeye çabalayan, kadını görmeden «ne yemek var?» diye soran bir erkek, kadından bir şey beklememelidir.

İyi de, bunu erkeğe kim öğretecek? Erkek bunu kimden görecektir, kimden duyacak, nasıl anlayacak, nasıl kavrayacak? Erkeğin sorunu da burada.

Sevişmek, duyguların eylemidir, cinsel organların değil.

Sevişmek, insan beyninin eylemidir, cinsel organlar bir araçtır.

Onun için de, «cinsel özgürlük», «özgür beyin»lerin işidir.

«Cinsel özgürlük», yalama olmuş bir cinsellik değildir. Cinsel özgürlük, gelişigüzel yaşama, sıradanlaşmış ilişkiler, sorumsuzluk falan değildir. Böyle anlayanlar, umutsuz bir arayışın içinde kendileri kötü davrananlardır.

«Cinsel özgürlük», özgür düşünebilen, duygularını zenginleştirebilen, tabuları aşabilmiş, kalıpların dışına çıkabilmiş «kişilik»lerin başarabileceği bir şeydir. O da tek başına olamaz, eşin de birlikte ulaşabileceği bir yerdedir.

Belki de, toplumumuzun insanlarına ilk öğretilmesi gereken, «kendilerinden utanmamak»tır. Kendinden utanmamak, bedeninden utanmamak, cinselliğinden utanmamak, bunun doğal bir şey

olduğunu, bunun insan hayatının bir parçası olduğunu anlatabilmek, doğru bir cinselliğin ilk adımı olmalıdır.

Belki de, bunu bilemediğimizden, bunu öğrenmemiz, yetiştikten sonra öğrenmemiz güç olduğundan pek çok sıkıntıyı çekiyoruz.

Bunu bilmek de yeterli değil ki.

İnsandaki değişimleri hesaba katmıyoruz. Ne kendimizdeki değişimleri fark ediyoruz, ne de birlikte yaşadığımız eşin değişimlerini. Oysa insan değişir. İnsanın değişmesi doğal bir gelişmedir. Cinsellikle, insanın değişimleriyle değişir. Bu değişimleri fark edemezsek cinselliğin nasıl değişmesi gerektiğini de fark edemeyiz. O zaman da iş gelir, sıradan bir yasak savma, tat vermeyen bir yineleme olur çıkar.

Sonuçta gene başa dönülür: Gizlilik, kışkırtma, yarım bırakma.

Kültüre işlemeyen bir cinsel eğitiminin hiçbir yararı olacağı kanısında değilim.

Cinselliği doğallaştıramayan bir toplumda ne pornografiyi yasaklamak, ne de serbest bırakmak çözümdür. Doğal cinselliği yaşamayan bir toplumda pornografi, büsbütün başka bir kışkırtmadır.

İş geliyor, toplumun kişiyi biçimlendirmesine dayanıyor. Üzerinde durulacak konu budur.

Toplumu biz değiştirmeyeceğimize göre, yapabileceğimiz, bütün bunları bilerek, ikili kadın-erkek dünyamızı olabildiğince doğru kurmak, doğru yürütmektir.

İkili kadın-erkek dünyasını doğru kurup, doğru yürütmek için de:

«Cinsel dünyamızı, korkuların, tabuların, ayıpların, günahların yaşadığı bir kâbus şatosu olmaktan kurtaralım. Cinselliğimizden utanmayalım.»

«Cinsel dünyamız, duygularımızın, düşüncelerimizin, yaratılarımızın dünyasıdır. Ortak hayatımızın bir parçasıdır. Öncelikle, birbirimizin kişiliğini tanıma çabasını gösterelim. Kendi kişiliğimizi tanıyalım. Eşimizin kişiliğini tanıyalım. Birbirimize yardımcı olabilmenin başka yolu yoktur.»

«Cinsel dünyamız, ortak dünyamızdır. Birbirimize yardım edelim. Bu dünyayı ancak birlikte geliştirebiliriz. Dikkatli olalım. İnce-

likli olalım. Duyarlı olalım. Heyecanı olduran şey, sıradanlaşmadır, aldırmazlıktır, umursamazlıktır. Eşimizle cinsel konuları konuşmaktan çekinmeydim. Onun da açmaktan çekindiği şeyler olabilir. Onu rahatlatalım.»

«Cinsel dünyamız, her şey gibi değişmektedir. Bizim değiştiği-miz gibi, o da değişecektir. Yenilikleri, yaratıcılıkları birlikte bulalım. Birbirimizi daraltmayalım, genişletelim.»

«Cinsel dünyamızın kurallarını biz koyarız. Bunu bilerek hareket edelim. Cinsel dünyanın kuralları içtenlik, doğruluk, renkliliktir.»

Ne demişler, bilene büyük tat, bilmeyene azap.

Hayatınızın Rengini Biliyor musunuz?

«Bir zamanlar hayatı toz pembe görürdüm. Ne güzel günlermiş onlar. Her şey gözüme güzel görünürdü. Çok mutluydum. Hiç başka türlü olamaz gibi gelirdi. Şimdi, her şey geride kaldı.»

«Ayrıldığım zaman sanki dünya karardı. Günlerce ne yapacağımı bilemeden gezdim durdum. Yerde miyim gökte miyim, bilemedim. Sonra sonra düzeldim. Biraz çevremi fark etmeye başladım. Şimdi, geçen günlerime üzülüyorum. Boşuna kendimi hırpalamışım. Belki de çok önceden doğrusu buydu.»

«Hayatım çok renksiz. Ne yapmalı bilmiyorum. Bütün günlerim birbirinin aynı. Artık görmekten bıktığım yüzler, konuşmak istemediğim hepsi birbirinin benzeri konuşmalar. Hayatım bir alışkanlıklar zincirine dönüştü. Şöyle başımı alıp kaçma, isteğim bile yok. Öyle bıkkınım.»

Hayatın renklerini hiç düşündünüz mü?

Mutluluğun toz pembesiyle, mutsuzluğun simsiyahlığından başka renk yokmuş gibi davranırız. Bir de renksizlik.

Oysa hayatın her döneminin, her diliminin renkleri vardır. Toz pembeyle simsiyah arasında doğanın nice rengi oynasır durur.

İçimizden fıskıran bir sevinç ânının şafak kırmızısı nasıl da sarı-verir bizi. Her yanımız nasıl canlı, nasıl sıcaktır.

Umudumuz birdenbire kırıldığında «renklerimiz» nasıl da soluverir. Bir kahverenginin kendi içine kıvrılmış hüznünü duyarız.

Belki de içimizde bilemediğimiz bir ressam, nerede oturduğunu anlayamadığımız bir ışıkçı var. Yaşadığımız her anın, her duygu-

nun, her düşüncenin renklerini, ışıklarını değıştiren, onları parlatan, soluklaştıran, canlandıran, söndüren bir bilemediğimiz varlık.

«Sarı» günlerimiz vardır, «mavi günlerimiz», «eflatun» günlerimiz, «gri» günlerimiz.

Bazen bir günün içinde nice renkler değışir durur.

«Limon sarısı» başlayan bir güne, sevdiğiniz biri bir avuç «leylak rengi» katıverir, arkadan pembelerle maviler yarışır. Hayatınız «renklenir».

Bazen de canlı bir «kırmızı»yla başlayan günümüz, tatsız bir olayla «gri»leşir, ama sonra tatsızlık düzelir, günün geri kalan dilimini «uçuk mavi» yaşarız.

Her günümüzün içine bir «pembe» noktacık koyabilmeyi, bir tutam «mavi» serpivermeyi, biraz «filiz yeşili» katabilmeyi basarsak.

Renklerin insan üzerindeki etkileri çok konuşulmuş araştırılmıştır.

Kırmızı, canlandırır.

Yeşil, sakinleştirir.

Pembe, neşelendirir.

Gri, hüzünleştirir.

Siyah, düşündürür.

Kahverengi, içine kapar.

Gene de, renklerin etkileri konusunda böylesine önyargılı olmak gerekir. Karşılaştığınız renkler, sizin içinizdeki renk kadar etkili değildir. Bunu siz de duyarsınız, anlarsınız.

Her renk üzerinizde her zaman aynı etkiyi yapmaz.

İnsanın en çok bağdaştığı renk, içindeki renkle uyumlu olan renktir.

«Uçuk mavi» günümüzde koyu mavi bile, bizim için çok iyi değildir. Kahverengi zamanımızdayken kırmızı bize batar, rahatsız eder.

Erkek adları arasında renk olduğunu sanmıyorum, ben rastlamadım.

Kadın adları arasında «pembe» vardır, «beyaz» vardır, «gülbe-yaz» vardır.

Bir kız çocuğuna «pembe» adını koymak ne güzeldir. Bu adı, ce-

saretle yaşayan çingeneler koyar. Hayranlık uyandıracak bir buluş-
tur aslında.

«Hayatımıza biraz renk katmak» nasıl bir özlemdir.

Nedir peki, «hayatımıza biraz renk katmak?»

Günlük akışı içinde tekdüzeleşen hayatımızı, biraz değiştirmek.

Alışkanlıkların içinde kaybettiğimiz duygularımızı, biraz can-
landırmak.

Yılların içinde fark etmez olduğumuz eşimizi, biraz değiştirmek.

Neler neler yapmayız bunlar için?

Bir gün, bir demet çiçeği kapıp masamızın üstüne koymak.

Değişik bir parfüm bulup kokumuzu yenilemek.

«Biraz çevremizi genişletsek» diye düşünmek.

«Kendine şöyle bir bluz alsan» demek.

Şöyle, içimizi kıpırdatacak, içimizi hop ettirecek, «ne güzel» de-
dirtecek bir şey, bir yenilik, bir değişiklik.

Neler neler yapmayız bunlar için?

Giyiniriz, soyunuruz, gezeriz, otururuz, okuruz, seyrederez, ba-
karız, bakmayız, dinleriz, dinlemeyiz, severiz, kızarız, bırakırız. Ne-
ler neler.

Oysa, önce içimizin renklerini görmeyi bilmeliyiz.

Pembelerimizi boğan nedir?

Mavilerimizi örten nedir?

Beyazımızı neler kirletiyor?

Asıl renklerimiz nedir? Bizi biz yapan renkler.

Önce bu renkleri görmeyi, tanımayı başarmalıyız.

Sonra da, ayırık otların bastığı bir çiçek tarhu gibi bizi sarartan,
karartan renkleri bulmayı, ayıklamayı başarmalıyız.

Bunu yapabildiğimiz zaman, kendi renklerimiz ısl ısl parlaya-
caktır. Kendi ışığımız ortaya çıkacaktır.

Kendi rengimiz, kendi ışığımız, hayatın renklerine, hayatın ışık-
larına karışacak, canlanacak, parlayacaktır.

Bu da, kendi elimizdedir.

Kendimizi günlerin süregiden akışına bırakmazsak, yaşama iste-
ğimizin farkına varırsak, kendimizi geliştirmeyi bilirsek, kendimizi
yenilemeyi hayata saygı olarak görürsek, bunu başarabiliriz.

O zaman görürüz ki, sıkıntımızı sürekli alışverişle bastırmak, ne

yapacağını bilemeden oradan oraya koşturmak ya da her şeyi anlamsız bularak yaşamaya küsmek yanlışmış, boşunaymış.

O zaman görürüz ki, aslında, biz kendi renklerimizi bilmezmi-
şiz, bunları anlamazmışız, bunlara uyan renkleri görmezmişiz.

Her insan bir renk cümbüşüdür.

Hayatın insana verdiği renklerden daha fazlasını, insan hayata verir.

Doğa insana yedi renk vermiştir, ama insan doğaya sonsuz renkler verir.

Doğada güneşin doğması ve batması için bir gün gereklidir.

Ama, düşünsenize, insanın içindeki güneşin doğması ve batması bir günde kaç kez olabilir.

Kendi renklerimizi göremezsek, bu renkleri nasıl canlı tutacağımızı bilemezsek, her şeyi başkalarından beklememiz kaçınılmaz olur. Beklediklerimiz gerçekleşmeyince de, umutsuzluğun grisi, siyahı bizi sarar.

Oysa, güneşimiz de, dolunayımız da içimizdedir.

Yeşilimiz, kırmızımız, sarımız, mavimiz, beyazımız, siyahımız içimizdedir.

Renkleri karıştırmak, açmak, koyultmak elimizdedir.

Yeter ki, hiçbir şeyi olduğu gibi kabul etmeyelim.

Hayatı kendi renklerimize yoğuralım, hayata kendi renklerimizi katalım.

Bu da kendimizi, kendi kişiliğimizi geliştirmekle olacaktır. Yaşama cesaretimiz, hayatı görebilme gücümüz, yaratma gücümüz, ışıgımızı parlaklaştıracak, renklerimizi ortaya çıkaracaktır.

Unutmayalım. Hayat, yaşama cesareti olanları sever.

Yaşamak İnsanın İşidir

Yolda bir tanıdığınızla karşılaşsınız:

«Nasılsın? Dur bakayım, biraz kilo mu almışsın?»

Canımız sıkılır. Biraz kilo aldığınızın siz de farkındasınızdır. Ekmeği azaltıp, bazı yemekleri görmezden gelip uğraşıp dururken bu söz canınızı sıkır.

Bir arkadaşınıza rastlarsınız:

«Özledim seni, epeydir görüşmedik. Ne o, sen uykusuz mu kaldın?»

«Bilmem, neden sordun?»

«Şekerim baksana, göz ucunda bayağı çizgiler olmuş.»

Canınız sıkılır. Son günlerde iyi uyuyamadığınızı biliyordunuz. Ama, bunun böyle söylenmesi, fark edilmesi canınızı sıkar.

İlk karşılaşmalarda söylenen sözleri, bir süredir düşünüyorum. İnsanların birbiriyle karşılaşmalarındaki tavırları ne kadar önemlidir. İlk sözler, ilk el sıkışmalar, ilk bakışlar. Çok önemli, çok.

Ama, dikkat ediyorum. İlk sözler genellikle, fizik görünüşle ilgili oluyor. Ayrıca, genellikle olumsuz oluyor.

Ben mi öyle rastlıyorum, yoksa genelde mi böyle, bilmiyorum.

Yüze söylenmediği zaman da, ayrılır ayrılmaz yorumlar başlar:

«Hayret ettim, ne kadar bozulmuş. Kendini iyice bırakmış.»

«Şişmanlanmış, deforme olmuş. Bu yaşta artık veremez de.»

«Yüzüne dikkat ettin mi? Çok çizgilenmiş. Bakmak gerekir şekerim.»

«Üstündekini gördün mü? İyice rüküşlük. Böyle değildi ama.»

Bu tür davranışlara, içe biriktirilmiş bir bencillik dersek doğru olur mu bilmiyorum.

Belki de, gizlenmiş mutsuzlukların, açıklanmamış hoşnutsuzlukların bilinçdışı dürtüsüdür böyle davranışlar.

İnsanların böyle karşılaşmalarında, kendilerinden söz ettiklerinde de olumsuz şeylere öncelik verdiklerini görüyorum.

«Vallahi ne olsun? Çocukların okulu başladı, işi bitiremiyorum. Ne yapsan boşuna. Her gün aynı işler, aynı didinme. Kimsenin seni düşündüğü yok.»

«Geçende bir hastalık geçirdim. Safrakesesiymiş. Tahliller falan. Artık perhiz yapmak gerekiyor. Şimdi biraz iyiyim ama.»

«Sorma, birkaç gün kaçalım da dinlenelim dedik. Burnumuzdan geldi. İnsana dünyada rahat yok derler, doğruymuş. Anlatsam şaşarsın. Yeri değil ya. İşte günler gelip geçiyor.»

İnsanlar birbiriyle karşılaştığında neden bu kadar yakınma, neden bunca sıkıntı aktarılır diye düşünüyorum.

Belki de, doğru dürüst yaşamayı beceremiyoruz da, onun yansımalarıdır bunlar.

Belki de, caddelerimizde yürüyen insanların yüzü ondan böylesine asıktır.

Belki de, toplu yaşadığımız hiçbir yerde kahkaha sesi duyulmamakta.

Belki de, yaşama sevincini yitirdik de farkında değiliz.

Belki de, yaşamaya bırakmıyorlar bizi.

Ne çok belki var. İlk karşılaşmalarda insanın davranışı aslında çok önemli ipuçları veriyor. Önceden kararlaştırılmamış davranışların izlerini.

Önceden düşünülmemiş sözleri.

Önceden hazırlanmamış hareketleri.

Oysa, şunları duymak ne güzel olurdu:

«Epeydir görüşmedik, bir bakayım. Sahi, bana söyler misin, her zaman böyle güzel olmayı nasıl başarıyorsun?»

«Seni çok özledim. Geçen gün bir film gördüm. Tam senin seveceğin filmdi. Aklıma geldin, sen de görseydin diye düşündüm. Onu mutlaka gör.»

«Nerelerdesin? Birbirimizi göremiyoruz. Yeni bir çiçek yetiştirdim. Sana ondan bir filiz vereyim. Hiç değilse aynı çiçeğe bakarız.»

Dostlar arasında sıkıntıları paylaşmak, kuşkusuz güzel.

Ama, sıkıntıları yüklemek, paylaşmak değil ki.

Geçenlerde, uzun yıllar görmediğim bir arkadaşım rastladım. Uzun yıllar dediğim, on yıldan fazla birbirimizi görmemiştir.

Sarıldık birbirimize.

İlk sözü:

«Sen kilo almışsın» oldu.

Düşündüklerimi açıkladım:

«Tamam, ben kilo aldım. Ama bak on yıldan fazla görüşmedik. Beni görünce aklına bu mu geldi? Konuşacak nice konumuz varken.»

Neden duygularımız değil?

Neden düşündüklerimiz değil?

Neden hayatın güzellikleri değil?

Neden böylesine tıkanıyoruz?

Neden yaşadıklarımız değil?

Belki de, hayatımızın düğümleri bu soruların yanıtlarında yatıyor.

Bilirsiniz, biraz çok gülsek, içimize bir korku gelir:

«Çok güldük, ağlayacağız galiba.»

Neden biraz gülmenin arkasından ağlama gelsin?

Nerelerden süzülüp gelmiş bu «acıya dönük yaşam?»

Elbette sıkıntıları biliyoruz. Dertleri biliyoruz. Acıları biliyoruz.

Ama, yaşamak bütün bunlara tıkanıp kalmak değil.

Yaşamak sıkıntıları, dertleri, acıları aşarak, yaşama sevincini bulmak, diriltmek, yeşertmek demek.

İnsanın buna gücü var.

İnsanın, yaşama gücüne sahip olduğunu bilmesi gerekiyor.

«Siz öyle diyorsunuz ama, benim yaşadıklarımı bilmiyorsunuz. Günler hep birbirinin aynı. Tam biraz nefes alayım diyorum, karşıma yeni bir sıkıntı çıkıyor.»

Bu yalnız sizin hayatınız değil ki.

Binlerce, milyonlarca insanın hayatı böyle.

Ama siz de bir güç var ve siz bunun farkında değilsiniz sanıyorum.

Bu güç, YAŞAM GÜCÜ'dür.

Eğer bu «yaşama gücü» olmasaydı, insanlar sıkıntılarını, dertlerini, acılarını aşabilir miydi?

Doğaya bakın.

Güneş her akşam batıyor, ertesi sabah yeniden doğuyor.

Güneş her gün yeniden doğuyor.

Bunun anlamı vardır.

Yeni doğan her gün, insanın yeniden doğuşudur, insanın yeni bir güne gözlerini açışıdır, insanın yeniden doğan dünyaya yeniden gelişidir.

Yanılmayın, hiçbir gün diğerinin aynı değildir.

Güçlüklerinizi yenebilirsiniz. Yaşama gücünüz bütün sıkıntılının üstesinden gelebilir. Yeter ki, siz buna ve kendinize güvenin.

Mutsuzsunuz değil mi? Bilin ki, mutlu olabilirsiniz.

Yeter ki kendinize güvenin.

Yaşamak insanın omuzlarına binip de, çekilmez bir yük halini

alınca, insan kendisinin ne kadar güçsüz olduğunu düşünür, hiçbir şey yapma isteği duymaz.

Bilin ki, bu geçicidir. Yaşama gücünüz size destek olacaktır, bu güçlükleri aşacak desteği size verecektir.

Yeter ki, bunu bilin, buna inanın, kendinize güvenin.

İşte o zaman, içinde duyduğunuz yaşama gücü çevrenize de yansiyacaktır.

İşte o zaman, karşılaştığınız insanlarda iyi şeyler göreceksiniz, onlara iyi şeyler söyleme isteği duyacaksınız.

Yaşamak insanın hakkıdır. Sizin ve herkesin.

Hayatınıza güzel şeyleri getirin. Dünyanın bütün güzellikleri insan içindir.

Müzik, resim, kitaplar, çiçekler, filmler, tiyatro oyunları...

Yaşamaya üşenmeyelim.

Bir gün epeydir görmediğiniz bir dostunuza telefon edin.

Hiçbir nedeni olmadan arayın onu. Bilin ki, dostunuzu sevindireceksiniz.

Ve siz de sevinç duyacaksınız. Yaşama sevincini duyacaksınız.

Yaşamak, insanın işidir.

Beni Kimse Anlamıyor

«Beni kimse anlamıyor. Düşünüyorum da, bugüne kadar boşuna uğraşmışım. Oysa, ne çok emek verdim çevremdeki herkese. Eşim mutlu olsun diye, çocuklarım iyi yetişsin diye çırpındım durdum. Annem-babam rahat etsinler istedim. Meğer kimse bir şeyin farkında bile olmamış. Kimse beni anlamıyor. Farkında bile değiller.»

«Sen anlaşılmayı boşuna beklemişsin, ben çoktan ümidimi kestim. Herkes kendi dünyasında. Koca, çocuklar, ana baba. Ne zaman farkına varırlar biliyor musun? Bir hizmeti eksik yaparsan eleştirmek için. Artık biliyorum bunu. Ben de onlara aldırmiyorum. Hadi bakalım, ne halleri varsa görsünler.»

«Ben anlaşılmaktan vazgeçtim, artık onları da anlamıyorum. Zaman zaman eşime bakıyorum, çocuklarıma bakıyorum. Ne düşünürler, ne isterler, kim bunlar, bilemiyorum. İnanır mısın, bazen bana öyle yabancı geliyorlar ki. Neden böyle oluyor, onu da bilemiyorum.»

Çevreme bakıyorum, bu yakınmaları duyuyorum.

«Anlaşılmak» bu denli lüks-mü oldu?

İnsanlar birbirine bu kadar yabancılaştı mı?

Yalnız kadınların değil, erkeklerin yakınmaları da böyle.

«Karım beni anlamıyor. Anlama çabası da yok zaten. Gündelik bir-iki söz de olmasa hiç konuşmayacağız nerdeyse.»

«Çocuklar mı? Onlar hepten kendi havalarında. İstediklerini yap, yeter. Bir isteklerine hayır de de gör, bir karış surat. Senin farkında bile değiller.»

«Neden bu duruma geliyoruz?» diye düşünüyorum.

İnsanların arasındaki bağ neden gevşiyor, neden kopuyor?

Bir evin içindeki insanlar neden birbirine yabancılaşıyor?

Bir toplumun insanları neden birbirinden uzaklaşıyor?

Ekonomik sıkıntılar mı?

Kuşaklar arasındaki farklılaşma mı?

Televizyonun etkisi mi?

Bunların hepsi mi, başka şeyler mi var?

Oysa, iki insanın birbirini anlaması ne güzeldir.

Belki aşk bile sadece budur.

«Beni anlıyor, beni sadece o anlıyor.»

«Beni anlıyor, o beni anlıyor.»

«Beni anlıyor, bunu biliyorum, beni o anlıyor.»

Bir insana bağlanmanın başlangıcı «anlaşılmak» değil mi?

Arkadaşlık, dostluk, yakınlık, sevgi, insanı gereksinme hep bu etkilenişin çevresinde gelişmiyor mu? Anlaşılmak, anlamak.

Başka ne, başka neler insanı yalnızlaşmadan kurtarabilir?

Yalnız kalmaktan neden korkarız?

Bu korku belki de özünde, bir gün gelip anlaşılmayacağından korkmaktır.

Anlaşılmamak kaybolmak gibi bir şey.

Bilmediğiniz bir kentte yaşamak, bilmediğiniz insanlarla yaşamak, dilini anlamadığınız bir ülkede yaşamak. Böyle bir şey.

Anlaşılmamak, bilinmemek, farkına varılmamak.

İnsanın giderek kendine kapanması, kendi içine gömülmesi, bunalması, hep bu mu?

İnsanın insanı kaybetmesi. Giderek bunu mu yaşıyoruz?
Aşkımız böyle mi yitip gidiyor?

Hele Bir Soluk Alalım

Durun bakalım, hemen umutsuzluğa kapılmayalım. Bir soluk alalım.

Galiba sorunun özünü yakaladık.

Şimdi düşünelim. Birlikte düşünelim.

Önce şunu bilelim: Sorun varsa çözümü de vardır.

Çözüm de bizim elimizdedir.

Anlaşılmıyoruz, bu doğru.

Bu doğrunun yanında başka bir doğru daha var: Biz çevremizi anlıyor muyuz?

Çevremizi anlamak için yeterince çaba harcıyor muyuz?

Çevremizi anlamak gereğine inanıyor muyuz?

Çevremiz, yani, eşimiz, çocuklarımız, ana-babamız, kardeşlerimiz, dostlarımız.

Çevremiz, yani çalışma arkadaşlarımız, komşularımız, tanıdıklarımız.

Çevremiz, yani, yazısını okuduğumuz yazar, filmini gördüğümüz yönetmen.

Çevremiz, yani, saçımızı düzelden berber, gazetemizi aldığımız, alışveriş yaptığımız insanlar.

Biz onların farkına varıyor muyuz?

Biz, onlara bir «günaydın» diyor muyuz?

Biz, onlara bir «nasılsın?» diyor muyuz?

Biz, onlara bir «siz de çok yoruluyorsunuz» diyor muyuz?

Yoksa, onları bize hizmetle yükümlü kişiler olarak mı görüyoruz?

Farkına bile varmadan onları «eşya»laştırdık mı?

Bunu da kendimize soralım.

Anlaşılmamak çok acı geliyor bize, değil mi?

Onlara da acı geliyordur.

Onlar da anlaşılmak istiyordur.

Bakın ne diyeceğim.

Gelin, biz çevremizi anlamak işini ele alalım.

Çevremizi anlamak gereğine inanalım.

Onları anlamak istediğimizi belirtelim.

Üşenmeyelim. Bunu iş edinelim. Buna zaman ayıralım. «Ne olacak sanki» demeyelim. «Onlar yapmalı bunu, bu onlara düşer» demeyelim. Biz yapalım.

Bir akşam, eşimize «bu akşam seninle konuşmak istiyorum, biliyor musun çoktandır şöyle baş başa konuşmadık» diyelim. «Ne konuşacağız şimdi, hep konuşmuyor muyuz?» derse yılmayalım. «Hayır, konuşmuyoruz, hiç konuşmuyoruz» diyelim. Ona kendimizi anlatmaya girişmeyelim. Onu anlamaya çalışalım. Düşüncelerini, duygularını, umutlarını, umutsuzluklarını, düş kırıklıklarını, canını sıkın şeyleri anlamaya çalışalım. Bırakalım, o konuşsun.

Eşimizle dostluğumuzu, arkadaşlığımızı onaralım, tazeleyelim.

Çocuklarımızla gençlik sorunlarını konuşalım. Geleceğin dünyasını nasıl gördüklerini soralım. Arkadaşlığımızı, dostluğumuzu kuralım, pekiştirelim.

Dikkat. Bütün bunları içtenlikle yapalım. Onları anlamak için yapalım. Taktik olarak yapmayalım. «Ben bunu yaparsam, onlar da karşılık verir» diye yapmayalım. Onlar belki aynı şeyleri yapmayacaktır. Ama, sizin çabanızı göreceklerdir, sizi anlayacaklardır. Size sevgi duyacaklardır.

Anladıkça anlaşılacaksınız.

Anlaşılmamaktan yakınıyorsunuz, değil mi?

Haklıydınız. Ben size hak verdim, değil mi?

Ama, çevrenizin de anlaşılmadığını söyledim. Bu da doğrudur.

Şimdi, bu yabancılaşma çemberini kırmanızı istiyorum.

Siz başlayın.

İnsanın insanı kaybetmesinin sorumlusu gene insandır.

Dünyada insandan daha değerli ne var ki?

Ama, bakalım çevremize, her şey insandan daha değerli olmuş.

Gündelik hay huy, evin eşyaları, giysiler, çocuklarımızın sınavı, vergi iadesi fişleri, kalabalık otobüsler, nezle, yorgunluklar...

Aman, bütün bunların arasında insanı kaybetmeyelim.

İnsanı kaybetmek kendimizi kaybetmektir.

Bütün güçlükleri insanlarla birlikte yeneceğiz. İnsanlarla birlikte. Biz.

Çemberleri birlikte kıracağız. BEN değil, BİZ. Aman dikkat.

Çiçeklere su verelim, köklerini ayıklayalım, topraklarını temizleyelim.

Emeklerimiz boşa gitmeyecektir.

Onlar da bize çiçekler verecektir.

Kadınlıktan Uzaklaşmak

«Çalışan kadınlar kadınlıktan uzaklaşıyor. Evlerine ilgisi azalıyor, erkeğe eskisi gibi şefkat göstermiyor. Bunda para kazanmalarının rolü de var ya. Erkeğine eskisi gibi bağlı olmuyorlar. Kendilerine de pek bakmıyorlar, sabah saçlarına iki tarak atıp yallah işe. Ne bileyim, kadınlıktan uzaklaşıyorlar işte.»

Böyle değerlendirmeler duyuyorum. Yalnız bazı erkeklerden değil, çalışmayan kadınlardan da duyuyorum böyle sözleri.

Çalışan kadınlar, para kazanan kadınlar «kadınlıktan uzaklaşıyor» mu?

Peki, «kadın olmak» nedir?

Galiba, «kadın olmak»tan değişik şeyler anlıyoruz, sorun da belki bu.

«Kadın olmak», kadın olarak doğmak mıdır?

«Kadın olmak», kadınlara özgü diye bilinen işleri yapmak mıdır?

«Kadın olmak», yumuşak olmak, şefkatli olmak, yardımcı olmak mıdır?

«Kadın olmak», erkeğe bağımlı olmak mıdır?

Böyle düşüncelerin sahipleri genel olarak şu kanıtları sözlerine destek yaparlar: Kadınlar çocuk doğurmak için yaratılmıştır. Bedenleri buna göre hazırlanmıştır. Öyleyse, görevleri çocuk doğurmak, sonra da evde kalıp çocuklarını büyütmek, bunun için de ev hizmetlerini görmektir.

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinde erkek-kadın arasındaki işbölümü şöyleydi: Erkekler beslenmek için avcılık yapardı, yaşlı kadınlar çocukları büyütür, bitkilerden ilâçlar hazırlardı, genç kadınlar ve kızlarsa gene beslenmeleri için doğadan ot toplarlardı.

Dışarda avlanmak işi erkeğin, yakında çalışmak, ev işlerini yapmak kadınındı.

Kuşkusuz, kadının beden fizyolojisi, çocuk doğurmak için hazırlanmıştır.

Ama, kadını çocuğunun bakımına, ev hizmetlerine, erkeğin çalışmasına bağımlı kılan olgu, kadının fizyolojisi değil, toplumda egemen yaşama biçimidir.

Gerek tarihteki gelişmelere, gerekse bugünkü kırsal kesimde yapılan üretim işlerine bakalım, kadının sürekli çalıştığını görürüz.

Endüstrileşmenin başlamasıyla kadın işçiler, en ağır işlerde çalışan kız çocukları, tarlada çalışan kadınlar gözümüzün önünde değil mi?

Tanrı kadını çocuk doğursun, evine baksın diye yaratmıştı öyle mi? Peki, tarlalarda yıllardan beri çalışan kadınlar Tanrının isteğine karşı mı geliyordu?

Savaşlar çıkıp da erkekler cepheye gidince, cephe gerisinde, kentlerde, kasabalarda, köylerde bütün hizmetleri üstlenen kadınlar değil miydi?

Bütün bunları görmezden gelmek «kadın olmak» konusuna yanlış bakmaktan kaynaklanıyor kuşkusuz.

«Kadın olmak» için ne evine kapanıp kalmak gereklidir, ne «süslenmesini bilmek» yeterlidir. Yumuşaklığı, şefkati, ilgi göstermeyi sadece kadından beklemekse, erkek egosunun şartlandığı yanlış bir beklentidir.

Toplumdaki üretime, hizmetlere, hareketlere katılmak erkek, kadın ayrımı olmaksızın bütün insanların paylaşması gereken bir eylemdir.

Yumuşaklık, şefkat, ilgi kadının değil, herkesin sahip olması gereken davranış biçimleridir.

İnsanların birlikte yaşamaları birinin ötekine bağımlı olmasına değil, ortak dayanışmaya, karşılıklı sevgiye, birlikte olma isteğine bağlı olmalıdır.

Aslında, yaşayan gerçek de bu değil midir?

Bugün süregelen birçok evlilik her iki taraf için de sıkıntılarla doluysa, bunun nedeni artık bitmiş birliktelik isteklerine rağmen, bir tarafın bağımlı olmasıyla sürmesi değil midir?

Mutsuz evliliklerin temeldeki nedeni bütün bunlar değil midir?

Tarihin ilk dönemlerinde dağda, bayırda ot toplayan kadınlar

Üretim katılıyor sayılmalıdır. Gerçek anlamda bir üretim olmamasına rağmen, «ot toplama» eylemi kadının çalışmasıdır.

Bugün, çalışan kadınların kadınlıktan uzaklaştığını söylemek, binlerce yıl öncesinin daha gerisinde kalmış bir düşüncedir.

Hele, bu düşüncayı çalışmayı hiç düşünmeyen kadınların söylemesi, sadece, kendi durumlarına geçerli bir mazeret bulma çabası olmalıdır.

«Kadınları zayıf», «erkekleri güçlü» olarak niteleyen düşünce de, gene böyle yanlış toplumsal şartlandırmalardan birisi.

Küçük yaştan erkek çocuğuna «sen erkeksin» diyerek onu, erkek rolüne özgü şartlandırmalara iten toplum, erkek çocuğunun insanca davranışlarını engelleyerek, onu duygularını söylemez, kızlara karşı kuşkucu, hiçbir koşulda ağlamaz yetiştirerek sonraki yanlışların tohumlarını atmıyor mu?

Küçük yaştan kız çocuğuna «kızsın, sana yakışmaz», «o erkektir yapar, sen yapamazsın», «erkekler kötüdür, kızlardan hep yararlanmayı düşünürler» diyerek başka yanlışların dehlizleri yaratılmaz mı?

Sonra da, hayatın güçlükleri karşısında apışıp kalan erkekler, erkeğe karşı kaskatı kadınlar, neden böyle oluyor diye düşünüp durmaz mıyız?

Kadınların çalışmasının karşısındaki güçlükler, kadının «zayıflığı» değil, çalışan kadının toplumsal açıdan yeterince desteklenmemesidir.

Bugün birçok meslek sahibi kadının çalışma hayatından uzaklaşması, çocuğunun olması nedeniyle gerek çocuk bakımının, gerekse ev hizmetlerinin ağırlaşmasındandır.

Eğer çocuk kreşleri gerekli sayıda, gerekli nitelikte kurulabilse, birçok kadın çocuklarının bakımından emin olarak çalışmalarını sürdürebilirdi.

Gene, erkekler ev işlerinde eşlerine yardım etmeyi, birlikte yaşamının doğal gereği olan bir dayanışma saysaydı, kadın çalışmasının önündeki önemli bir engel kalkardı.

Kadının çalışması, bir iş, bir meslek sahibi olması, kadınları «kadınlıklarından uzaklaştırmaz», tersine onların «kadınlık bilincine» daha sağlam olarak erişmesini sağlar.

«Kadın olmak», erkeklerin gözündeki kadın imgesine sahip olmak değil, «kadın olma bilinci»ne sahip olmaktır.

«Kadın olma bilinci» de, erkeğe arkadaş, çocuğa anne, topluma yararlı katkısı olan yurttaş, insanlığın gelişmesini kavrayan insan olmayı bilmektir.

Kadın olma eylemini bir görüntü, özü olmayan yapay davranışlar, katkısız beklentiler sahibi olmak olarak görmek toplumun yanlış kalıplara dökülmüş şartlanmalarıdır.

Bugün, birçok kadını mutsuz eden temel etken, «bir işe yaramadığı» duygusudur, yaptığı işlerin kendisini ruhsal açıdan doyurmamasıdır. Böylece, bir türlü sağlayamadığı özgüvenini, başkalarının gözünde sağlamaya çalışarak bir çıkış yolu aramakta, bu da nedenini pek bilemediği bir doyumsuzluk yaratmaktadır.

Erkekse, bu durumu göremediği için, her şeyi olduğunu düşündüğü kadının neden mutsuz olduğunu kendine sorup durmaktadır.

Kadın-erkek birlikteliğinde mutluluk, birinin ötekini taşımasıyla değil, iki insanın birlikte, yanyana yürümeyi başarabilmesiyle sağlanır.

İşin özü, daha çocukluktan başlayarak gerek kız çocuklarına, gerekse erkek çocuklara «kadınlık» ve «erkeklik» konusunda doğru izlenimler verebilmektir.

Oysa, kadınlar da, erkekler de kız çocuklarına «eziklik» duygusunu, erkek çocuğunaysa «üstünlük» duygusunu vermekte, böyle büyüyen çocuklar da ilerde bu duygularını kendi çabalarıyla değiştirmek zorunda kalmaktadırlar.

Bugün, bazı çevrelerde oluşan «kadın hakları» çalışmalarını, toplumda yaygın bir davranış saymak yanlış yapılmamalıdır.

Toplumumuzun büyük çoğunluğu henüz kadın-erkek konusunda geleneksel davranış kalıplarının dışına çıkamamaktadır. Bu büyük çoğunluğun kısa bir sürede ve bu yolla davranışlarını değiştireceği sanılmamalıdır.

Kadın-erkek ilişkilerindeki geleneksel kalıbı değiştirecek olan, kadının gerçek anlamda üretime katılması, bu ilişkilerdeki önyargıyı değiştirecek eğitim, toplumdaki «kadınlık imge»sinin yerine «kadınlık bilinci»ni koyacak davranışlardır.

Böylece kadını «kadınlıktan uzaklaştıran» etkenin çalışmak de-

ğil, çalışmamak olduğu, erkeğin hoşuna gitmenin yapaylığı olduğu, kendini bile bile kullandırmak olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Kadın olmak özünde insan olmaktan başka nedir ki?

Toplumun «Örnek Kadın» Modeli Değişirken

Japonya'da genç kızların tek emeli evlenip bir oğul sahibi olmakmış. Böylece, ilerde oğullarının büyüüp evleneceğini, kendilerini de «her dediği yapılan bir oğul anası» olacağını düşünürlermiş. Evlenip de eşlerinin annelerinin her dediğini yaparken, geceleri kaynanalarının masajını yapıp, ne zaman su isteyeceğini beklerken hep kendilerinin de bu duruma geleceği günü hayal ederlermiş.

Bugün, Japonya'daki genç kızların «örnek kadın» modelinin değiştiğini sanırım. Japonya'daki gelişme, endüstrileşme, kadınların çalışma hayatına girmesi bu modeli değiştirmiş olmalıdır.

Ülkemizde «örnek kadın» modeli neydi? Bugün nedir? Değişiyorsa, nasıl değişmektedir? Neden değişmektedir?

Görünen odur ki, ülkemizde «örnek kadın» modeli değişmektedir.

Ülkemizin «örnek kadın» modeli neydi? Genç kız olarak büyürken ev işlerini öğrenen, yemek yapmayı, dikiş dikmeyi öğrenen, evleneceği eşini rahat ettirmeyi, mutlu etmeyi amaçlayan, buna hazırlanan, emeli evlenmek olan, bu emele ulaştınca, «evinin kadını» olmayı bilen, bütün güçlükleri göğüsleyerek yuvasını sürdüren, çocukları olan, çocuklarını büyüten, yetiştiren kadın.

Örnek kadın buydu.

Bugün de, birçok çevrede «örnek kadın» modeli budur.

Ama, birçok çevrede de bu model –sessiz sedasız– değişmektedir.

«Evinin kadını» yerini «çalışan kadın»a bırakmaktadır.

«Çalışan kadın», kendisi de para kazanan kadındır.

«Para kazanan kadın»ın evin yönetiminde söz hakkı olmaktadır.

«Söz hakkı olan kadın» yalnız eşinin mutluluğunu değil, kendi mutluluğunu da düşünmektedir. Böylece, «kadının mutlu olmak hakkı» doğmaktadır.

Kocasının eline bakan, ilerde de evlatlarının kendisine bakacağı umuduyla yaşayan kadın, giderek «kendine bakamaz» duruma gelmektedir.

«Kendine bakar» duruma gelen kadın, bütün ev işlerini kendisi yapmak yerine, eşinin de kendisine yardım etmesini istemektedir.

Evli genç erkekler de eşinin bu isteğine, «Sen neler söylüyor-sun?» dememekte, kendilerinin de ev işlerine katkısını doğal karşı-lamaktadır.

Toplumumuzun yeni «örnek kadın»ı eğitimini tamamlamakta, bir meslek sahibi olmaktadır. Evlenince mesleğini bir yana itmek yerine, mesleğini yapmakta, geliştirmek, mesleğinde önemli yerlere gelmeyi başarmaktadır.

Bu «meslek sahibi, çalışan, para kazanan, mesleğinde ilerleyen» yeni kadın, artık çocuklarına «kendi geleceğinin güvencesi» olarak bakmamakta, onları «kendi kişiliklerinin sahibi», «kendi kararlarını özgürce vermesi gereken genç insanlar» olarak görmektedir.

Bu değişimleri «kadınların başkaldırısı» olarak görmek yanlıştır.

Bu değişimler, «kadının çağdaşlaşması», «kadının modernleş-mesi»dir.

Hiç gözardı etmeyelim, bu gelişmeyi «kadının ekonomik hayata katılması» gerçekleştirmektedir.

Kuşkusuz, toplumumuzun bazı etkileri genç kızlarımızın bazı-la-rında hâlâ «artist olmak», «şarkıcı olmak» gibi hızlı yükselmek, kısa zamanda kendini göstermek eğilimleri yaratmaktadır.

Ama, artık «artistlerimiz de eski «artist kadın» imgesinden çok farklı bir yerdedirler. «Artist kadın» imgesi, giderek «sanatçı» kim-liğine daha çok yaklaşmakta, bunun da sanıldığı kadar kolay olma-dığı anlaşılmaktadır.

Keşke, bütün bunlar, bizim gözlemlerimizle kalmasa, ortaokul-larda, liselerde okuyan, tezgâh başlarında çalışan genç kızlarla yapı-lan geniş araştırmalarla ortaya çıkarılsaydı. Bir gün bunlar da yapı-lacaktır kuşkusuz.

Geleneksel «örnek kadın» modelimizde özveri önemli bir yer tu-tuyordu.

Kendi duygularını dile getirmeyen, isteklerini söylemeyen, hep eşinin ne istediğine bakan, hep çocuklarının isteklerini yerine geti-ren «özverili kadın» örnekti.

Çağdaş «örnek kadın»ımız böyle davranmayı erdem saymaya-caktır. Kuşkusuz, gene eşinin isteklerini saygıyla karşılayacaktır, ge-

ne çocuklarının istediklerini dikkate alacaktır, ama artık kendi kişiliğine de saygısı vardır, eşinden ve çocuklarından da kendi kişiliğine saygı bekleyecektir.

Dengesiz bir «özveri» anlayışı, «karşılıklı saygı»ya dönüşmektedir.

Unutmayalım ki, her özverinin temelinde «gizli bir beklenti» vardır.

Bu da, özveriyi gerçek bir özveri olmaktan çıkarmakta, onu bir tür «yatırım»a dönüştürmektedir.

Susan, sessiz kalan kadın, aslında «birikimli kadın»dır.

Değişen yeni «örnek kadın» modeli, özveri gerisindeki yatırımcı, susmanın gerisindeki birikimli kadın değildir.

Yeni «örnek kadın», «karşılıklı saygı»yı isteyen, gerçekleştiren, düşündüklerini söyleyen kadındır.

Geçen aylarda yapılan TÜYAP Kitap Fuarı'ndaki imza günlerinde çeşitli kesimlerden genç kızlarla konuşurken «Örneğiniz olan kadın kimdir?» sorusunu özenle sordum.

Aldığım yanıtlar hep çalışan, yazan genç kadınlardı.

Dikkat ettim, tarihsel örnekler verilmiyordu.

Bütün örnekler, aramızda yaşayan, kendini kanıtlayan, kendini topluma kabul ettiren kadınlardı.

Jean D'Arc'lar, Florence Nightingale'ler örnek olarak verilmiyordu.

Genç kızların yanıtlarında Madonna da yer almıyordu.

Toplum giderek bozuluyor, dejenere oluyor görüşlerine katılmıyorum.

Her toplumda olabilen bozulma bizde de görülecektir.

Ama, yüzbinlerce genç kızımızın değişen değer yargıları onardaki daha sağlam değer yargılarını ısklıandırıyor.

Kanımca, toplumumuz onların gerisinde kalıyor.

Toplumumuz gençlerimizin, genç kızlarımızın, genç erkeklerimizin umutlarını desteklemekte geri kalıyor. Onlara çağımızın ışıklarını göstermekte, çağımızın gelişmelerini anlatmakta geri kalıyoruz.

Dahası, toplumumuz onlara yanlış yollar gösteriyor, onların

duygularıyla, düşünceleriyle, sezgileriyle aradıkları doğru yolları karıştırıyor.

Bakınız, gençlerin dünyayı tanımak, dünyadaki gelişmeleri anlamak, yabancı dil öğrenmek, bilgisayar kullanmak, kitap okumak çabaları nice yoğun.

Toplumsal onlara göstermeye çalıştığı «kısa zamanda köşeyi dönmek», «kendi paçasını kurtarmak», «kendi işine bakmak» hedefleriye nice kısır, nice doyumsuz, nice yanlış.

Toplumsal yeni «örnek kadın» modelini çok olumlu bir değişime olarak buluyorum.

Dindar genç kızlarımızın çoğalması da bizi şaşırtmasın. Onları da anlamak gerekiyor. O gelişme de -değişik yollarla da olsa- bir başkaldırıdır.

Hayat en iyi eğitici, hayatın içinde pek çok insan yön değiştirir.

Önemli olan bu yönü doğrudan yana değiştirebilmektir.

Hayatın doğruları, «insanın gelişmesidir», «insan kişiliğine saygıdır».

Hayatın doğrularının temelinde eğitim, çalışma, bir işe yarama vardır.

Ancak, çalışan, bir işe yarayan, kendi varlığını kanıtlayan insanlar başkalarına yardım edebilir, destek olabilir.

Bu duruma gelen bir genç kız, geleceğe güvenle bakabilir, evliliğini sağlam temellere oturtabilir. Bu duruma gelen genç kız için evlilik bir amaç, bir güvence olmaktan çıkar, gerçek bir «hayat arkadaşlığı»na dönüşür.

Bir erkekle bir kadının birlikteliği birbirinin sırtına binerek yaşamak değil, birbirinin elini tutarak yürümektir.

Bunu anlayabildiğimiz, bunu yaşayabildiğimiz zaman toplumuzun «çıkart ortaklıkları» gerçek «insan birlikteliği» olacaktır.

Mutluluğu kendimizden başka nerede bulabiliriz ki?

Mutlu olmayan mutlu edemez.

Yeni «örnek kadınlarımızı» saygıyla karşılıyorum.

Hayatımızın Anlamı Ne?

«Kendi başıma kaldığımda bir hiçim. Bildiğim tek şey, gerçek olan birisi, yani kocam ve çocuklarım bana gereksinme duyduğu

için var olduğum. Kocam çıkıp gerçek dünyaya gidiyor. Başka insanlar onu gerçek kabul ediyor ve dikkate alıyorlar. O, başka insanlar ve olaylar üzerinde etkili oluyor. Bir şeyleri yapma ve değiştirme gücüne sahip. Bense, bu evde, onun imgesel dünyasında oturup, büyük ölçüde, kendi icadım olan ve kendimden başka kimsenin umursamadığı işler yapıyorum. Bir şeyleri değiştirme gücüm yok. Benim yaptığım iş hiçbir şeyi değiştirmiyor, pişirdiklerim gözden kayboluyor, bir gün temizlediğim şeylerin ertesi gün yeniden temizlenmesi gerekiyor. Sanki, sonuçlar doğuran eylemlerde bulunmuyorum da bir tür gizemli süreçle uğraşıyorum.

Kendi başıma gerçek birisi olabileceğimi, ancak kendi çılgınlıkları mı işittiğim ya da histeriye tutulduğum zamanlarda düşünüyorum. Ama yine bu zamanlarda, yanlış yaptığımı, hiç de göründüğüm gibi olmadığımı ya da kocamın benden nefret ettiğinin söylenmesi... tehlikesi son derece artıyor. O beni sevmekten vazgeçerse mahvolurum; yaşamak için hiçbir amacım kalmaz artık ya da var olduğumdan emin olamam. Buna meydan vermemek için geri planda almalıyım ve ondan hiçbir şey istememeliyim ya da onu kızdıracak hiçbir şey yapmamalıyım. Şimdi kendimi ölü gibi hissediyorum, ama o beni sevmekten vazgeçerse gerçekten ölüyorum, çünkü kendi başıma ben bir hiçim. Var olduğumu bilmek için kendimi göstermem gerek. Ama hep geri planda kalırsam, kendimi nasıl gösteririm? Bu temel çelişki.»

Sheila Rovbotham, KADIN BİLİNCİ - ERKEK DÜNYASI adındaki kitabında* bir alıntı yapmış. Tax Meredith'in, KADIN ZİHNİYETİ, GÜNLÜK YAŞAMIN ÖYKÜSÜ kitabından alıntı. Yukardaki satırlar bu yapıttan.

Önemli bir sorun bu. Kadın gündelik hayatın içinde nasıl değer kazanıyor? Her gün yaptığı birbirinin benzeri, kimsenin farkına bile varmadığı, her gün yeniden yapılması zorunlu işlerin içinde, kadının giderek bir boşluk duygusuna nasıl düşüyor? Bugün de, ülkemizde milyonlarca kadını ilgilendiren bir sorun.

Bizim ailelerde «mutfak kavgası» diyebileceğim bir olaya tanık olmuştum.

* Sheila Rovbotham – *Kadın Bilinci, Erkek Dünyası*, Payel Yayınevi, 1987.

Olay şuydu: Erkeğin anne-babasıyla oturduğu eve gelin gelen kadın mutfakta çalışmak istediği zaman, erkeğin annesi, şu sözlerle karşıladı bu isteği:

«Kızım, sen hiç yorulma. Daha gençsin, bu işlerde yenisin yorulursun. Sen odanı topla, temizliğini yap. Gündelik işlerini yap. Mutfakta yorulma.»

Görünürde gelini düşünmek olan bu davranış, aslında «mutfak egemenliği»ni elden kaçırmama güdüsüydü.

Eve gelen «yeni kadın», mutfağını elinden almamalıydı.

Sonradan, bu «yeni kadın» eve yerleşince, durumunu sağlamlaştırınca, benzeri sözleri ona söyleyecekti:

«Anneciğim, sen yoruluyorsun, mutfak işi ağır. Sen dinlen, köşende otur, ben istediklerini yaparım. Merak etme, senin söylediğin gibi yaparım her şeyi.»

Böylece, kadınlar arasındaki «mutfak savaşı» başladı.

Erkeğin annesine göre durum, «mutfağının elinden alınması»ydı.

Erkeğin karısına göre durum, «mutfağına sahip olamaması»ydı.

Erkeğe göre durum, bıkkınlık verici bir anlaşmazlıktı.

Sorun hiçbir zaman tam anlamıyla çözülemezdi. Sonuçta, «yeni kadın» diretirdi:

«Biz ayrı eve çıkalım. Burada ne mutfağım var, ne odam, ne evim.»

Erkeğin annesine göre, gelin rahatını bilmiyordu. Elini sıcak sudan soğuk suya sokturmuyor, gene de memnun edemiyordu. Hıysuzdu işte. Böyle olacağını bilseydi.

Erkeğin eşine göreyse, kayınvalidesi kendisine verilen değer in farkında değildi. Artık köşesinde otursaydı ya, yapamazdı. Bu ev hiçbir zaman «kendinin» olmamıştı. Oysa, elinden geleni yapıyordu, daha da yapardı, ama «kendine ait» bir yer olmalıydı.

Bu kadınlar işten yüksünmüyordu. Bu savaşın aslı, bir «değer kazanma mücadelesi»ydi.

Sonradan, pek çok kadının, mutfaklarını «kendi özel tapınakları» saydığını gördüm. Bunu en iyi gene kadınlar bilir. Başkasının mutfağına pek girmez.

Kendi bağımsız evlerinin «kendilerine ait» yeridir mutfak.

Evin her yerini birileriyle paylaşmak zorundadır kadın. Yatak odasını erkekle, oturma odasını erkek ve çocuklarla. Ama ya mutfak. İşte, orası kadınındır.

Virginia Wolf, «Kendine Ait Bir Oda» diyor; Ben, birçok kadın için bu odanın «mutfak» olduğunu düşünmüştüm.

Belki de, beslenme biçimimizde bile, bu olayın etkisi vardır. Kadının için yemek yapmak, sevilen yemekler yapmak, bu yemeklerin sevilerek yenmesi, bu yemeklerin çok yenmesi, belki de kadının bir değer kazanma yoludur.

Bazı kadınlar için «evin temizliği» ön plandadır. Bazıları için giysilerin temizlenmesi, ütülenmesi, düzenle yerleştirilmesi aynı işlevi görür.

Bazıları içinse, bunların hepsi birden geçerlidir.

«Titiz ev kadınıdır» denilen kadınlar.

Ne var ki, kadının bu değer kazanma biçimi, giderek bir bağımlılığa, bir tutsaklığa dönüşür. Artık, bu işlerin varlığıyla vardır, bu işlerin yapılmasıyla varoluşunu özdeşleştirmiştir.

Bu durumda, yakınma başlar.

Ev işleri bir türlü bilmemektedir. İşleri yetiştirememektedir. Erkek hep peşinde koşulsun istemektedir. Temizliğine dikkat etmemektedir, giysilerini oraya buraya atmaktadır, kadının ne kadar yorulduğunun farkında bile değildir.

Çocuklarsa savruttur, bir türlü söylenenleri yapmamaktadır, hiçbir şeye dikkat etmemektedir.

Kadının canı çıkmakta, değeriye bilinmemektedir.

Bu durum, kadının yarattığı «güven şatosu»nun bir tür hapishane dönüşmesidir.

Erkek, gerçekten de olup bitenin farkında değildir. Onun için olay, «ne var kendini bu kadar yoracak, kendini işlere kaptırdın, çok yoruluyorsun, sanki senden bunları isteyen mi var?»dan ibarettir.

Kadın, bu kez yaralanır, kırılır.

Bunca yorgunlukla, çabayla yaptığı işlerin değeri bilinmemektedir.

Kırgınlık tepkiye, tepki anlaşmazlıklara dönüşür.

Buradaki temel yanlış, «hayatına anlam kazandırmak» yolunun yanlış seçilmesidir.

İnsan, hayatına anlam kazandırmak ister.

insanı Hayvandan ayıran asıl fark budur.

Hayvan, hiçbir zaman böyle bir istek duymaz, böyle bir istek için hayatını değiştirmez. Oysa insan, hayatına anlam kazandırmak ister.

İnsan bunun için çaba harcar, bunun için istek duyar, bunun için rahatını bozar, hayatını değiştirir:

Hayatımıza nasıl anlam kazandırabiliriz?

Öncelikle, bu soruyu önümüze koyup düşünerek.

Belki de, şimdiye kadar hiç bu soruyu açıkça düşünmedik.

Öylece, alıştığımız gibi, gördüğümüz gibi, bize söylendiği gibi yaşadık ve böyle bir konuyu düşünmedik.

Öyleyse, şimdi düşünelim.

Bunun yolu, sorumluluklarımızı yerine getirmek mi? Ev işlerinin bu yanı var.

Sevdiklerimiz için çalışmak mı? Ev işleri, akraba ilişkileri böyle.

Bizi sevmeleri için çalışmak mı? Bencilliğin dolaylı bir biçimidir bu.

Çalışmak mı? Çalışmak, bir işe yaradığını bilmek, para kazanmak, kendine art bir küçük dünya yaratmak mı?

Bir mesleği uygulamak mı? Kendini bir işte özelleştirmek mi?

Bir sanat dalıyla uğraşmak mı? Resim yapmak, yazı yazmak, fotoğraf çekmek, stilist olmak, seramik yapmak mı?

Sosyal çalışmalara katılmak mı? Bir derneğe, bir partiye girmek mi?»?

Kitap okumak mı, müzik dinlemek mi, toplantılara katılmak, konserlere, sinemalara, tiyatroya gitmek mi?

Düşünelim bakalım. Hazır reçetelere bakmayalım.

Biz düşünelim. Kendimiz. İçimizin sesini dinleyelim.

Belki de, hayatımıza anlam kazandırmanın doğru yolu budur.

Erkeklerle Kadınlar Dünyayı Nasıl Paylaşıyor

Yaşamak, belki de dünyayı paylaşmak.

«Dünyayı paylaşmak» ne ülkeler fethetmektir, ne de egemen olmak.

Bir Fransız filmi görürüz, bir Alman bestecinin müziğini dinleriz, bir Japon resmi görürüz, bir Guatemala öyküsü okuruz, bir Arjantin tangosuyla heyecanlanırız.

Dünyayı paylaşmak budur.

Dünyayı doğru paylaşmak, insanın yarattığı bilimi, sanatı paylaşmaktır.

Ne kadar az biliyoruz böyle paylaşmayı, hele ne kadar az yaşıyoruz.

Bir evi bile paylaşmadığımızı düşünürsek.

«Mutfak kadının», «rahat koltuk erkeğin» paylaşmalarını düşünürsek.

Çocukları bile «senin», «benim» diye ayırdığımızı düşünürsek.

Paylaşmak yerine «sahiplenme»yi yaşadığımızı düşünürsek.

Elinizdeki küçücük şeylere sımsıkı sarılmayı yaşamak sanırsak.

Sonra da neden daraldığımızı anlayamadığımızı düşünürsek.

Oysa, ne güzeldir dünyayı paylaşmak.

Günlük deyimlerimizi düşünüyorum.

«Hayat erkeği» dediğimiz zaman ne anlarız?

«Hayat adamı» dediğimizde, güçlükleri pratik yünden çözebilen, sıkıntıları çabucak aşan, başarıya ulaşmış bir erkeği anlatmıyor muyuz?

Peki, «hayat kadını» nedir?

Bir fahişe.

Birinde yüceltme var, öbüründe aşağılama.

Neden «hayat adamı» olmak erkeği yüceltiyor da, «hayat kadını» olmak kadını aşağılıyor?

Toplumsal bilinç dışında kadını aşağılamaktan kuşkusuz.

«Hayat» dediğimiz yaşama zenginliğini nasıl daraltıyoruz.

Ya «ev», ya «sokak»?

«Evinin kadını» dediğimizde ne anlıyoruz?

Evinin işini yapan, evini temiz tutan, yemeklerini düzenli pişiren, çocuklarına gereği gibi bakan, evinden başka bir şeyi gözü görmeyen kadın.

«Evinin erkeği» dediğimizde?

Evine düzenli gelen, içki içmek için, kumar oynamak için, arkadaşlarıyla gezmek için ev dışında hayatı olmayan erkeği.

«Evinin kadını» deyiminde övgü var, «evinin erkeği» deyiminde beğeniyle karışık hımbıllık suçlaması.

«Sokak kadını» deyimini var, orospu demek. «Sokak erkeği» deymi yok.

Sokak erkeklerindir. Kadın çıkarsa orospuluğundan çıkar.

Çocukları da unutmayalım. «Sokak çocuğu» gezmeyi seven, haşarı çocuklara yöneltilmiş sevimli bir eleştiri.

Geleneksel kültürümüz, erkeklere ve kadınlara dünyayı böyle paylaştırmış.

Neden mi?

Dünyayı paylaşmayı bilmediğimizden.

Değişen dünyayı kavrayan bir kültürü yakalayamadığımızdan.

Hâlâ, «Nasıl da Viyana önlerine gittiydik» diye övünmek istediğimizden.

Hâlâ, «bıyık, pala, çatık kaş» imgesinden kurtulamadığımızdan.

Yoksa neden «mert kadın» demek istediğimizde «erkek kadın» diyelim ki?

Sevgiyi neden bilmiyoruz, sevgiyi?

Dünyayı doğru paylaşmayı bilmediğimizden.

Şiiri, müziği, sinemayı, romanı, tarihi, coğrafyayı paylaşmayı bilmediğimizden.

Sanıyoruz ki, «elimizde olan benimdir.»

Oysa yanlışımız bu.

«Paylaştığımız bizimdir.» Doğrusu bu.

«Ben» ne kadar «paylaştığımız bizimdir» doğrusunun içindeysem o kadar genişim.

Daralmamız, bunu bilmemekten. Sıkılmamız. Bunalmamız.

Hayat. Dünya. Yaratılan her şey.

Bizimdir. Bizim olduğu için genişdir. Bizim olduğu için büyüktür.

Dünyanın nesi «benim» olabilir?

Büyük yazalım «BEN». Daha büyük yazalım. Daha büyük.

«BEN» ne kadar büyürse, dünya o kadar küçülür.

Dünya küçülür «ev» olur, «ev» küçülür oda olur, «oda» küçülür «köşe» olur, «köşe» küçülür sıkıntı olur, bunalım olur.

Kendinizi kaçarak, saklayarak, eline geçeni sımsıkı tutarak nereye sığdırabilirsiniz? Hiçbir yere.

Düşünelim.

Dünyanın bütün resimleri sizin olsaydı mutlu olur muydunuz?

Dünyanın bütün müzikleri sizin olsaydı?

Dünyanın bütün filmlerini yalnız siz görseydiniz?

Yalnız sizin sinemanız olsaydı?

Dünyanın bütün romanları sizin için yazılısaydı?

«Saçma» mı diyorsunuz?,

Ama düşünün bakalım, ne kadar çok insan bu «saçma»yı yaşamının amacı yapmış?

Ne kadar çok insan «dünyayı paylaşmayı» bilmemiş?

Bilmemiş de, yaşamayı çevresine de kendine de yasaklamış.

«Senin neyin var?», «benim neyim var?» çıkmazında tıkanmış.

«Paylaşmak» yerine «sahiplenme»yi koymanın sonu yoktur.

Sevgi de bundan yaşanamaz, cinsellik de.

«Birlikte» yaşanacak olanın yerine «tek başına»yı koyamazsınız.

Bedeniniz de, ruhunuz da kabul etmez bunu.

Siz düşünür durursunuz «neden olmuyor» diye.

«Benim neyim eksik?», «nerede yanlış yapıyorum?...»

Yanlışınız paylaşmayı bilmemekte.

Bunu bildiğimiz zamansa, artık «hayat kadını» orospuyu tanımlamayacaktır.

«Hayat kadını», hayatın güçlükleriyle basa çıkan, kendi emeğiyle güçlükleri yenen, aklını, duygularını doğru yaşamak için kullanan kadını anlatacaktır.

«Evinin kadını» evine kapanıp kalan kadını değil, evini paylaşan, paylaştıran, birlikte yaşama sorumluluğunu yaşadıklarıyla paylaşan kadın olacaktır.

«Hayat adamı» deymi de anlam değiştirecektir.

«Başarsın da nasıl başarırsa basarsın» anlamıyla üçkâğıtçılığı, dalavereciliği sinsi sinsi öven bir deyim olmaktan çıkacak, hayatı doğru yaşamak adına gücünü, emeğini harcayan, dünyayı doğru yorumlayan insanı simgeleyecektir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya'ya giden Amerikalı erler Japon kadınlarını tanıyınca şaşkınlığa düştüler.

Amerikalılar «almaya» alıştı.

Japon kadınlarıysa «vermeye» hazırlanmıştı.
Bu buluşmadan mutluluk kadar mutsuzluk da doğmuştur.
Çünkü, işin doğrusu ne sonsuz almaktır, ne de sonsuz vermek.
Doğrusu paylaşmaktır.
Paylaşmanın terazisi yoktur.
Paylaşmayı bakkal hesabına çevirmek «paylaşmak» değil «alış-veriş» yapmaktır.
Paylaşmak, dünyayı paylaşmaktır.
Paylaşmak, güzellikleri paylaşmaktır. Bunu bilemediniz mi, elinize geçeni sımsıkı tutarak yaşamaya başlarsınız.
Seçim sizin değil mi?

Kızlık Adın

(Philip Larkin, 1922-1985. Günümüz İngiliz şiirinin en usta şairlerinden. Öğrenimini Oxford'da tamamladı. Hull Üniversitesi'nde kitaplık müdürlüğü yaptı. Taşra yaşantılarını büyük bir incelikle işledi.)

Elimde «Dünya Şiirlerinden Çeviriler» kitabı var. Seçmeler ve çeviri Cevat Çapan'ın. «Çin'den Peru'ya» dünya şiirinden çeviriler. Philip Larkin'ın şiiri beni çok düşündürdü.

KIZLIK ADIN

«Evlilik battal etti kızlık adını.
O beş yumuşak hece yüzünü, sesini
Ve inceliğinin değişik hallerini
Anlatmıyor artık. Çünkü yasaya göre,
Çok şükür bir başkasıyla birleştikten,
Anlamca o gencecik güzel olamazsın sen;
Eskiden onun için kullanılırdı bu iki kelime.
Şimdi kimse için geçerli olmayan bir ad bu.
Şimdi kimse için geçerli olmayan bir ad bu,
Bıraktığın yerde duran, eski listeler.

Program dergileri, bir iki okul ödülü,
Kurdeleyle bağlı mektup desteleri arasında

Kokusuz, ağırlıksız, güçsüz, büsbütün gerçek dışı
Bir şey mi öyleyse? Yavaşça fısılda bakalım.
Hayır, sensin. Ya da sen geçip gittiğine göre.

O zamanki senle ilgili şimdi hissettiklerimiz;
Ne kadar güzel, cana yakın ve gençtin.
Öyle canlıydın ki, hâlâ o ilk günlerdeki gibi
Olabilirdin gene, öyle hiç el değmemiş.
Demek ki, sana bağlılığımızı koruyor eski adın,

Biçimini ve anlamını yitirecek yerde
Dolu bavullarını azaltmasına karşın.»

Şiir, kadının kimlik değiştirmelerini düşündürüyor.
Kızlık adı, evlilik adı. Değişen soyadları.

Genç Kızlığa Dönülür mü?

Hangi kadın zaman zaman o günlerini düşünmez ki? Bugünkü sorumluluklarını yüklenmeden önceki günlerdi onlar. O günler «iyi günler» miydi, «kötü günler» mi? Doğrusu, iyi günler de olmuştu, kötü günler de.

«Baba evi»nin günleriydi. Her şey biraz da onundu, ama hiçbir şey bütünüyle kendisinin değildi. Babanın, annenin gölgesinde yaşamış, geçmiş günler. Kardeşler arasındaki oyunlar, çekişmeler, gerginlikler. Büyüme günleriydi.

Unutulmaz «ilk»ler de o günlerde yaşanmamış mıydı? «İlk» âdet görme, cinselliğin «ilk» fark edilişi, göğüslerin büyüdüğünü duyma, «ilk» erkek bakışlarını anlama.

O günlere dönülmez ki.

Evlilik Adı

Evlilik adı yeni bir kimliktir kadının hayatında.

Artık «kendi» evindedir.

Çiçekleri, mutfağı, evinin anahtarı, adresi «kendinin»dir.

Artık, «filancının kızı» değildir.

Yapması gereken işler vardır. Sorumlulukları vardır.

Gene «kendisi» değildir ya böyle olması iyidir.
Şimdi «falancanın eşi»dir.
Bir erkek onu beğenmiş, istemiştir.
Şimdi, erkekle var olmakta, onunla biçimlenmektedir.
Yeni kimliği «evli kadın kimliği»dir.

Annelik: Üçüncü Kimlik

Anne olmak, kadının hayatındaki yeni kimliktir. Şimdi; evdeki yeri değişmiştir, toplumdaki yeri değişmiştir, hayattaki yeri değişmiştir.

Şimdi, «analık hakkı vardır, «analık gururu» vardır.

Çocuklarında erkeğin payı «bir anlık»tır. Ama annenin?

Bu çocuk onun karnında büyümüştür, ilk kez karnında kıpırdamıştır, aylarca onunla gezmiş, onunla yatmış, onunla kalkmıştır.

Onu taşımış ve büyütülmüştür.

Onu doğurmuştur.

Doğum, her şeye karşın, kadının tek başına yaşadığı bir olaydır.

Kadın; anadır ve yalnızca kadınlar ana olabilir.

Yeni kimliği «analık»tır.

Kadının «Kendi» Kimliği Nerede?

Bütün bu kimlikler kadının başka bir şeyle var oluşudur. «Baba evi», «eşi», «çocuğu». Hepsi kadına bir şeyler vermişler, onu kendisi yapmışlardır.

Ama, bu «oluş»ta, kadını tedirgin eden, kadını ürküten bir şeyler de yok mudur?

Kadın, genç kızlığa geri dönmeyecektir. Eşiyle zaman zaman uzaklaşmaktadır. Çocukları büyümekte, onu anlamamaktadır.

Kadın, hiçbir kimliğinden geri dönememektedir.

Geriye dönmek boşluğa düşmek değil midir?

Geriye dönmek «kimliksiz kalmak» değil midir?

Geriye dönmek ürkütücü değil midir?

Belki de, tam bilemediğimiz korkular burada yatıyor.

«Kendi» Kimliğimiz

Peki, beni «ben» yapan bütün bunlar değil mi? Bunlar olmadan «ben» olabilir miyim?

Bu sorunun yanıtını bulmak, belki de mutluluk-mutsuzluk kili-
dinin anahtarıdır.

Hem bütün bunlarla var olmak, hem de «kendi» kişiliğini geliştirmek.

Hayatını bir şeyler için var etmek değil. Hiçbir şeyi kendi hayatı için var etmek değil.

Ne onlar senin «mal»ın, ne de sen onların «mal»ısın.

Birlikte yaşıyorsunuz, birlikte geliştirebilirsiniz, birlikte değişebilirsiniz.

Hayatı paylaşıyorsunuz. Paylaştığınız hayatı büyütmeniz, genişletmeniz, renklendirmeniz gerekiyor.

Bunu yapamadığımız zaman bir şeyleri tüketiyoruz, azaltıyoruz, daraltıyoruz.

Bunu yapamadığımız zaman, birbirimizin sırtına biniyoruz, kendimizi birilerine taşıtıyoruz ya da biz birilerini taşıyoruz.

Tükenmeler, yorulmalar, bıkmalar bundan.

Asıl bulmamız gereken kimlik «kendi kimliğimiz»dir.

«Kendi kimliğimiz»i bulamadığımız zaman, hep bir şeylerle var olmak zorundayız. Bunlar, genç kızlık anılarıdır, bunlar eşimizdir, bunlar çocuklardır, bunlar daha kimbilir nelerdir.

Oysa, anılarla yaşanmaz, eşimizden ayrılabiliriz, çocuklarımız büyürler ve başka kişiler olurlar.

Biz «kendi» kimliğimizde yaşarız. Bu, hayatın içindeki kimliğimizdir.

Philip Larkin şiirinde bunları mı söylemişti, biz mi düşündük, bilmiyorum.

Bilmiyorum, siz ne diyorsunuz?

Bize Aşkı Anlatın

Bir kadın okurumdan mektup aldım.

«Bize aşkı anlatın» diyordu. Mektupta başka sözler de vardı ama, sanki görünmez bir el diğer bütün sözleri sildi de, sadece bu üç sözcük kaldı mektupta: «Bize aşkı anlatın.»

Kolay mıydı aşkı anlatmak?

Yüzyıllar boyunca nice, şiir, öykü, roman, resim, heykel, tiyatro, sinema hep aşkı anlatmaya çalışmıyor muydu?

Gene de âşık olan insan «benimki başkaydı» demiyor muydu?
«Âşk yazılmaz yaşanır» diyen bilge haklı mıydı?

Bir dostum, güngörmüş bir dostum «yazık, artık insanlar âşık olmayı bilmiyor. Geçici hevesleri, insanı sarıp geçen istekleri âşk sanıyorlar. Ne yazık» demişti.

Peki, âşk neydi? Heves, istek, sevmek, sevilmeğe değil miydi?

Sözlükler «âşk» ve «sevgi»yi birbirinden pek ayırmaz. İngilizce «love», Almanca «liebe.»

Oysa, âşk başka bir şey, sevgi başka bir şeydir.

Âşk, yangındır, ateşlerdir. Cennetle cehennem arasında gidip gelmelerdir. Varlıkla yokluğu aynı anda yaşamaktır. Âşkın sevinci nar çiçeğidir, acısı zehir yeşili. Âşık sadece «onun» için yaşar. Hayat «o» ve «geri kalan her şey» diye ayrılmıştır. Âşık bencildir, paylaşmaz. Âşk fırtınadır, depremdir, altüst oluşturmaz. Hem hayattır, hem de ölüm. Biten bir âşktan sonra insan yeniden doğmak zorundadır. Yeniden doğmak yeniden büyümek, yeniden yaşamak zorundadır.

Ya «sevgi?» «Sevgi» bu mudur?

Sevgi yumuşaktır. Sevgi serinletir. Sevgi insanın içine bir gülümseme yerleştirir. Sevgi bir akarsu kıyısıdır, bir ağaç gölgesidir, filizin yeşili, gölün mavisidir. Sevgi paylaşmadır, bencil değildir. Seven, kendini değil «o»nu düşünür. Sevgi anlar, hoşgörür ve bağışlar. Sevgi, yaşayan her şeyi içine alır, genişletir.

Bir ömür boyu süren âşklar yok mu? Duymuyor muyuz böyle âşkları, okumuyor muyuz?

Âşk, bir ömür boyu sürmez, süremez de ondan. Böylesine yoğun bir fırtınayı insan yüreği taşıyamaz. İnsanın beyni, insanın bedeni dayanamaz. Ömür boyu süren âşklar, sevgiye dönüşen, dostluğa dönüşen paylaşımlardır. Büyük mutluluk budur.

Âşk, insanı bazen Tanrı yapar, bazen gereksiz bir böcek. Ama, sevgi insanı insan yapar.

Yâ karşılıksız âşk? Karşılıksız sevgiler? Âşk da, sevgi de aslında «karşılıksız»dır. Birbirine âşık iki insan, birbirini seven iki insan ayrı şeyler yaşarlar. Herkes «kendince» âşık olur, «kendince» sever. Ama insan, karşısındakinin de kendi yaşadıklarını yaşadığını sanır, böyle olmasını ister de ondan. İnsanın bunu anlaması uzun sürer, çok uzun sürer. Bazıları da hiç anlayamaz.

Gene de «karşılıksız aşk» cehennemdir. Kendini yeniden, yeniden büyüten ateşlerdir. Belki de «ölümsüz aşk», hiç ulaşamamanın öyküsüdür.

Sevgi mi? Sevgi karşılık beklemez. Gerçek sevgi karşılık beklemez. Seversiniz, bu yeter. Sevgi başlıbaşına yaşayan bir varlıktır. Sevgi, karşılığı alınmak için verilmez.

Aşk alıcıdır, sevgi verici.

«Aşkın gözü kördür» ne demek?

Bir öykü bunu ne güzel anlatır. Mecnun'un öyküsüdür bu. Mecnun, Leyla'nın aşkına tutulur da çöllere düşünce, kentin yöneticisi «getirin şu Leylâ'yı, bir de ben göreyim» demiş. Leyla gelmiş, yönetici bakmış, kara kuru bir kız. Leyla'ya hoş sözler söyleyip gönderdikten sonra, yanındakilere «bu kız için mi Mecnun çöllere düştü?» demiş. Bunu Mecnun'a söylemişler. Mecnun «o»nu bir de benim gözümle görseydi» demiş. Aşk budur. Kimse kimseyi başkasının gözüyle göremez. Onun için de aşk yargılanmaz.

Aşkın yaşı var mıdır?

Hiç olur mu? Bunu sormak, fırtınaların, depremlerin yaşını sormak gibidir. Ama ne çare, insanlar duygularını dolaba kaldırır, kutulara koyar, kafeslere sokarlar. İnsanlar duygularını yaşamak yerine yaşamamak için çalışırlar. Bunu «ayıp» diye, «günah», diye, «yakışmaz» diye, «uygunsuz» diye yaparlar. İnsanlar yaşamamayı böyle öğrenirler. Sonra da sorarlar: «Neden hiçbir şeyden zevk duymuyorum?», «Neden her gün diğerine benziyor?», «Yaşamaktan ne anladım?»

Ya cinsellik? Aşkta, sevgide cinsellik?

Cinsellik bütün hayatımızda vardır. Çoğu kez biz farkına varmadan vardır. Aşkta cinsellik. Varoluşumuz ona bağılıymış gibi yaşanan bir cinsellik.

Sevginin cinselliği yumuşaktır. Üstü şefkatle örtülmüş yeşil çimen cinselliği, öfkeyle başlamayan, pişmanlıkla bitmeyen bir cinsellik.

Aşkta cinsellik odaklaşmıştır, sevgide her şeye yayılmış.

Bir mesel vardır. Şekeri ortadan kaldırmak için çekiçe kırmayı deneyin, derler. Başaramazsınız. Her yana dağılır, hiçbirini dilinize ulaşmaz, boşuna yorulursunuz. Ama, şekeri alın, bir bardak suya

koyun. Şeker görünmez olur, ortadan kalkmıştır, ama suyun her yudumu şekerlidir. Ne anlatıcı bir meseldir bu.

«Birbirimize âşık olarak evlendik. Şimdi iki yabancıyız. Neden?»

Ah, ne çok yaşanmaktadır, bu? Ne yaygın yaşanmaktadır? Birbirinize âşık oldunuz. Birbiriniz olmadan yaşayamazdınız. Ne güzel günlerdi, değil mi? O günleri hayatınız boyunca yaşamak istediniz. Bunun için evlendiniz. Şimdi iki yabancısınız, öyle mi?

Demek ki, aşkınızı sevgiye dönüştüremediniz. Aşkınızı sevgiye, dostluğa dönüştüremediniz. Alışkanlık heyecanı öldürür. Birbirinize duyduğunuz o iç bayıltan heyecan, aslında yaşamanın heyecanıydı. Yaşamanın heyecanını sürdürmek, hayatın gizidir.

Dünyayı kendinden, sevdiği kişiden daha geniş, daha renkli, daha güzel görememektir bu.

Aşk tüketicidir, sevgi üretici.

Ama, sevgiyi üretmesini de bilmek gerekir. Sevgi üretilir, beslenir, geliştirilir, yeşertilir, büyütülür, zenginleştirilir. Sevgiden çiçek gibi mi söz ediyoruz? Doğrudur, sevgi çiçektir. Özen gösterilmezse öldürülür de.

İki insan arasındaki sevgi, ortak büyütülen tek çiçektir.

İki insanın birlikteliği ortak özeni gerektirir, ortak dikkati, ortak saygıyı. Ortak büyütülmezse sevgi de ölür. Sevme duygusu, artık çaresiz, başka şeylere yönelecektir. Sevgi duygusu ölmez, ama birlikteliğiniz ölür. Yabancılaşma budur.

«Hayatta kalıcı olan nedir? Kalıcı bir şey yok mu?»

İnsanlık, dinleri bu nedenle yaratmış. İnsanlar güneşe tapmışlar, ama bakmışlar ki, akşam olunca güneş batmış. İnsanlar aya tapmışlar, ama bakmışlar ki, gündüz olunca ay kaybolmuş. «Kalıcı ne var ki ona tapalım?» diye düşünmüşler, putları yapmışlar. İnsanlar, kalıcı olan, kendilerini koruyan, zor durumlarda kendilerini kurtaran bir şey aramışlar. Dinler böyle doğmuş.

Ama, kalıcı olan hayatın kendisidir. Düşünelim, hayat bizden önce de vardır, bizden sonra da olacaktır. Biz, ancak hayatla var oluruz.

İnsanı yaşatacak sevgi, yaşama sevgisidir.

Hayat vardır. Hayat bizim için vardır ve biz hayatın çocuklarıyız.

Üretilen, yaratılan her şey bizim içindir, bizimdir ve biz onlarla varız.

Hayatı sevmek, hayatın içindeki her şeyi sevmektir.

Biz her şeyi severiz. Kadınları, erkekleri, çocukları, doğayı, müziği, resmi, şiiri, her şeyi. Hayatı severiz. Hayat, tek ve dar bir patika değildir. Onu böylesine daraltan, fakirleştiren, kurutan biziz. Hayatı kendimize tıkayan biziz.

Sevgiyi bilenlere hayat öyle geniştir ki.

Öyle geniş, öyle renkli, öyle zengindir ki.

Okurum «bize aşkı anlatın» diyordu. Size hayatı anlattım.

Yeter ki Biz Var Olalım

Evlenirken «ne iyi», boşanırken «ne kötü».

Tatile giderken «ne iyi,» dönerken «ne kötü».

Taşınırken «ne iyi», ayrılırken «ne kötü».

İlkbahar «ne iyi», sonbahar «ne kötü».

Hayatımız bir saatin sarkacı gibi «ne iyi»ler «ne kötü»ler arasında gidip gelir.

Her başlangıç «pespembe»dir, her bitiş «kapkara».

Evlenmeleri, boşanmaları düşündüm. Hiç dikkatimizi çekmeyen noktalarını.

«Evleniyorum», «evleniyoruz» denilince söylenenleri

«Ne iyi.» «Çok sevindim.» «Mutlu olun.»

«Ayrılıyorum.» «Ayrılıyorz» denilince söylenenleri.

«A, neden?» «Neden ayrılıyorsunuz?» «Ne yazık.»

Evlenmek de, ayrılmak da iki insanın kararı değil mi?

Hayır değildir.

Ben, evlenmek isteyenlere hiç «neden?» diye sorulduğunu görmedim. Ayrılmak isteyenlere de «neden?» diye sorulmadığını görmedim. Evlilik işlemini belediye yapar, boşanmak işlemini mahkemeler. Neden?

Bir kadın-bir erkek, kent yönetimi adına evlendirilir de ayrılırken neden «Türk ulusu adına» karar verilir? Bunu da çözemedim.

Neden insanlarımız «bir kere karar verince ölümüne kadar» o kararın yükümlülüğü altında tutulsun? Nedir bu Katolik zorlaması?

Evlilik bir örnektir. Önemli bir örnek. Ama tek örnek değil.

Bir işten ayrılmayı düşünün. Bir evden çıkmayı. Bir menleği değiştirmeyi. Nasıl tepkiler alırsınız?

«Nerden çıktı şimdi bu?» «Daha lıylalı mı bulacaksınız?» «Bugünü ararsın.» «Sakin yapma.» «Çok yanlış bir karar vermişsin.» «İyi düşün.» «Kendi düşen ağlamaz.»

Her değişiklikten ürkmek, her yenilikten korkmak.

Bu davranışın temelinde ne var diye düşünmek gerekiyor.

Sanırım, güvensizlik var.

Kendine güvensizlik. Topluma güvensizlik. Geleceğe güvensizlik.

«Kimseye güvenmeyeceksin.» «Sakin erkeklere güvenme.» «Kadınlara güvenmeyeceksin.» «Gençlere güvenme.» «İnsanlara güvenme.» «Yazılanlara güvenme.» «Söylenenlere güvenme.»

Güvensizlik için eğitildiğimiz doğrudur.

Bir doğru daha var. Kendimizi hayata hazırlama tembelliğimiz.

Kendine güven, kendini hazırlamaktan geçer.

Kendini hazırlamak, kendine emek vermeyi gerektirir. Bakmak, görmek, bilmek, dikkat etmek, çalışmak, emek vermek.

Yaşamak tembelliğini yenebilmek.

Derinde yatan güvensizliği «kendine güven»e çevirebilmek.

«Ben insanım ve yaparım» diyebilmek.

Bunu diyebilmek için, önce şu soruların yanıtını bulmak gerekiyor: «Ben ne yaparım?» «Ben ne yapmayı istiyorum?» «Ben istediğimi nasıl yaparım?» «Ben istediğimi yapabilmek için neleri biliyorum, neleri öğrenmeliyim?»

Ve, neleri bilmek gerekiyorsa bilmek, neleri öğrenmek gerekiyorsa öğrenmek.

Kendine emek vermeden olmaz.

Yaşamak tembelliğini kırmadan olmaz.

Bunu yapmadan geleceğe güvenemeyiz.

Bunu yapamazsak, zaman bizim için çalışmaz, bize karşı çalışır.

«Bundan sonra ne yapabilirsin?»

«Önceden olsaydı neyse, artık olmaz.»

«Aklın nerdeydi, şimdi yapamazsın?»

«Bizden geçti, bu yaştan sonra.»

«Biz olacağımızı olduk.»

«Bizden ne köy olur, ne kasaba.»

Bu duygu biçimi, bu düşünce biçimi arkadan kaderciliği getirir, vurdumduymazlığı getirir, kendini bırakmayı getirir.

Yaşıyor gibi yapıp yaşamamak budur.

Eskimiş makinelere bakın. Çarkları aşınmıştır, artık birbirine değmez olmuştur, çarklar döner durur, ama hiçbir şey yapamaz.

Bu eskimişlik yaşlanmaktan değildir, sıkıntılardan da değildir, sorunlardan da değildir. Bu eskimişlik, güvensizliktendir.

Kendine güvenmeyi öğrenememek, topluma güvenmeyi öğrenememek, geleceğe güvenmeyi öğrenememek. Geçmiş günlerde birisi «siz inandırıcı konuşuyorsunuz» demişti.

«Değil,» demiştim, «ben inandığımı söylüyorum.»

İnandırıcı olmanın kaynağı inanmaktır.

Bizim toplumumuzda hoş bir görünüm var.

Kendimize güvenmiyoruz. Topluma güvenmiyoruz. Karşınızdakine güvenmiyoruz. Sonra da yakınıyoruz, «kardeşim, kimse kimseye güvenmiyor.»

«Ama, güvendim de başıma neler geldi?»

Erkeğe güvenmiştir de aldatılmıştır. Çalıştığı yerde birisine güvenmiştir de aldatılmıştır. Çalıştığı yerde birisine güvenmiştir de başına neler gelmiştir, politikacıya güvenip oy vermiştir de memleket ne hale gelmiştir.

Peki, «kendine güvendin mi» kendine?

Neden hep başkasına güvenmek? Neden hep birisine güvenmek? Neden hep birilerine güvenmek?

Önce kendine güvenmek. Başkasına güvenmeyi de bu güven duygusu içinde yaşamak.

Bir erkeğin aldattığı kadını «o erkek» aldatmıştır. Neden, «erkekler»?

Kendine güvenen insan, bu «aldatmak» olayını da enine, boyuna irdeleyebilir.

Düşünmekten korkmadan. Kendisiyle hesaplaşmaktan korkmadan. Kendi yanlışlarını da görmekten korkmadan.

«Artık bizden geçti» demeden. «Bir daha mı, tövbe» demeden. «Biz defteri kapattık» demeden.

Korkmadan düşünmeyi bilmek. Korkmadan duymayı bilmek.

Korkmadan kendine bakmayı bilmek. Korkmadan geleceği yaşamayı bilmek.

Yaşamak ne kahramanlıktır ne de çile çekmek.

Yaşamak sadece yaşamaktır.

Bakınız doğada «kapı» yoktur. «Kapıları» biz insanlar icat etmişizdir. Sonra da «kapıyı açmak», «yüzüne kapıyı kapamak» deyimlerini icat etmişizdir.

Hayatımıza kapılar koyan biziz. Doğada kapı yoktur.

Doğada yollar vardır, yürünür. Doğada engeller vardır, aşılır. Doğada yağmurlar vardır, toprağı besler. Doğada rüzgârlar vardır, çiçekleri döller.

Düşünelim.

İçimizin kapılarını biz koyuyoruz. Sonra da «bakalım kapı ne zaman açılacak?» diye bekliyoruz. Umudumuzu «kapının aralanmasına» bağlıyoruz. «Kapanan kapıların arkasında ağlıyoruz.

Hiçbir şey ne «çok iyi», ne de «çok kötü»dür.

Her şey, hem iyidir, hem de kötü.

Her şey, bizim iyimizle daha iyi, bizim kötümüzle daha kötü olur.

Anahtar biziz. Kendimiziz.

Evlenmeye de biz karar vermişizdir, ayrılmaya da. İkisi de iyidir. Talihin gidişi de iyidir, dönüşü de.

İlkbahar da iyidir, sonbahar da.

Önümüzde yeni insanlar vardır, yeni tatiller vardır, yeni baharlar vardır. Yeter ki biz var olalım.

Öteki Kadın

Hangi kadının hayatında «öteki kadın» olmamıştır ki?

Onu kızdıran, sinirlendiren, korkutan, merak ettiren, düşündürdüren «öteki kadın».

Eşinin, sevdiği erkeğin «öteki kadın»ı önce merak edilir.

«Hayatında 'başkası' mı var bilmiyorum. Son günlerde giydiğine, tıraşına pek dikkat etmeye başladı. Ara sıra göbeğine bakıp 'kilo aldık galiba' diyor. Böyle şeylere dikkat etmezdi. Dur bakalım, altından ne çıkacak?»

«Demek bu kitabı okumanı söylediler? Kimler söyledi acaba?

Pek kitapla falan ilgisi yoktur da. Bir kadın söylemese kulak da aşmazdı. Demek bir kadın? Şöyle gözlük takan, saçları arkadan topuz yapılmış, ince dudaklı, meraklı bakışlı okuyan takımından olacak. Bu çabuk etkilenir. Fark etti demek?»

«Birisi var ama, nerde görmüş olabilir? İşe yeni bir kadın mı geldi? Yoksa bir yerde mi karşılaştı?»

Merakın sınırları çok geniştir.

«Nasıl biridir?», «Nerde görmüştür?», «Ne konuşmuşlardır?», «Buna kancayı takmış mıdır?», «Nerde görüşürler ki?», «Nasıl öğrenmelidir?»

Sonra, kadının ilgisi kendine yönelir.

«Son zamanlarda kendini bırakmış mıdır?», «Artık konuşacak şey bulamamaktadırlar», «Çocuklarla uğraşırken eşini ihmal mi etmiştir?», «Soruclarını paylaşmakta isteksizlik mi göstermiştir?»

Arkadan, suçlama gelecektir.

«Ahlâksız işte, bundan ne beklenir ki?», «Doyumsuzluktan falan değil, erkek milletin tabiatsızlığı», «Kendine güveni yok. İlle birileri buna hep beğenildiğini söyleyecek». «Biz artık sıradanlaştık, serüven arıyor», «Erkeklerin yaş dönümüne mi girdi ne?»

«Öteki kadın» her zaman cinsel bir tehdit değildir.

Erkeğin annesi, kız kardeşi de «öteki kadın» olabilir.

«Benim öyle bir kadın sonum yok. Ama keşke öyle olsaydı. İnsan onunla ne yapacağını bilir, bir çare bulabilir. Benim sorunun annesi. Annesinin ağzına bakar. Ayı oturuyoruz da ne oluyor. Gene, 'annem de annem.' 'Annem şöyle yapar, annem şöyle der.' Ana kuzusu desem değil. Geçenlerde 'Bari evlenmeseydin de annenle yaşasaydın' dedim, 'Ne demek bu?' diye dikildi. Bilemezsiniz, büyük derdim var.»

«Şimdi para biriktirmeye başlıyoruz. Bizimkinin kız kardeşi öyle buyurmuş. O ne derse doğrusu odur. 'Evet çok doğru' dersem, hep o akıllı oluyor. 'Ne gereği var şimdi?' dersem, gerçekleri göremeyen ben oluyorum. Hiçbir şey söylemesem, hiçbir şeyi düşünmeyen kadın oluyorum. Ne yapacağımı şaşırdım.»

«Öteki kadın» ille erkekle ilgili de değildir.

Çalıştığınız yerdeki «öteki kadın» daha az önemli değildir.

«İş arkadaşlığını bilmiyor, derdi zoru kendini göstermek. İşinde

yaratıcı hırsı anlarım ama, bununki öyle değil ki. Başkalarından dinler dinler, gidip kendi buluşu gibi satar. Burdaki yöneticileri de burunlarının ucunu gördükleri yok. İşi sen yap, parsayı bankası toplasın. Canım burnuma geliyor, şeytan 'çarp kapıyı çık' diyor.»

«Bunun işle güçle ilgisi yok, bu kendini beğendirme peşinde. Cinsel duyumsuzluk işte. Sanki o numaraları biz anlamıyoruz. Yavrum ben de kadını, o giderken ben geliyordum. Bunun her şeyi numara. Yürümesi, konuşması, başkasının yanında yardım ediyormuş gibi yapması, hepsi numara. Dur bakalım, onun da zamanı getir.»

«Öteki kadın» sorunu önemsiz değildir. Hiç önemsiz değildir.

Bu sorun tek başına hayatı zehir edebilir.

Çözümü de adamakıllı dikkat ister. Her zaman da çok kolay değildir. Her zaman çözümü de bulunamaz.

Bir kadının bundan etkilenmemesi de düşünülemez.

«Öteki kadın» ister bir etkilenme olsun ister hayatımıza karışan bir etken, ister bir gözlemin üstüne kurgulanan varsayım, hayatı etkiler, davranışlarımızı etkiler, tepkilerimizi etkiler.

«Öteki kadın», kadını şaşırtır, korkutur, kızdırır, değiştirir.

Tepkiler de değişik olur.

Kimi kadın içine kapanır, kimisi saldırgan olur, kimisi bir değişikliğin peşine düşer, kimisi... Tepki biçimleri neredeyse sonsuzdur.

Öğütçü olmaktan çok korkarım. Hayatımda ne severek öğüt verdim ne de öğüt aldım. Sizinle biraz dertleşmek istiyorum.

Çünkü, dertleşmek insanca bir duygudur, insanca bir davranıştır.

Gelin, biraz dertleşelim.

Önce şunu konuşalım mı? «Öteki insansız kimse yoktur.»

Ne demek «öteki insan»? Madalyonun öteki yanı demektir. Erkeklerde de «öteki adam» olayı var demektir. Bunu ayrıca konuşacağız, ama şimdilik aklımızda tutalım.

Kuşkusuz, hayat bizimle sınırlı değildir. Dünyanın tek kadını da, tek erkeği de biz değiliz. Ben, bir şarkıyı beğeniyor diye karısını Orson Welles'den kıskanan erkek gördüm. Siz de kimbilir neler görüyorsunuz.

Küpe 1: «Bir erkek başka bir kadını beğeniyor diye sizi beğenmekten vazgeçmez.» Buna inanmıyorsunuz değil mi? İnanın. Ben erkeğim ve hayatım insanların arasında geçti. Bu, erkeklerin kadın düşkünlüğü, poligamisi falan değildir.

Lütfen, kendinizle ölçün. Siz de birçok erkeği –tanıyın tanımayın– beğenmiyor musunuz? Bu nedenle, sadece bu nedenle eşinizi artık beğenmemezlik ettiniz mi?

Küpe 2: «Eşiniz sizi beğenmiyorsa, sizin yanlışlarınız yüzündendir.»

Ne olur, «Öteki kadın»a gösterdiğiniz dikkatin onda birini kendinize gösterin. «Öteki kadın»ı merak ettiğinizin yarısı kadar kendinizi merak edin. Biraz kendinizi incelesenize. Kendinize değer vermeyi ne zaman öğreneceksiniz?

Küpe 3: «'Öteki kadın'ı kötülemek, küçültmek duygunuzu beslemeyin.»

Biliyorum, siz de insansınız, üstelik de onun göremediği şeyleri görüyorsunuz. O işyerindeki kadının bayağılığını, annenin bencilliğini, kız kardeşin komplekslerini siz görüyorsunuz da erkek görmüyor. Ama, siz bu duygularınızı beslemeyin. Onları geliştirmeyin önce kendinizle konuşun. Önce kendinizle.

Belki onlar da sizin sandığınız kadar «bayağı», «bencil», «kompleksli» değildir. Üstelik de herkes biraz «bayağı», «bencil», «kompleksli» olabilir.

Yargılamadan önce biraz anlamaya çalışmak daha «akıllı» olmaktadır.

Küpe 4: «O yaparsa ben âlâsını yaparım» demeyin ve sakın yapmayın.

Elbette yaparsınız. Ama yanlış yaparsınız. Üstelik de belki geriye dönüşü olmayan büyük bir yanlış yaparsınız.

Bu öfkedir. Buradaki tepki biçimi öfkedir.

Bu öfkeyle hem kendinizi yanlış kullanmış olursunuz, hem de başka birisini kendi öfkenizin aleti yapmış olursunuz.

Küpe 5: «Artık onunla bir daha görüşmeyeceksin» demeyin, olur mu?

Bu davranış «ya ben, ya o» saldırısıdır.

«O kadını hemen işten atacaksın», «Annenlere artık gitmeyeceğiz», «Kız kardeşin evime adım atamaz.»

Bunlar yanıltır ve sadece sizi yaralamakla sonuçlanacaktır.

Bu saldırıdan vazgeçin, tam tersini yapın, onlara kendi kişiliğinizle yaklaşın.

Durun bakayım, kaç küpe oldu, beş mi? Ah bu yaz sıcakları, iki kulaklı insan beş küpe taşır mıymış? Biz sadece iki küpeden söz edelim mi?

İki küpenin birincisi: «Kendi kişiliğinizi bilin ve onu geliştirin.»

Sizin kimseyle rekabet etmenize gerek yoktur. Unutmayın ki, en güç rekabet kendinizle rekabettir. Kendinizi geliştirin. İçinde olduğunuz kişilikle yetinmeyin. Asıl gücünüz ne evli olmanızdır, ne de sevilmeniz. Asıl gücünüz, yaşama gücünüzdür, yaşama sevinçinizdir. Bunu da bir erkekten, mesleğinizden değil hayattan alırsınız.

İnanın eğer bu küpeyi kulağınıza takabilirseniz, çok güçlü olacağınıza kuşku yoktur.

İki küpenin ikincisi: «Hayatı kendinize de, yanınızdakilere de kalıplaştırmayın.»

Hayat ne «sardalya konservesi»dir, ne de «sabun kalıbı.»

Hayatı yaşanır yapan değişimlerdir, gelişmelerdir, yeniliklerdir, denizlerdir, ormanlardır, ufuklardır, renklerdir.

Bu küpeyi taşıyabilirsiniz, yaşamamanın gizini de bulmuşsunuz demektir.

«Öteki» dememeyi, «biz insanlar» demeyi öğrenebilsek...

Kimi Öldürmek İsterdiniz?

«Sadece bir kişiyi öldürmek suç sayılmasaydı kimi öldürmek isterdiniz?»

«Hayatınızda en çok kimi öldürmek isterdiniz?»

«Öldürmeyi en çok düşündüğünüz kişi kimdir?»

Bir grup psikolog, bu soruyu psikolojik bir test sorusu olarak sormuştu.

Aldıkları yanıtlar, psikologlar için bile şaşırtıcıydı.

Oysa psikologlar hiçbir durum için şaşırmamanın eğitimini görmüşlerdir.

Bu sonuçları şimdi vermek istemiyorum. Çünkü bu yanıtlar, okurlarımız için yönlendirici, sonuçlara yöneltici olabilir, onları sadece «okuyan biri» kılabilir.

Bense, bu soruyu size sormak istiyorum:

«Kimi öldürmek isterdiniz?»

Böyle bir soruya yanıt verir miydiniz?

Sevgiden, dostluktan, anlayıştan, yakınlaşmalardan, uyumdan, cinsel doyumdan bunca söz edilen çağımızda bu sorunun yanıtları ne olabilirdi?

«Saçma bir soru. Ben kimseyi öldürmek istemezdim» mi derdiniz?

«Sorunuzu düşündüm. Doğrusu derinlikleri olan bir soru. Ama, yanıtlayamam. Zaman zaman öldürmeyi düşündüğüm kişiler de, olmuştur. Bunlar geçici sıkıntılardır. Hayır, kimseyi öldürmeyi düşünmedim» mi dersiniz?

«Evet. Öldürmeyi düşündüm. Ama geçmişte kaldı. Belki geçmişte bir gün birini öldürürdüm. Bugün bu duygudan öyle uzağıma ki» mi dersiniz?

«Bir kişiyi öldürmek suç sayılmasaydı? İlginç bir soru. Seçim bana ait mi olacak? O zaman seçme yapmam gerekir, öldürmek istediğim öyle çok kişi var ki» mi derdiniz?

«Ölmesi gerekenler var, bu doğru. Ama ben öldürmezdim. Öldürmek sözü bile korkunç. Onların ölmesini isterdim. Beni karıştırmayın» mı derdiniz?

«Öldürmek» konusunda iki dönemeç var. Birisi, «birinin ortadan kalkması», diğeri «onu kendi ellerimizle ortadan kaldırmak.»

«Öldürmek»te aktif bir eylem var. Birine karşı ve bizim irademizle. Soruyu yumuşatarak kendimize soralım:

«Ortadan kalkmasını istediğimiz, bir daha hiç görmeyi istemediğimiz kimdir?»

Psikologlar böyle tehlikeli, böyle çıplak sorular sorarlar.

Sahi, böyle bir kişi var mı?

Aslında, sandığımızdan daha çok.

Bize baskı yapanlar, bizi sürekli sıkıntıya sokanlar, hayatımızı zehir edenler. Yok mu?

Güçlüler. Tepeden bakanlar. Aşağılayanlar. Bizi hiç indirenler.

Kendimizden utandıranlar. Küçük düşürenler. Bizi biz olduğumuza pişman edenler.

Yok mu?

Bize «ölseydim keşke» dedirtenler.

Yok mu?

«Ölseydim keşke»nin ucundaki çaresizlik, öteki ucunda «öldürme» isteği taşıyor mu?

Bir düşünür «herkesin içinde bir katil vardır» der.

Psikologların diğer bir sorusu da anlamlı:

«Hiç kendinizi öldürmeyi düşündünüz mü?»

Buyurun bakalım. Çetrefil bir soru da bu.

Kendini öldürmeyi düşünmek.

Öyle ruh hastalıklarının karanlık çıkmazları falan değil. Kendini öldürmekte dönüp dolasan bir sarmal değil. Normal bir insanın bunalımlarından doruklara varıp da «keşke ölseydim» duygusunun eyleme dönüp yoğunlaşmaları.

Öldürmek. Ölmek.

Nereden çıkıyor bütün bunlar?

Bu sorunun yanıtı çok açık.

«Yasayamamaktan.»

Bu duygular, «yaşayamamanın» duyguları.

Nasıl Öldürmek İsterdiniz?

Yapılan testte psikologların bir sorusu da buydu. Hangi yöntemi seçerdiniz, hangi aleti kullanırdınız? Bu sorunun yanıtında erkeklerle kadınlar arasında belirgin farklar var.

Erkekler genellikle «tabanca»yı, kadınlar genellikle «zehirleme»yi seçiyorlar.

Erkeklerin, sesli, gürültülü, açıklamalı saldırı isteği yanında kadınların seçtikleri yöntemler sessiz, gürültüsüz, anlaşılması güç türden.

İlginç yanıtlar kadınlardan geliyor.

«Yeni bir virüsle.»

«Kulağın duyamayacağı ses dalgalarıyla hayat merkezlerini bozarak.»

«Aşırı kolesterolü beslenmeyle.»

Bu yanıtlarda bilimsel-teknolojik devrimin izleri görülmüyor mu?

İnsan sağlığının bütün ayrıntılarıyla bilinmesi, öldürme yöntemlerinde de evrim yapmış görünüyor.

Artık kargabükenler, yüksükotu zehirleri gerilerde kaldı. Borgia döneminin en usta zehircileri, bugünün teknik gelişmeleri karşısında kaba saba köy çerçilerine döndüler.

Ama beni en çok etkileyen yanıt gene de bir kadından geliyordu. Soruyu yanıtlayan kadın, insanın şiirli bir noktasını yakalamıştı. «Nasil öldürürsünüz?» sorusuna verdiği yanıt şuydu:

«Umutsuzlukla öldürürüm.»

Anketi yapan burada çalışmanın dışına çıkmıştı. Özel bir soru sormaktan kendini alamamıştı. Sorusu şuydu:

«Umutsuzluğun öldürücü olduğunu nerden biliyorsunuz?»

Yanıt daha ilginçti:

«Yıllarca önce ben böyle öldürüldüm.»

Yazının burasında durmuşum. Bir süre kimbilir neler düşündüğümü, düşüncelerimin nerelerinde olduğunu unutup öyle kalmışım.

Sanki bu test sadece bu soru ve yanıt için yapılmış gibiydi. Sanki bu yazı sadece bu satırları okumam için yazılmış gibiydi.

Bu yanıtı veren kadının bir romancı olmasını, öykücü olmasını, denemeci olmasını, şair olmasını ne kadar isterdim.

Sadece bu konuyu anlatmalıydı. Bu konuyu anlatan bir kitap yazmalıydı. Belki bu satırları okuyan birisi böyle bir kitap yazar diye umuyorum.

Öylesine heyecanlanmışım.

«Umutsuzlukla bir insanı öldürmek.»

Ya da,

«Umutsuzlukla insanları öldürmek.»

«Umutsuzlukla bir kuşağı öldürmek.» Hepsi olabilir.

Sözde acı bir hayat deneyimi vardı:

«Yıllarca önce ben böyle öldürüldüm.»

Bu sözlerde bir insanın sessiz sedasız yaşadığı nasıl bir trajedi olmalıydı? Belki de aramızda yaşayan nice insan yıllar boyu böyle öldürülmüştü.

Belki biz yıllar önce böyle öldürülmüştük.

Sonra ne olmuştu acaba?

Yeniden mi dirilmiştik? Acaba «ölümden sonra diriliş» denilen şey bu muydu?

Dinlerin «ölümden sonra diriliş» (Basü badelmeyt) dedikleri bu muydu?

Gerçek anlamda ölüm yerine böyle bir ölüm mü kastediliyordu?

Bu sorular aklımda dönüp durdu, içinden çıkamadım.

Sonra, aynı kesinlikle bir gerçek aklıma takıldı.

«Umutsuzluk öldürüyordu.» Öyleyse, «umut yaşıtıyordu».

Her şey zıddıyla doğru değil mi?

İşte, «umut yaşıtıyordu».

Belki de yaşamanın gizi buradaydı. Umudun yaşatıcılığında.

Size bunları söylemek istedim.

Kendini Güzelleştiren Kadın...

Brigitte Bardot'ya geçenlerde bir gazeteci:

«Yüzünüz kırıştı» demiş.

Bardot'nun yanıtı çok öğretici:

«Yüreğim kırışmadı.»

Aslında biz «insan Brigitte Bardot»yu da, «kadın Brigitte Bardot»yu da tanımazdık. Bizim tanıdığımız, sinema oyuncusu genç ve özgür bir güzel kadındı.

Sinema oyunculluğu nice genç ve güzel kadını mahvetmişti.

«Genç ve güzel kadın» imgesi bir ideolojidir. «Genç kalın ve güzel olun.»

Bu evrensel slogan kadınların beynine yerleştirilince, bunun üzerine kapanıp kendine tapar bir insan durumuna getirilen kadın, önündeki yaşları, yüz kırışıklıklarını, erkekleri etkilemez olmayı bir «hayat-ölüm» sorunu yapmaktan kurtulamamıştır.

Sinema oyuncusu nice kadın bu yükü kaldıramamış, kendini öldürmüştür.

Nice kadın bu yükü kaldıramamış depresyona girmiştir.

Nice kadın bu yükü kaldıramamış, gerçekten de çökmüştür.

Pek çok kadına hayatı zehir eden «yaşlanma korkusu», «çirkinleşme korkusu» bu yolla yaratılmamış mıdır?

Oysa, kendini güzelleştiren de kadındır, çirkinleştiren de.

İşte Brigitte Bardot. Eskisinden daha güzel. Eskisinden daha anlamlı. Eskisinden daha etkileyici.

Size erkeklerin bir sırrını vereyim:

«Çarpıcı güzellikte bir kadın» erkeklerin başını döndürür, doğrudur. Ama, kalıcı etkiyi «erkek için anlamlı kadın» yaratır.

«Erkek için anlamlı kadın.»

Bu sırrı yakalayan kadın, erkeği kendisiyle var etmenin de, erkekle var olmanın da en duyarlı noktasını yakalamış demektir.

Evinden uzaktaki Amerikan askerlerinin başlarına hangi kadının resmini astıkları Amerikalıların önemli bir ölçütüydü. Onlar yirmi yıl önce Brigitte Bardot posterlerini asıyorlardı. Kuşkusuz, bugün başuçlarına astıkları poster değişmiştir.

Arna Brigitte Bardot'yu beğenen erkekler de değişmiştir. Bugün Brigitte Bardot'yu –kadın olarak– beğenen erkek sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. Neden?

Çünkü, Brigitte Bardot, geçmiş yıllardaki fotoğrafların üzerine kapanıp kalmış, eski filmlerini gözyaşlarıyla izleyen yaşlı bir kadın değildir.

O, bugün kendini, kürk yapımı uğruna vahşice öldürülen hayvanlara, ticari amaçlarla kıyıma uğratılan foklara vermiş, insan, olma uğraşının fiziksel güzellikten çok daha başka boyutları olduğunu bütün dünyaya göstermiştir.

«50 yaşın üstündeki kadınlar»ın öykülerini okuyor musunuz?

Tina Turner'ı, Joan Collins'i görüyor musunuz? Onlar elli yaşın üstünde de kitleleri etkiliyor.

Ya Joan Baez?

Joan Baez, kadınlığıyla değil, şarkılarını yoğurduğu düşünceleriyle, duygularıya, haksızlıklara karşı isyanıyla, kitleleri etkilemeyi sürdürüyor.

Bakınız, Joan Baez, ne kır saçlarını boyamıştır, ne genç makyajı yapmıştır, ne de moda giysiler giymiştir. O, olduğu gibidir. Doğaldır. İctendir. Ve «anamlıdır».

«Erkek için anlamlı kadın.»

Kendinizi bu açıdan düşünüyor musunuz?

«Siz kim için anlamlısınız?»

«Siz nasıl bir erkek için anlamlısınız?»

«Siz bir erkek için anlamlı mısınız?»

«Siz başka bir insan için anlamlı mısınız?»

«Siz dünya için anlamlı mısınız?»

«Siz kendiniz için anlamlı mısınız?»

«Siz anlamlı mısınız?»

Güzelliğin sırrı budur. Düşünür müsünüz?

Sophia Loren'le Carlo Ponti'nin birlikteliğine çok kişi şaşı.

Sophia Loren güzel bir kadındı, Carlo Ponti ise hatırı sayılır çirkin bir erkek. «Ama», dediler, «Sophia sinema oyuncusudur, Ponti ya yapımcı ya ondan.» Değildi.

Sophia Loren, Carlo Ponti için anlamlıydı.

Sophia isteseydi zengin erkek de bulurdu, yapımcı erkek de, yakışıklı erkek de.

Ama, hiç unutmayalım, KADIN ERKEKLE KADIN OLUR.

Bu, erkek için de doğrudur. ERKEK KADINLA ERKEK OLUR.

Kadın, kendini kadın yapan erkeğe âşık olur.

Erkek kendini erkek yapan kadına âşık olur.

Olay öyle karmaşıktır ki, insanın kendi bile «Neden böyle?», «Nasıl oluyor da?» sorusunun yanıtını bulamaz.

«Ne buldu o kadında?»

«O adamın nesine tutuldu, şaşıyorum.»

Bu sözlerin hiçbir anlamı yoktur. Hiçbir geçerliliği yoktur.

Çünkü, «olayın anlamı» iki kişinin arasındadır, çok özeldir.

Binlerce anahtarın arasında bir tek anahtarın, binlerce kilit için de bir tek kilide «uyması» gibi, bir insan başka bir insana «uymuştur.»

Onlar, «birbiri için anlamlı»dır.

«Birbiri için anlamlı olmak.»

Düşünüyorum da, aşkın tanımı bu olmalı diyorum.

«Anlamlı olmak» yanında «fiziksel güzellik» öylesine yalınkat, öylesine basit, öylesine kaba kalıyor ki, eğer ticaret dünyası «anlamlı olma»nın endüstrisini kurabilseydi, moda dünyası belki de ortadan kalkardı.

Yaşlardan, yıllardan neden korkalım ki? «Güzel değiliz» diye

neden kendimize kusur bulalım ki? Güzellik de çirkinlik de bizim elimizdedir. Yaşlılık da gençlik de bizim elimizdedir. Size gençlikten, dinçlikten, kendine bakmaktan falan söz etmiyorum.

Size «anamlı olmak»tan söz ediyorum.

«Anamlı olmak»

Sizin var oluşunuzun ya da olmayışınızın, bir iş için, bir insan için, insanlık için, dünya için, hayat için, kendiniz için anlamlı ya da anlamsız olduğunu bilmek.

«Kendini anlamlı kılmak.»

Kendini hayat için yaşanır kılmak, hayat için değerli kılmak, hayat için önemli kılmak. Kendini bunun için geliştirmek, kendini bunun için yetiştirmek.

«Kimin için?» diyenler olacaktır.

«Öyle sanmışım. Onun için anlamlı olduğunu düşünmüştüm, ama yanılmışım. Artık kimse için değmez» diyenler olacaktır.

Kadın için erkek, erkek için kadın önemlidir. Gerçekteyse, önemli olan «hayata açılan kapılar»dır.

Hayata bir erkekle açılmak, hayata bir kadınla açılmak çok önemlidir.

Gerçekteyse, hayatın kendisi önemlidir.

Eğer biz «hayat için anlamlı» olmayı öğrenebilirsek ne çok insan bizi «kendisi için anlamlı» bulacaktır bilerseniz.

İnsan; erkekte de kadında da hayatı aramaktadır.

Hayat bizi kaplar ve hepimiz hayatın çocuklarıyız.

«Hayat için anlamlı» olmayı bilemezsek, önce kendimiz için, sonra da kimse için anlamlı olamayız.

Belki de «hayat benim için anlamsız» diyenler, kendilerini «hayat için anlamlı» kılamayanlardır.

«Kendini güzelleştiren kadın» kendini güzelleştiren insan değil mi?

Ne dersiniz?

Dedikodu Sever misiniz?

Şurda biz bizyiz, kim sevmez dedikoduyu?

Dedikoduyu yaratan, insanın merak dürtüsü değil mi?

Merak nedir? Bilinmezi bilme isteği.

Gizli kapaklı işleri, üstü örtülü olayları merak etmek.

«Kimmiş», «Kiminle», «Ne yapmış», «Ne zamanmış?» «Neredeymiş?»

Dedikodu deyip geçmemek gerekiyor.

İyi bakılırsa «dedikodu» Dayı, bir toplumun insanların yaşadıklarını, yaşayamadıklarını, değer yargılarını, gizli isteklerini, yasaklarını, tabularını göstermiyor mu?

Kısaca «dedikodu» dediğim olgunun üzerine kurulmuş gazeteler, dergiler, kitaplar yok mu? «Dedikodu yazarları» denilen, hem de yazdıkları çok okunan yazarlar yok mu?

Erkeklerle göre «kadınlar dedikoducudur.»

Kadınlar da «erkeklerin çok dedikoducu» olduğunu söyler.

İyi de «çocuklar dedikoducu» değil mi?

«Dedikodu», öğrendiği gizli bir şeyi başkasına söylemekse, kim bunun dışında kalabilir? Hem, neden kalsın?

Toplumbilimciler «dedikodu»nun, insanın toplumla ilgilenmesinin belirtisi olduğunu söylüyorlar. Öyle ya, merak etmeyen, kimseyle ilgilenmeyen, ne olup bittiğini öğrenmek istemeyen insanın toplumla ilgisi ne ki?

Hem, merak dürtüsü zekânın bir belirtisi değil mi?

Öyleyse «dedikodu»yu neden yeriyoruz?

Belki de «dedikodu» bize de yönelebilir bir tehdit de ondan.

Bir gün hastanede güzel bir kızla ayaküstü konuşuyorduk.

«Doktor bey, böyle konuşuyoruz ama, dedikodumuzu yapıyoruz», dedi.

«Nerde o günler?», dedim. «Çoktandır senin gibi güzel bir kızla dedikodum yapılmamıştı. Ben dedikodumun yapılmasından değil, yapılmamasından korkarım. Aman dedikodumuz yapılsın. Çok memnun olurum.»

Gülüşmüştük.

Dedikodunun en sevilen konularının başında erkek-kadın ilişkileri gelir.

«Kim kiminle ne yapıyormuş?»

Oysa, şöyle bir düşünersek, «Ne yapacaklar?» en çoğu, herkesin bileceği şeyleri, herkesin düşüneceği şeyleri değil mi? Neden merak ederiz bunu?

Belki de, gizli isteklerimizi, engellenmiş dürtülerimizi böyle doyururuz da ondan.

Pornografiyi düşünelim.

Cinsel ilişkilerin açık-saçık, iç gıcıklayıcı pozisyonlarının gösterildiği filmleri, yazıları.

Amerika'ya 70'li yılların öncesinde gitmiştim. Porno filmlerin daha ortalara dökülmediği yıllardı. New York'ta, ünlü 42. Caddesi'nin porno filmi oynatan sinemalarından birine gittim. Hem filmi merak ediyorum, hem de kimlerin gittiğini görmek istiyorum. Film gerçekten de ustaca çekilmişti. Salona göz gezdirdim. Kalabalık değildi. Salonda yaşlılar çoğunlukta. Çoğu zenci, birkaç da beyaz. Film gösterimi sürekliydi. Birkaç filmden sonra sıkıldım. Kısa filmler. Oraya gelenleri düşündüm. Duyumsuzluklarından mı geliyorlardı? Yoksa, artık azalmış cinsel güçlerinin değişik tahriklere gereksinmesi mi vardı?

Amerika, cinsel ilişkilerin oldukça rahat yürütüldüğü bir ülkeydi. Bir erkekle bir kadının birbirinden hoşlanmaları bu ilişki için yeterli olabilirdi.

Kimse de kimin ne yaptığını merak etmiyordu.

İnsan kendi de yaptığı şeyi neden merak etsin?

Ama biz, cinsel bilgilerimizi arkadaşlar arasındaki «dedikodu»lardan öğrenmemiş miydik?

Bir arada oturup «Ne yapılıyor?», «Nasıl yapılıyor?», «Sen gördün mü?», «Sen yaptın mı?» türünden sözler ilk cinsel bilgilerimizin kaynağı değil miydi?

Bu dürtü yüzünden ne yalanlar söylenmiştir, ne öyküler uydurulmuştur, ne kıskançlıklar yaratılmıştır, kimbilir.

Kızıltoprak'ta, şimdi yıkılıp yerine apartman yapılan Kent Sineması'nda «Helga» diye bir film oynamıştı.

Filmin afişleri açık-saçık yerler olduğunu düşündürüyordu.

Salon gençlerle doluydu. Kızlı erkekli gençler.

Filmin öncesinde genç erkekler yüksek sesle konuşuyor, birbirlerine üstü örtülü kışkırtıcı sözler söylüyorlardı. Kızlar meraklı bir suskunluk içindeydi.

Film başlayınca anlaşıldı ki, bir cinsel eğitim filmiydi.

Helga, gebe bir kadındı. Gebeliği süresinde doktora gidiyor, beslenmesi düzenleniyor, jimnastik yapıyordu.

Gençler sabırsızlıklarını belirtiyor, bekledikleri sahneleri görmek istiyorlardı.

Derken sıra, annenin karnındaki ceninin gösterilmesine geldi.

Salona baktım. Genç kızlar, büyük bir ciddiyetle filmi izliyor, kendileri için çok önemli bir olayı gerçekten dikkatle yaşıyorlardı.

Bir delikanlı yüksek sesle arkadaşına takıldı.

Arkadaşları hemen susmasını söylediler.

Filmi genç erkekler de büyük bir ciddiyetle izliyorlardı.

Ülkemizde ilk kez böyle bir film oynuyordu. Doğum öncesine, doğuma, doğum sonrasına ilişkin bir eğitim filmiydi. Pornoyla uzaktan, yakından ilgisi yoktu.

İşte böyle bir film, rastlantısal olarak kızlı erkekli bir kalabalık tarafından izleniyordu. Sonuç da çok olumluydu.

Salon boşalırken, genç kızların yüzünde yaşayacakları önemli bir olayı öğrenen, genç erkeklerin yüzlerinde de yaşanan bu olaya saygı duyan ifadeler gördüm.

Pornoyla bu film arasında yapay olanla gerçek olan arasındaki farkı gördüm.

«Dedikodu»nun bir kültür olayı olduğuna inanıyorum.

Keşke, diye düşünüyorum, «dedikodu»nun temelindeki merak dürtüsünü iyi kullanabilsek.

Bu dürtüyü, «O ne yapmış?», «Bu neredeymiş?» basitliğinden kurtarsak da sanata çevirebilsek.

İnsanın o eşsiz akıl gücünü, insanın o doymaz ilgisini, insanın o sonsuz merakını sanatın, bilimin bitmez tükenmez kaynaklarına çevirebilsek.

İşte o zaman, dünyanın büyük «dedikodu»larını öğrenirdik.

Öyle ya, romanlar, öyküler, filmler, tiyatrolar, şiirler «dedikodu» değil» mi?

«Madam Bovary ne yapmıştı?» Merak etmez misiniz?

«Ayrı Bir Dünya» neymiş? Merak etmez misiniz?

«Katerina Blum'un Çiğnenen Onuru» neymiş? Merak etmez misiniz?

Ah bu dedikodu meraklıları.

Bitmez tükenmez tutkularıyla tiyatrolara koşacaklar, sinemalara koşacaklar, kitapçıları gezecekler, imza günlerini kovalayacaklar.

Ah bu «dünya dedikoducuları».

Hepimiz dedikoducuyuz. Sadece ölçeğimiz farklı.

Kimimiz sadece kendi dedikodusunu yapıyor.

Kimimiz mahallesinden çıkamıyor.

Kimimiz dünyayı dolaşıyor.

Ben, sizin de «dünya dedikoducusu» olmanızı istiyorum.

İnsanın kendisinde kalması tıkanmadır. İnsanın dar çevresinde kalması sıkıntıdır. O, dünya değildir, dünyacıdır.

Oysa, siz zekisiniz (biliyorum), meraklısınız, ilgilisiniz.

Bu zekâyı, bu merakı, bu ilgiyi dünya ölçeğinde büyütün.

Değeriniz budur, ben biliyorum.

Sizin de kendi değerinizi bilmenizi istiyorum.

On Yıl Önce...

On Yıl Sonra...

On yıl sonrasını birlikte düşünelim mi?

1999 yılına bir ay kalaydı?

İlginç bir sayılar topluluğu değil mi 1999?

Rakamların gizil diline meraklı olanlar, «1» ile «9»un toplamının «10» olduğunu, bunun da üç kez yinelenildiğini düşünüp kimbilir ne anlamlar çıkaracaklardır?

Hele, arkasından gelen 2000 yılını düşününce?

2000 yılı insanlık için dönüm noktası sayılacak, bütün ülkelerde özel törenlerle kutlanacaktır. İnsanlığın gerisindeki gelişmeler sayıp dökülecek, özel dergi sayıları, özel kitaplar yayınlanacak, geleceğe yönelik tahminler yapılacaktır.

Ama, biz geleceğe bakmaya alışık değiliz. Bizim alışık olduğumuz, geçmişi bakmaktır.

«On yılda nereden nereye geldik?»

Bu değerlendirmeler doğrudur ve yapılmalıdır.

«Önümüzdeki on yılda nereden nereye gelebiliriz?»

Bu değerlendirmeler de doğrudur ve yapılmalıdır.

İnsanoğlu yuvarlak hesaplara bayılır: On yıl, yüz yıl, bin yıl.

Oysa insanın hayatında yuvarlak hesaplar yoktur. İnsanın hayatını «on yıllar» belirlemez, olaylar belirler.

«Okulu bitirdiğim yıl.»

«O yıl evlenmiştim.»

«Marmaris'te olduğumuz yaz.»

8 yaşındaki kız çocuğu bir an önce büyümek ve genç kız olmak, 18 yaşına gelmek. Süslenmek, güzel giysiler giymek, âşık olmak...

18 yaş, umutlarla gerçeklerin buluşmaya başladığı yıllardır. Umutlar gene baskındır ama, gerçekler de kendini göstermeye başlar.

28 yaş daha bir hayatın içindedir. Belki okul bitmiştir, belki evlenilmiştir, belki de öyle olmamıştır. Ama ne deneyler yaşanmıştır. Ne umutlar, ne kırıklıklar, ne sevinçler, ne üzüntüler gelmiş ve geçmiştir. Hayatla tanışılmıştır artık.

38 yaş, olgun genç kadınlıktır. Bir duraksama dönemi. Bir yanı hayatı daha iyi anlayan, bir yanı gelecekte -belli belirsiz- korkan bir dönem.

48 yaş, istenmese de gelecektir. Korkulanlar başa gelmiş ve geride kalmıştır. İlk beyaz saç, ilk kırışık, daha kimbilir ne ilkler...

58, 68, 78 mi? Düşünmeyelim daha iyi değil mi?

Neden düşünmeyelim sevgili okurum? Neden düşünmeyelim?

Neden, hep yılların bizden alıp götürdüğünü düşünürüz de, yılların bize neler verdiğini, neler getirdiğini düşünmeyiz?

Gelin söyleyeyim, kendimizi ve hayatı gereğince sevmeyiz de ondan.

Bize kendimizi ve hayatı sevmek öğretilmedi de ondan.

Bize kendi değerimiz ve hayatın değeri öğretilmedi de ondan.

Bize hep «bitişler» öğretildi, «başlayışlar» öğretilmedi de ondan.

50 yaşında bir kadının âşık olması ayıplandı da ondan.

50 yaşında bir kadının cinselliği yadsındı da ondan.

Bize hep sınırlar kondu da ondan.

Her toplumun çemberlerinde yaşatıldık da ondan.

Kişiliğimiz hep ezildi, benliğimiz hep küçümsendi, umutlarımız hep budandı, isteklerimiz hep tıkandı.

Bize korku ve umutsuzluk öğretildi.

Şimdi, iyi-güzel-doğru olan her şeyi bizim-kendi kendimize-öğrenmemiz gerekiyor.

Toplumun olumsuzluklarını «erkek»te somutlayan düşünceye katılmıyorum.

Bilir misiniz ki, erkek de bunları yaşamak zorunda bırakılmıştır.

Erkek de umutsuzdur, çaresizdir ve korkmaktadır. Onun da yolunu kendi bulması gerekmektedir.

Bunu da düşünelim.

Geçenlerde iki genç bayan öğretmenle konuşuyorduk: Bana «KADINCA»daki yazılarımdan söz ettiler. «Çok umut ve güç veren» yazılar yazdığımı söylediler.

Ve sordular, «herhalde çocukluğum çok mutlu geçmişti». Onlar sorunca düşündüm ve yanıtladım.

Hayır. Çocukluğum çok mutsuz geçmişti. Kimi zaman ölmenin daha iyi olacağını düşündürecek kadar mutsuz bir çocukluk geçirmiştim. Derin mutsuzluğumun nedeni, annemin ve babamın ayrı kişiliklere sahip olmaları, evliliklerinin sürekli ve çaresiz mutsuzluk içinde olmasıydı. İlk kez burada açıklıyorum bunu.

Şimdi düşünüyorum da, 5 yaşımdan 25 yaşıma kadar geçen yirmi yıllık sürede hep mücadele etmişim. Hayatı sevebilmek için, kendimi sevebilmek için, annemi ve babamı sevebilmek için mücadele etmişim.

Umutlarım için mücadele etmişim.

Şimdi düşünüyorum da, bu mücadeleyi kazanmışım.

Bir süre önce, bir genç kız gelmişti. 18 yaşındaydı. Akıllı, yürekli, cesaretli bir genç kız. Bunalımlarını anlatmıştı bana. Nasıl mutlu olunduğunu bilemediğini anlatmıştı. Ve bana sormuştu:

«Siz mutlu musunuz?»

«Evet, mutluyum.»

Gene sormuştu:

«Gerçek mi bu? Kendinizi aldatmıyorsunuz ya?»

Düşünmüş ve yanıtlamıştım:

«Hayır kendimi aldatmıyorum. Gerçekten mutluyum ve çok mutluyum.»

Şimdi düşünüyorum da, mutluluk da mutsuzluk gibi yaratılır, üretilir ve geliştirilir.

Ne yazık ki, biz mutluluğu kendimiz yaratmak zorunda kalıyoruz.

Mutluluğumuz için mücadele etmek zorunda kalıyoruz.
Belki de değeri bundandır.

2000 yılında yetmiş yaşında olacağım. Ne güzel.

Dünya 2000 yılını şenliklerle kutlayacak. Bütün ülkeler festival-
lerle, karnavallarla, havai fişekli gösterilerle, tiyatrolarla, dergilerle,
kitaplarla, şiirlerle karşılayacaklar 2000 yılını. İnsanlık tarihinin bu
büyük yılını. Ya o zamana kadar bir nükleer savaş çıkarsa mı?
Hayır, çıkmayacak.

Nükleer savaş hiç çıkmayacak. Bunu biliyorum. Nereden bil-
diğimi de söyleyeyim. Ben nükleer savaşa karşı çıkıyorum. Ben
nükleer savaşın olmaması için çalışıyorum. Ülkeleri yönetenlere
baskı yapıyorum. Ben savaş istemiyorum. Nükleer savaş bundan
dolayı çıkmayacak.

Buradaki «ben», anlıyorsunuz «kendim» değildir. Buradaki ben
BİZ'dir. Ülkemizdeki ve dünyadaki «ben»lerden oluşan BİZ. Biz İN-
SANLAR.

Biz istemiyorsak savaş olmaz.

Biz istemiyorsak nükleer bombalar atılmaz, ortadan kaldırılır.

Güçlü olan BİZ'iz. Reagan da, Gorbaçov da BİZ'i dikkate almak
zorundalar.

Onların yerine geçecek olanlar da BİZ'i dikkate almak zorunda
kalacaklardır.

2000 yılında yetmiş yaşında olacağım.

Ne güzel.

2000 yılını hep birlikte kutlayacağız.

Şenliklerle kutlayacağız.

Elimde bir baston olsa da kutlayacağız.

Elinde baston olan insan ne güzeldir.

Romatizmalarım olsa da kutlayacağız. Romatizmayı yeneriz,
korkmayın.

Enfarktüsler, felçler, kanserler, öyle mi? İnsanın insanlık bilinci
bütün bunlardan üstündür. Ölüm mü?

«Şarkılarımız dilden dile gelecekse, ölüm hoş geldi, safa geldi.»

Romantizm Öldü mü?

Ne gelir aklımıza «romantizm» denince?

Sevgilisinin önünde diz çökmüş âşğın elele, gözgöze aşkını anlatması mı?

Beyaz örtüler serilmiş iki kişilik masada mumların titreşen ışıkları altında baş başa yenen bir akşam yemeğİ mi?

Bir genç kızın odasına çekilip defterine duygularını yazması mı?

Uzak diyarların deniz kıyılarında aksam güneşinin batarken yansıyan gölgeli ışıkları mı?

Artık gerilerde kalmış «ilk aşk» duyguları mı?

Sahi, ne gelir aklımıza «romantizm» denince?

«Romantizm mi? Şimdi güldürmeyin beni, bizim halimize ne de yakışır ya? Bunca hır görün, bunca tatsızlığın içine romantizmin gölgesi bile vuramaz. Biz nelerle boğuşuyoruz, siz nelerden söz ediyorsunuz?»

«Romantizm demek? Aslında ne güzeldir kimbilir? Şöyle romantik bir akşam gibi değil mi? Duygulandırdınız ama boşuna. Biz o duyguları çoktan kaybettik. Şimdi söylediklerinize kulak verip de öyle bir şeyler yapalım desem ne olur bilir misiniz? Kaşlar çatılır, «nerden çıktı bu sersemlik?» denir. «Biz günlük yorgunluğumuzu çıkaramıyoruz, sen tutmuş nelerle uğraşıyorsun?»

«Romantizm? Güzel. Geçmiş yüzyılın şövalyeleri, kabarik etekleri falan değil mi? Bu çağda olmaz. Öldü bunlar, geçmişle birlikte gitti. Şimdi hayatın gerçekleriyle yüzyüzeyiz.»

Hayatın katı gerçekleri.

Duygularımızın karşısına çıkardığımız hep bu. Hayatın katı gerçekleri.

Hayatın katı gerçekleri. Elektrik faturaları, su faturaları, alınması gereken ayakkabılar, yükselen sebze fiyatları, sokakların çamuru, gene azalan vakit, evde yıkanmayı bekleyen çamaşırlar. Hayatın katı gerçekleri.

Duygulara artık yer kalmadı mı?

Hayatı hep kaç-kovala oyunu gibi yaşamak mı gerekiyor?

Bir de durup baksak ne olur?

Evet, durup baksak. «Neden kaçıyoruz?» diye sorsak.

«Neyi kovalıyoruz?» diye sorsak. «Önümüze ardımıza bakmadan neyi yaşıyoruz?» diye sorsak.

Önce dursak, sonra baksak, sonra sorsak?

Kimbilir, belki de yanibaşımızda, kaybettiklerimizi buluverirdik.

Kaybettiklerimizi. Belki de duygularımızı.

Duygularımız. Ezilen, horlanan, küçümsenen, dudak bükülen duygularımız.

Hep baskı altına alınan, hep baskı altında tutulan duygularımız.

Coşkuyla gülememek. Doya doya ağlayamamak. Kıpırmızı bir öfkeyi yaşayamamak.

Hep duygusuzlukla eğitilmek.

«Artık olgunlaş, duygularını belli etme.»

«Ağırbaşlı ol, herkesin yanında duygularını açıklama, öyle kahkahayla gülünmez, başkalarının yanında ağlanmaz.»

«Duygusal olma, aklınla hareket et.»

Toplumdaki «akla davet» gerçekte kabul ettirilmek istenen kurallara boyun eğmedir. Aklın araç kılındığı bir baskı, bir sindirme.

Duyguların hep baskı altına alınması. Sonra da, yapılmak istenenin tam tersine, en küçük rahatlamada içine sürüklenen duygu karmaşası.

Olmadık yerde patlayan öfke nöbetleri.

İki kadeh içkiyle köpüren sulugözlü duygusallık.

Geçmişe dönük özlemlerin umutsuz güzelliği.

Çaresizliğin güç verdiği kadercilik.

Arabesk.

«Gerçekçi ol, gerçekçi ol» diye diye gerçeklerin büsbütün dışında yaşayan insanlar yetiştirmek, «Bize özgü bir başarı mı?» diye düşünüyorum.

Romantizm bir başkaldırıdır.

«Şöyle olmalısın, böyle yapmalısın, senin için bu iyidir, sana şu yakışır» diyen buyrukçuluğa karşı, başını kaldırmak ve kuralların gözlerine bakmak.

«Nedenmiş o?» diyebilmek.

«Nedenmiş o? Benim için iyi olanı neden hep siz biliyorsunuz?

Benim için iyi olana neden hep siz karar veriyorsunuz? Neden siz beni benden iyi tanıyorsunuz? Neden benim kendim gibi olmama izin vermiyorsunuz? Neden benim de düşüncelerim olduğunu, duygularım olduğunu bilmek istemiyorsunuz? Neden? Neden?».

Diyebilmek.

«Neden sevgi hep içime tıkanmış bir hıçkırık olsun?»

«Neden sevgiyi değil de, sevgisizliği öğretiyorsunuz?»

«Neden güveni değil de kuşkuyu öğretiyorsunuz?»

«Neden iyiliği değil de kötülüğü öğretiyorsunuz?»

«Neden bütün bunlara benim karar vermemi engelliyorsunuz?»

Diyebilmek.

Romantizm bir başkaldırıdır.

O romantik mumu önce kendi yüreğimizde yakmayı öğrenmeliyiz.

Duyguların dünyası ne güçlüdür. O gücün farkına varmak, o gücü tanımak, o güçle hayata bakabilmek, o güçle hayatı göğüsleyebilme.

Duyguların gücünü bilmek, elektrik faturasını görmezden gelmek değil, o faturayı aşabilmektedir.

Duyguların gücünü bilmek, akıl diye öğretilen çıkar evliliğine hayır diyebilmek, erkek-kadın birlikteliğine sevginin ışığında bakabilmektir.

Duygusal olmakla duygulu olmak arasındaki ayrımı anlayabilmek.

Duygulu insan olmanın gerçek insan olmak olduğunu ayırabilmek.

İnsan olabilmek.

«Romantizm öldü mü?» sorusuna «hayır» diyorum.

Romantizm yaşamalı. Romantizm, bugün dünden daha güçlü yaşamalı.

Bugün daha çok başkaldırmamız gerekli de ondan.

Delinen ozon tabakası bizden daha çok başkaldırı bekliyor. Kirlenen çevre bizden daha çok başkaldırı bekliyor. İnsanın ezilmesi bizden daha çok başkaldırı bekliyor. Artan hayat pahalılığı bizden daha çok başkaldırı bekliyor. Yüklü faturalar, pahalılaşılan çarşı bizden daha çok başkaldırı istiyor.

Başımızı kaldırmamız gerekiyor.

Bize öğretilen yanlışlara karşı başkaldırmamız gerekiyor.

Bize söylenen yalanlara karşı başkaldırmamız gerekiyor.

Sevginin ayaklar altına alındığı bir çıkar dünyasında bizim daha çok başkaldırmamız gerekiyor.

Duygularımızı korumak için, duygularımızı geliştirmek için, duygularımızı açıklamak için daha çok başkaldırı gerekiyor.

Hayatın gözüne içtenlikle bakmalıyız.

Hayatı sevdiğimizi söylemekten korkmamalıyız.

Kendimizi savunmak hayatı savunmaktır.

Elimizi sevdiğimiz elin üstüne koymaktan korkmamalıyız. Korkulacak olan, giderek yapay bir insan olmaktır.

Elimizi hayatın elinin üstüne koyalım.

«Seni seviyorum» diyelim.

«Seni ben seviyorum, bu sevgi benim özgürlüğumdür, bunu duyduğum sürece seveceğim.»

Ve romantizm ölmeyecektir.

SON

Başımızı kaldırmamız gerekiyor.

Bize öğretilen yanlışlara karşı başkaldırmamız gerekiyor. Bize söylenen yalanlara karşı başkaldırmamız gerekiyor. Sevginin ayaklar altına alındığı bir çıkar dünyasında bizim daha çok başkaldırmamız gerekiyor. Duygularımızı korumak için, duygularımızı geliştirmek için, duygularımızı açıklamak için daha çok başkaldırı gerekiyor. Hayatın gözüne içtenlikle bakmalıyız. Hayatı sevdiğimizi söylemekten korkmamalıyız. Kendimizi savunmak hayatı savunmaktır.

Elimizi sevdiğimiz elin üstüne koymaktan korkmamalıyız. Korkulacak olan, giderek yapay bir insan olmaktır.

Elimizi hayatın elinin üstüne koyalım.

"Seni seviyorum" diyelim.

"Seni ben seviyorum, bu sevgi benim özgürlüğümdür, bunu duyduğum sürece seveceğim."

Dr. Erdal Atabek

3
1
1
1
2

9

Fiyat

alkım